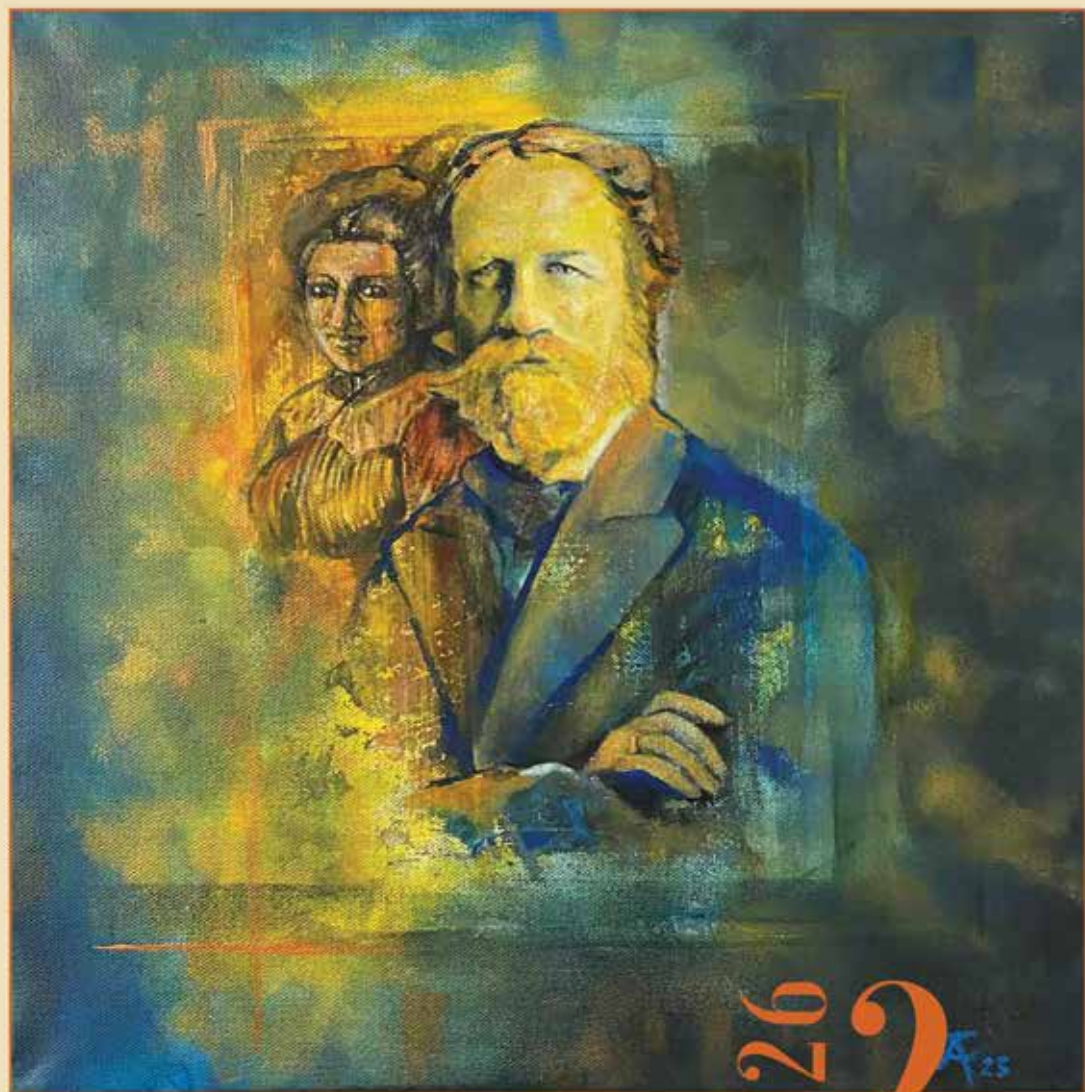

VÁRAD

IRODALOM • MŰVÉSZET • TÁRSADALOM • TUDOMÁNY

2026
2

VÁRAD

2026/2.

IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI,
TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT

Nagyvárad, 2026. február • XXV. évfolyam 2. (251.) szám

Kiadja

a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár

Intézményfenntartó:

Bihar Megye Tanácsa

Szerkesztőség és kiadó:

Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, I. em. 14. ajtó

Telefon: 0774/652-795

Postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C

E-mail: varadszerkesztoseg@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com

Internet: www.varad.ro; www.bibliobihor.ro

A szerkesztőbizottság tagjai:

Fried Noémi Lujza

Rais W. István

Tóth Hajnal

Tördelőszerkesztő:

Darabont Éva

Készült

a nagyváradai Book Expert nyomdában

ISSN 1583-0616

Sorsrablók

Tragikó-bohózat két részben

László György

IRODALOM

1.: A vállalati őr

2.: Elhaladó

(Késő este van, 2. elhalad a hodály előtt, odanéz az őrrre, megáll meg-szeppenve, visszatér és odamegy)

2.: Elnézést, van egy tüze?

1.: (Mintha gyököntésből verték volna fel, megrezzen, tapogatja zsebeit) Mit óhajt? Ja, tüzem, rágyújta-na... Igen... Igen van, egy pillanat, igen. (Meggyújtja a gyufát és odaadja az orra elé, aki rágyújt) De szoktak köszönni is vagy nem szokás?

2.: (Mintha nem hallaná) Mélyre szívom a füstöt, én mondom, hogy késő este nem olyan a cigarettafüst, mint nappal, valahogy barátságosabb, simogatóbb érte? Társul az emberhez, mintha együtt érezne vele.

1.: Tényleg? Én nem tudhatom, sosem próbáltam. Lehet, hogy csak maga érzi úgy... nem öngazolás-szándék?

2.: Nem cigarettázik? S akkor miért van gyufája, lám én szivaros vagyok és sosincs gyufám, illetve tüzem. Lekötnek fontosabb dolgok.

1.: Ó... Fontosabb dolgok? Én úgy látom a kettő nem függ össze, nincs magának, van másnak, és ezt szokta meg.

2.: I... igen... tényleg van másnak, mint most is. (Kényszeredetten fel-

kacag) Remélem nem zavartam nyugalmában. Mert nem gyököntött csak hunyt szemmel ült.

1.: Milyen nyugalomról beszél? Én itt szolgálatban vagyok.

2.: Szolgálatban... és ez miből áll? Nem látok semmit e nagy hodályon kívül, csak magát ahogy ül a bejárati kapu előtti bódében. Mit szolgál itt?

1.: Elég ez... én itt éjjeliőr vagyok és ez nekem elég. Nem érdekel, hogy mi van ott belül.

2.: Éjjeliőr... nahát.

1.: Már 19 éve.

2.: És mit őriz, őrzött ennyi éven át?

1.: Nem tudom mi van odabent, nem is érdekel.

2.: Nem tudja mit őriz? Hihetetlen... ez a hét vicce. 19 évet nyomott le itt és nem tudja mit őriz, mi van odabent.

1.: Nem érdekelt kérem, semmi közöm hozzá, nem az a dolgom, hogy tudjam, de miért fontos tudni, nem engednek be senkit, és a közelbe sem, ennyi nem elég? A kapun belül nem az én térfelem.

2.: De én itt vagyok a közeliben úgy 20-30 méterre a főkaputól és a hodálytól, igaz... az a kerítésen belül van... és nem érdekelte magát annyi éven át?

1.: Az, hogy maga most közel van mint egy jött-ment nem fontos ténye-

zó. Kiismerem messziről, aki erre jár, maga nem is tartja fontosnak merre jár és miért, megy az orra után aztán odaér valahová.

2.: Azt hiszi? Így gondolja?

1.: Azt és így gondolom.

2.: Ezt jól megkaptam. Ezt még nem mondta senki nekem. Nem gondolja, hogy menet közben jelenik meg tetteink értelme? Hogy miért vagyunk ott, ahol vagyunk.

1.: Á... smafu... Ha nem tudjuk a tett előtt mit miért teszünk akkor utólag miért kéne tudjuk.

2.: De ezzel ellentmond saját magának, miért húzott le 19 évet és nem tudja mit őriz?

1.: Az más, mert én arra vigyázok, hogy ne menjen be senki. Érti a lényeg különbségét?

2.: De akik oda bemennek, s kijönnek gondolom dolgozók, nem kérdezte miért mennek be dolgozni, miért dolgoznak. Egyiktől sem kérdezte, nem volt kíváncsi rá?

1.: Mit kérdeztem volna az az ő bajuk.

2.: Á... fura alak maga, takargat valamit.

1.: Kérem miért kéne én tudjam, nem az én dolgom.

2.: Áhá. De az előbb azt mondta, hogy nem tudja mit őriz, nem fontos tudnia, teszi a dolgát, őrizi ezt a hodályt, vagyis nem tudja mit. Nincs itt ellentmondás azzal, hogy mi a dolga, vagyis tudja, hogy miért nem akarja tudni.

1.: Kérem adtam tüzet, ennyi nem elég?

2.: Őrző-úr vagy, hogy szólítsam, megfutamodunk...?

1.: Nem tartozom magyarázattal.

2.: Erre nem is kértem, de önmagunkkal szemben csak kéne legyen

valami többlet, nem gondolja? (Szivart vesz elő) Adjon még egy tüzet.

1.: Nem adok, aki tud kommentálni, annak legyen gyufája is, könnyű a máséban kotorászni aztán kereket oldunk, vagy kinyaljuk a fenekét, maga most melyiket akarja és mi célból?

2.: Egyiket se. Nem kell a tüze, nem gyújtok rá, de maga sem azért nem ad, fél kilépni lecövekeltségéből. Tipikus eset, ha nincs önigazolás, úgy teszünk mintha nem lenne fontos. Jó képet vágunk a rossz tréfához. Megyek... köszönöm az előző gyufát. (Indul) Már nem is tudja meg mit őriz, mert nem fontos a miértje.

1.: Álljon meg! Ennyivel nem intézi el, kézmosósdival: bírálunk, megrágalmazunk valakit és aztán spuri, lelépünk kárörvendőn, vagy megsértettünk valakit, kihoztuk a sodrából, aztán megfutamodunk, milyen uram is?

2.: Nem érzem, hogy megfutamodnék. Miért tenném? Nem én vagyok, akinek a válaszáért lépnie kell, vagyis tartalmat adni válaszában: itt őrzött és őriz és én csak úgy kérdezem, kérdeztem szinte megszokásból, de akkor is kell a válasz önmagunk iránt. És ha mélyebbre gondolunk, kik is vagyunk a cselekvésben, jelen esetben itt maga, akkor előáll a kérdés: miért? Gondolja csak el, 19 éve ugyanabban a közönyben nemtörődömségben, kérdés és válasz nélkül. Nem tragikomikus? Így élni passzívan, sunyi őrzésben, szinte hihetetlen. Nem törődni az élet ajándékával az idővel... hisz akkor egyebek sem fontosak. Kiként van maga jelen a mindennapokban?

1.: Kérem én tisztességesen megálltam a helyem, ahogy illik, sosem voltam szabálysértő, és nem is akarok az lenni, nekem a rend... az rend.

2.: Dehogy állta meg a helyét, ha azt sem tudja mit őriz, mit rejt ez az építmény és ráadásul gyököntve találtam, már ez a látvány is szörnyű, belepusztulnék a látványba.

1.: Maga mivel foglalkozik, hogy ennyire számonkérő?

2.: Az itt most nem fontos, csak ha megkaptam a választ a kérdéseimre. Kérdeztem válasz nélkül.

1.: Csak válasz... mit akar a választól?

2.: Hogy kapjak választ a kérdéseimre.

1.: Már nem emlékszem mi volt a kérdés

2.: Aha, menekül ön maga elől... milyen szomorú... nem tudja mit őriz, vagyis a lényegét. Szomorú sors ez a magáé, a langyos jelenlét, amely sehol sem számít, nem akar számítani, látszani, csak megúszni személytelenül.

1.: De a tüzet a szivarhoz, tőlem kapta.

2.: Nálam is van gyufa, de próbára tettem.

1.: Nem kértem, hogy mutassa meg, kisstílűség lenne, és visszafelé kár a számonkérés.

2.: Hú, erre nem is gondoltam, vagyis múltban érdeklődöm, nem szép magától... most kimondom: elvtárs. (Röhög) Múltba löki érdeklődésem lényegét, de a múlt jelen van: itt e holdály, akkor is itt volt.

1.: Ne remélje, hogy nálam ennek a szónak: elvtárs, tartalma van. Én magát nem tudom szólítani, hogyan, miként?

2.: Nem akar elvtársozni, az édes...? Még ezt sem?!

1.: Aki ezzel a szóval gúnyolódik az jövő megszólításokban is léhűtő.

2.: De maga nem tudja, hogy mit őriz. Ennyi nem elég magyarázatként.

Eltölteni 19 évet az elvtársaság nevében, minden egyébként másodlagos... nem tudom elhinni. És akkor mi módon volt elvtárs? Megfelelni akarásszaga van a maga 19 évének. De milyen ügyben?

1.: (Kissé megrendülten) Megfelelni? Kinek és minek és mi érdekében? Nem gondolja, hogy túl messzire megy? Miért baj az, ha valaki komolyan veszi amit vállal? Mert az én munkám nem küldetés, de annak vettem mert lehet az is. És ha akarja tudni magánügyként kezelem itt létem, én akartam itt lenni, nem fontoskodva, csak a helyemen.

2.: Ó, persze, de a fizetést a bentiek-től kapta, akiknek megfelelt a közönye feléjük és az irány, amit őriz. Hol van itt önbecsülés a jelenlétben? Éveken keresztül itt lenni és nem érdekelni, hogy miért csak a bérért. Nem tartja önmegalázásnak?

1.: Maga mivel tölti napjait, éjszakai, hogy ennyire számonkérő?

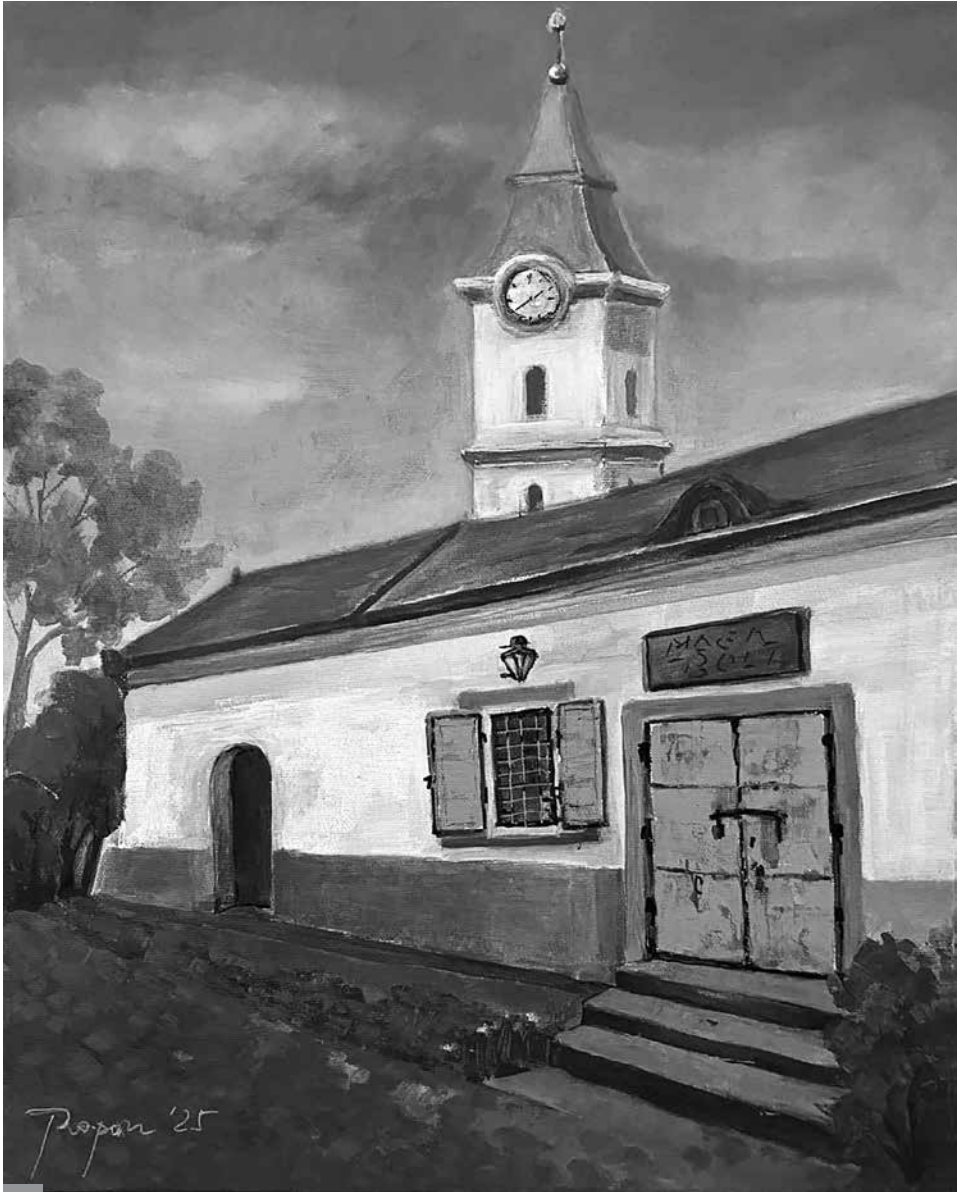
2.: Az nem érdekes, most nem erről beszélünk, és nem kérek számon semmit, de jó lenne magának, ha nem ragadna be a felelőtlenség savába, mert mindenféle jelenlét holnap is fontos lehet.

1.: Szóval jót akar tenni nekem? De nekem nem az volt, és nem az a dolgom, hogy bekukkantsak mások lapjába, csak az, hogy itt jelen legyek, látszódjon ittlétem.

2.: Gyököntve találtam, a szivar csupán ürügy volt, hogy felébresszem. Ez a megbízhatóság? Túlélésre sem elég.

1.: Milyen túlélésre? Én csak élni akarok, nem akarok túlélni semmit. Elegem van a sok túlélőből.

2.: És ez, magának élet... elvtárs... nem elvtárs, itt üli le az éveket és nem tudja minek az érdekében.

Pópon Krisztina alkotása

1.: Van családom és értük guny-nyasztok és nekem ez fontos.

2.: Legalább tudják, hogy mit őriz? (Gúnyosan) De maga sem tudja mit mondana nekik?

1.: Hátha nekik fontos, hogy tudják. Mért kötném az orrára magának, aki így beleüti... nekem nem fontos, hogy maga tudja.

2.: Á, igen, igen miért is kérdeztem. De hát dolgainkban nem fontos, amit nem tudunk, de benne vagyunk, nem ez adja itt létünk fontosságát? Magának igaza van, rosszul kérdeztem: őriz, s őrzött itt? Azt kellett volna, hogy miért lesz itt holnap és minek a nevében? Itt ezen a földön miért vagyunk?

1.: (Megrendülve kissé) Ördögi lény maga, miért jött erre?! Anyám mondta volt: Őrizkedj mindig a kérdezőktől, nincs válaszuk, de úgy tesznek mintha lenne, sunyisággal van tele kérdezésük, és személytelenül kérdeznek.

2.: Van ez így, de most nem ez a helyzet, valahányszor erre haladtam mindig gyököntött azon a padon. Feltűnt, hogy mennyire semmibe veszi jelenlétét, amely szolgálat is ugyebár, és senkinek nem tűnt fel ez a nihil, a dolgok semmibe vevése. Miért van maga itt tulajdonképpen, nem súgná meg?

1.: Mi az, meggyanúsít? Na, nem barátocskám, ezt már nem! Még kiderül, hogy jól nézünk ki, kicsoda maga tulajdonképpen, hogy ilyen messzire megy?! Ez igen... ezért állj szóba valakivel, sőt tégy is jót vele. Éreztem én, kezdett gyanús lenni az érdeklődése, mintha valakik küldték volna. De nincs tartani valóm semmitől, senkitől, érti?!

2.: Ne képzelje ennyire fontosnak magát, megkérdezném: más nem tudja betölteni ezt a posztot?

1.: Más? Ki akar tenni, túrni innen? Mit vétettem én magának, hogy ilyesmit fontolgat?

2.: (Röhög) Há-há-há, aludni, gyökönteni otthon is lehet s ringatná az asszony is és valaki más hátha tudná mit is őriz.

1.: Volt egy ilyen érzésem, hogy valamit forgat a fejében, de hagytam, hogy derüljön ki, derítse ki maga.

2.: Persze, hogyan lett volna, sőt idejöttem előtt érezte, és most megvilágosodott. Kiszív ember maga, csak rosszra tud gondolni. Miért túrnám ki innen, ki jönne ide gyökönteni? Kevés a jól alvó ember mostanában, és ez még csak a kezdet.

1.: Nagyon kérem, hagyja abba, semmilyen politizálásban nem veszek részt, nem érdekel a véleménye. Itt töltöm a szolgálatomat és kész.

2.: Eleve kézmosósdi... a hazáért sem vesz részt, nem foglal állást? Hiszen itt kényelmes állást adott a haza magának, és maga gyökönt a hazáért, a fél életét itt átalussza, és a többi otthon. Kíváncsiságból nem tette fel soha a kérdést: milyen ember, és meg is fizetik érte.

1.: Kikérem magamnak én tisztességesen megálltam, állom a helyem, és kész... punktum!

2.: Hiszen ülve... csücsülve gyököntött. Egyébként itt mindenki tisztességesen megállja a helyét, itt mindenki tisztességes, mint az egyenességben! Nem restelli magát, nem restellik magukat! Nem tudja mit őriz, miért van itt, és tisztességről beszél! És akik ott belül vannak megérik a pénzüket, bizonyára olyan tisztességesek, mint

maga. Teljes az összhang (Szónokolva) egyöntetűség, közös cél, bearanyozott jövő! (Háttal megy előre és úgy beszél vissza, jobb kezét magasra tartva) az emberiség álma, egyforma jogok, egyenlő esély a javakhoz, kizsákmányolás szemétre dobással, jogállamiság és végül a demokrácia... minta demokrácia! (Röhögve kiált vissza) minta demokrácia... érti?! Maga is ezt segíti gyököntésével, önbecsülésével és mindennel, ami sehová sem vezet. (Távolodva kiált vissza) sehová sem vezet! Sehova! A múltba nem eshetünk vissza, a jövőben nincs, amit keresünk! Így semmiképp!

1.: (Bosszúsan, hunyászkodón) Hallgasson, elhallgasson, milicet, rendőrt hívok, te sors fosztogató... segítség... segítsen valaki, fogják meg... megrabolt, elrabolta magamba vetett hitemet, fontosságtudatomat, miért voltam én itt, miért vagyok itt, ha ez megeshetett velem!

(Lassú sötétedés a színen) Hogy nem tudtam miért vagyok itt ... mi a dolgom... miért nem hívtam milicet... kinek mondhatom el, kinek jelentsem, hogy rablók járnak erre, sorsrablók vannak köztünk! Sorsrablók! sorsrablóló-ók!

Vége az I. résznek

II. rész

Szín: Intézet, iroda bejárat, az ajtó fölött nagy táblára írva: Demokrácia központ.

1. elhalad az épületi ajtó előtt, felnéz és meglepetten olvassa.

1.: Mi az ördögöt jelent ez? Mi célból? És a többi demokrácia hol van? Szétszórták a szeméttelenen? (Legyint és tovább megy, visszajön, kopog s be-

nyit) Jó napot. (Egy íróasztal félénél 2., székén hátra dőlve, a lábát az asztalra téve)

2.: Úgy legyen, ahogy mondja.

1.: Jó helyen járok-e? Táblát láttam ott kint az ajtó fölött... gondoltam benézek.

2.: Mindenki jó helyen jár (leveszi lábait az asztalról), aki jó helyen akar járni.

1.: Igen, de mitől lesz jó helyen valaki?

2.: (Erőlködve) I... igen... úgy fest a dolog... ez egy jó hely... itt olyasmiről értekeznek, ami mindnyájunknak égető fontosságú, demokráciára ösztönzik a halandót.

1.: Nocsak, és miben áll ez? Érdekelne a dolog... a téma, mert hát változott a világunk és így a felzárkózás időszerű. De mihez, viszonyítva az? Ne értsen félre, így elhaladtomban láttam meg ezt a táblát, per kuriózum vagyok még csak itt... de megérintett a feliratozás. Mihez viszonyítva változnak?

2.: Azért lett oda írva, hogy megmozdítsa olvasóját, kíváncsivá tegye. Mozduljon ki petyhüdt, unalmas életéből.

1.: Gondolom ön is azért van itt mert kíváncsi volt, hogy mit is jelent. Talán alkalmazott is lett itt?

2.: Persze, miért ne lennék? A demokráciának odaadó hívek kellene, vállvonogatók.

1.: De itt az a szokás, hogy asztalra tesszük a lábunkat?

2.: Miért, így voltam?

1.: És kik a bentiek, akik a demokrácia éltetői? Lenniük kell funkció sorrendben, gondolom van egy fő demokrata, demokratább a többinél, aztán a sorrend. Ön hányadik a sorban?

2.: Nem tudom, nem számoltam. Miért kellene tudnom, nem az én dolgom ez. Nincs sorrend, mindenki ott van, ahol van.

1.: Persze... de akkor miért van itt, miért kell csak legyen? Valamihez viszonyítva, mert nincs akkor felesleges semmittevés.

2.: Mindenhol ilyen kérdező?! Nem elég az a tábla ott fenn, és mi a tábla hívei.

1.: És ki veszi számba, hogy maga itt van? Gondolom ezért a demokracizmusért bért is kap, nem kicsit és azt fizetik amiről nem tudni micsoda.

2.: (Erélyesen) A bér a volt rend torzszüleménye, mi itt honoráriumot, vagyis tiszteletdíjat kapunk.

1.: Ó... mi úgy tanultuk... igaz, elég rég volt, hogy a bér kapitalista névcsökevény. A demokráciában, most mi van?

2.: Kezd az aranyeremre menni a sok sódere! Mit akar még, elmondtam, amit akartam és sipirc!

1.: A demokrácia nevében mondja? Szeretnék demokrata lenni és itt most önnél kell lecövekelnem. Ön a demokrácia őrzőosztója vagy tévednék? Kérem hívjon ki a valaki illetékest, hogy beindítsuk a folyamatot,

2.: Illetékest? Nem vagyok elég erre én? Azért vagyok itt!

1.: Igen, de az előbb el akart zavarni. Nem baj, megbeszéljük. De rá szeretnék gyújtani, van tüze?

2.: Ott kinn... itt kell a tiszta levegő. De nincs tüzem.

1.: Nem bizalomkeltő, a demokráciának nincs tüze? A hol dolgoztam éjjeli őrként 21 évet mindig volt gyufám, hogy az arra járókat megtiszteljem, ha kértek. Volt egy esetem is, az ipsének adtam tüzet és hosszú hánytor-

gatásba kezdett, mert nem mondtam meg hogy mit őrzök. Teljesen kiakadt. Blamált, szemrehányásokat ontott rám, dehát akkor ott a titoktartás volt a házi szabály. De most maga miért nem tudja fődemokrata? Ezt itt nem szokás tudni. Akkor én hogyan csatlakozhatnék az irányzathoz? Kezdzem, ki a kapunyitó?

2.: (Magszeppen, eszébe jut az akkori eset) Maga volt az a gyököntős portás, aki átgököntött ott 19 évet? Hihetetlen

1.: Maga mióta van itt? Hány asztalt cseréltek ki azóta, mert a cipője sarka felhorzsolta az asztal lapját?

2.: Ne érdekelje... 20 esztendeje ha tudni akarja, és maga az az ő, aki reklamál illetve szórszálhasogató.

1.: Én? Mért lennék... csak tényekről beszélek. 20 év így asztalra tett lábakkal? Akkor érthető... nem is lehet követelmény a viselkedés. Bennfettes. De mit tesznek a bentiek ő-demokráciája érdekében, szellemében? Érdekelne, nagyon érdekelne. Beszokták néha invitálni magát mondjuk gyűlésbe, mert csak lenne szava a holdvilágos égre.

2.: (Felháborodva) Miért kérdezősködik állandóan?! Nincs egyéb dolga?!

1.: Ó, hogyan lenne, de ne idegeskedjék amiért kérdezem, ahogy látom a demokráciája közömbös, az ide jöttel szemben. (Gyufát talál a zsebében) Tán csak rágyújtók, ha nem is adott tüzet, csak meggyullad a cigarettám. De miben áll ez a nagy demokrácia mert ahol én állítólag gyököntöttem ott termelő munka folyt és hozott hasznot. De ez a központ mit hoz a konyhára? Maga is itt csak tángá-lángá. Pedig lényeges kiként vagyunk jelen, és soha nem lesz mindegy hogyan. Hiába

csűrjük csavarjuk, a szög kidugja fejét a zsákból előbb utóbbi.

2.: Nézze, velem van vitája vagy elenem?!

1.: Egyikkel sem... Nem vitázni akarok én, emlék-kellékdarabok teszik, hogy kérdezek, bár eddig, nem kaptam választ semmire.

2.: Mert nekem ezek hiábavaló kérdések. Látom én a hátsó szándékot, nálam zöldül ki a hamisság, átlátok a szítán.

1.: Helyes... nem is várom el magától, hogy ne így legyen. Nem, a hamissághoz nyíltság, kulturáltság kell, amely ott kezdődik ez esetben, hogy nem teszem a lábam az asztalra.

2.: Ez az egyetlen keresett érve? Levettem a lábam amint látja.

1.: Ó, de attól a tett még nem évült el.

2.: Maga is gyököntött ott akkor az őrhelyén... maga volt az, most teljesen világos.

1.: Ez így igaz, de azzal magamat aláztam, tettem felelőtlené.

2.: Igen, hát amit őrzött azzal szemben mi van? A gyököntés nem volt a legyintés irányába? Miért vádol más, ha nem tiszta a gatyája?

1.: Nem vádoló, csupán az elvárás oldaláról szóltam.

2.: És kinek az elvárása mentén?

1.: Annak a táblának ott fent. Vagy az csupán csak oda van biggyesztve? Miért hitetné el velem, hogy az ott fent egy új alternatíva? Nincs üzenete felém, mert az a tábla sem tudja miért van ott. Akik odabiggyesztették ők sem tudják, maga sem tudja miért van itt. Ha tudná nem tette volna a lábát az asztalra.

2.: Maga mondja ezt nagy alvó... gyököntő?!

1.: Én... mert akkor ott már számomra kiderültek a körülmények,

világos volt a perspektíva. De maga itt még a kezdeteknél se tart. Mert itt kezdődik minden.

2.: Menjen innen! Ki akarja fosztani holnapi önbizalmam is? Hogy lehetnék máshogy, ha nincs átmenet a gyököntés és az asztalra tett lábak között?! Nem adtam tüzet a szivarhoz, mert az adás önfosztást is jelent és kapni meg nem érdemeltség! De valamit saját öngazolásaként teszünk.

1.: Én elmehetek, sőt el is megyek, mert nem vagyok kíváncsi kik vannak odabent, világos, hogy mit szolgál az a tábla. De ha le is veszik a helye ott maradt kiüresedve, és kíváncsi sem vagyok milyen szomorú az üzenete. ami már kiderült arról könnyű lemondani, de elkezdni az a valami. (Elindult így szól vissza) Ne kezdjék el ha nem tudják mit akarnak, ha nincs tartalmisága, nem kötelező. Attól, hogy kitesznek egy táblát ilyen-olyan címszóval még nem a kezdet maga, s nem lesz 20 év múlva sem.

2.: Rossz jó, már ezen túl vagyunk, épp a megnevezéssel van baj, mi legyen a neve annak, ami még nincs, de már lejárt!

1.: Ne bölcsekedjen, hisz újra gyökönthetek csak még nem tudom minek a nevében, maga is tarthatja a lábát az asztalon, nem lesz, aki észrevegye, és ha nem lesz asztala oda képzeli a stílus nevében. (Egymás mellé kerülnek háttal állnak, nem vesznek tudomást egymásról, hadonászva kifelé kiabálnak)

1.: Igaza van, gyököntöttem... na és ki ne gyököntene?

2.: Demokrácia központ... igen, mi más lehetne, ha ez maradt csupán!

1.: De a helyemen álltam gyököntve is, érti? Értik? Ha más adta is a helyet. Maga teheti az új asztalra a lábát, az asztal is hibás, nem veti le magáról.

2.: Most már tudom maguk bent is gyököntöttek, gyököntők egylete! De ki volt maga és ki ma? Számonkér olyasmiket, amiket maga nem töltött ki. Kik vagyunk... hol vagyunk... segítség!

1.: És miért vagyunk itt?!

2.: (Elindul) Teszünk egy másik táblát! (Nevet gúnyosan, és elkomorul)

1.: Álljon meg... várjon... magával megyek... levették a táblát ujjat tettek,

nincs ráírva semmi, és nincs kedvem kitalálni, hogy mi lesz ráírva!

2.: Segítség... jön az önámító semmi! Segítség-é-é-g! (Ellenkező irányba kiabálják mindketten) nincs hova menekülni! S nincs akitől!

1.: Nincs miért gyökönteni! Hova meneküljön az élet?! Várjo-o-n meg! (Hasra veti magát) Jól tettem, hogy gyököntöttem, alvásban látszatra szabad az ember, szabad lehet!

2.: Nincs miért gyökönteni se! Segítség-é-é-g!

Vége

NÉVJEGY

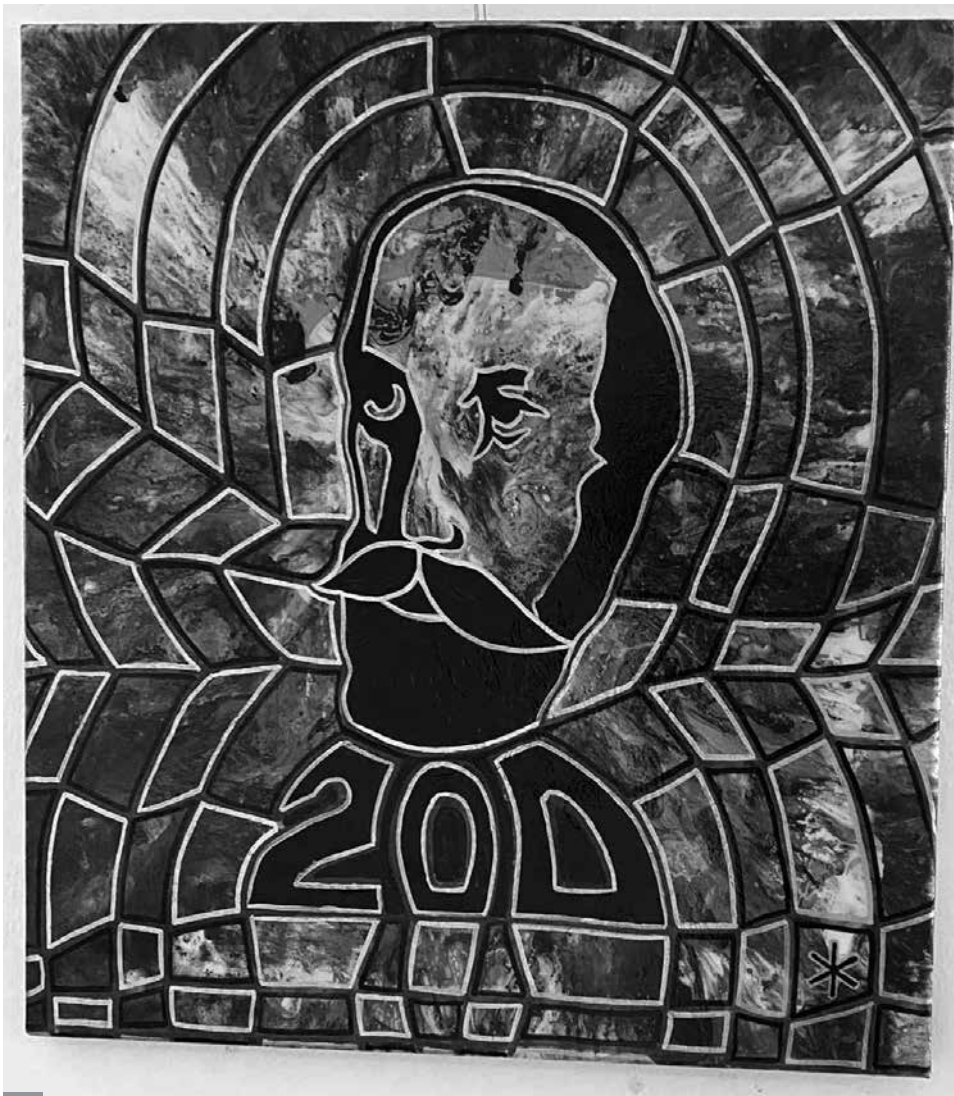
LÁSZLÓ GYÖRGY (1946, Türe, Kolozs m.) költő, író, műfordító. Számos esszét, cikket, riportot, novellát, kisregényt, drámát közölt és közöl napjainkban is. Könyvei csak a rendszerváltozás után jelenhettek meg. Jelenleg a *Honvilág* irodalmi folyóirat főszerkesztője. Verseskötetei: *Jövő-bűvölő*, *Az Ige felmutat*, *Istennel táncoló*. Filmregénytrilógiája: *Sikoly a Vércsekő alatt*.

Lantos Enikő alkotásai

Treier Erzsébet munkái

Sas Tibor kompozíciója

Ambrus József

kettőslátás

Faludy György árnyékában

csak a költők és magam öröme
üdvözl és elkárhozik az ember,
fényes porszemek csendjében megidézlek
pajzán levegőn újmagyar szerelemmel,
mely hangosabb mint a koldus ordítása
amit szégyenkezve írtam föl egy cédulára,
mert a mennydörgésen kívül semmim sincsen
– de a naprendszerben biztos rád találok,
ahol lehetne egy jóra való köztes állapot
a kettőslátás öröme tisztább magyarázat,

persze távolodom, de lábujjhegyen szeretlek
szóra bírom riadt szemedben a szikrát,
de a fortélyos szavak mindent visszanyernek
és új nevet kap tétován az ismeretlen,
mely a kettőslátásban csillagot teremt
– csontot repesztve szolgálja a végtelent,
ahol a költők csendjében viharok feszülnek
– mert a szerelem belém foljotta a szót
az emberi emlékek vérpiros templomában,
Faludy éjszakái adják a kéjes pressziót.

vers a költészetben

– verset építetek a hallgatásból
egyre több halál csörömpöl bennem
szépen pusztul szabályos nemzedéke
de még maradt vers a költészetben
ritmusok patronjai füstölögnek
– a versekből próbálok kilépni

fantomot formálok képzeletben
mert a mai írás a kudarcot beszéli
parázna sorok szégyenbe hajolnak
diszkrétén osztják az elszáradt babért
s a nagyra nőtt fák szélben tiltakoznak
görnyedten kuncsorogva az aranyért

ma már mérgező költői balzsamod
– a verselés napján meditáltam
gyümölcstelen dáridó – félédes a hangod
ne írj több verset a Pesti kávéházban
és a lüktető zenék az árkádok alatt
– az írás füstölög a porral elvegyül
görcsösen püfölve zajok játszanak
ahol a költészet a verssel szembesül

és tudjátok a jó vers fog megmenteni
amíg a jambusokban merészkedem
– a költészetnek furcsák a törvényei
ahol megáldja az írást fölszentelt kezem

posztmodern percekben

posztmodern percekben élek szorongva,
tömény emlékezet formálja a leckét,
hogy miért lehettem Apolló bolondja,
aki ötven fokon pusztítja az eszmét.

mert a laza versekben felbomlott a kötés,
– a vallomásban reneszánsz tartalom, –
s a kék pillanatban eszement kitörés
halad, művészi nyelven a félhomályban szabadon.

posztmodern versemnek kibomlik ritmusa
– mely a sorok között gyermekké növeszt, –
és készülök szárnyalni – a bölcselet Krisztusa,
csak kódolt képzeletem napsütésben kövesd,

ahol az idő halhatatlansága munkálkodni kezd,
vagy a csillagokkal együtt zuhanunk a mélybe, –

mert az újszerű firkálmány magányos kereszt
amit olvashatsz a rozszant karosszékben

hiába álmodok, – millió törmelék, semmi,
érezem hogy gyengül a szavak szorítása,
mégis csak jó lenne nektek dicsekedni,
posztmodern mellényben az antik kávéházban.

NÉVJEGY

AMBRUS JÓZSEF (1966, Gyergyószentmiklós) költő, újságíró, a dél-alföldi Lajosmizsén él. Tíz verseskötete jelent meg, a legutóbbi *Töviskereszt* (Hungarovox, 2025) címmel, ez a könyv román és szerb nyelven is megjelent. A szerb *Töviskereszt* fordításért megkapta a Boszniai Szerb Köztársaság Nemzetközi díját tavaly októberben. Több irodalmi díjban részesült, tagja a Magyar PEN Clubnak és a Magyar Újságírók Közösségének.

Márton Katalin alkotása

Marian Noémi festménye

Lúzerek

Szentgyörgyi László

IRODALOM

Amikor A. megpillantotta B.-t a főtérré vezető keskeny utca ellenkező oldalán szembejönni, régen tapasztalt, őszinte öröm töltötte el. Amin bizony maga is meglepődött. Közel két évtizede nem találkoztak, bár azért tudtak egymásról ezt-azt. Legalábbis A. tudott B.-ről, akinek élete, politikus lévén, többnyire a nyilvánosság előtt zajlott. B. viszont nem tudhatott sokat A.-ról, legfeljebb annyit, hogy a rendszerváltást követően távozott az országból, s a szóbeszéd szerint belépett a francia idegenlégióba. Egy ideig beszédtema volt ugyan az ismerősök között az eset, aztán megfeledkeztek róla.

B. arcára széles mosoly ült ki, gyors léptekkel, szinte futva vágott át az ellenkező oldalra, ahol A. integetett feléje. A találkozás örömeire hosszan és hevesen lapogatták egymás hátát; néhány mondat, s a szokásos hogy s mintek után úgy döntöttek, betérnek a közeli borozóba, ahol nyugodtabb körülmények között folytathatják a beszélgetést.

Gyermekkoruktól ismerték egymást, sokáig osztálytársak voltak, de igazi barátsággá valahogy nem mélyült a kapcsolatuk. Hogy miért nem, annak okát egyikük sem tudta volna megmondani, de nem is firtatták, nem tartották fontosnak. A politikai rendszerváltoztatást követően ugyan még össze-összefutottak, de azóta, hogy A.

belevágott szokatlan kalandjába, már egyáltalán nem találkoztak. Van annak közel húsz esztendeje is. B.-t közben beszippantotta a politika: viszonylag rövid idő alatt sikeresnek mondható, komoly anyagi haszonnal járó karriert futott be. Hogy ez mennyiben a saját érdeme, s mennyiben a „körülményeké”, nehezen megmondható.

A borozó a főtér sarkán, az ortodox katedrális árnyékába szorult műemléképület alagsorában működött emberemlékezet óta. Valaha a Fehér Ló nevet viselte, ma már az új módi szerinti, angolos hangzású, semmitmondó felirat függ a bejárat fölött. Nagy élet volt ott egykoron, megfordultak benne mind, akik valaha számítottak – irodalmárok, színészek, sportolók, mindenféle életművészek –, akikre valamiért felnéztek a városban. A Fehér Ló körül az évtizedek során cserélődött ugyan a díszlet, társadalmi rendszerek váltották egymást, de a borozó túlélte mindent és mindenkit. Az állandóság öröknek tűnő szimbólumát jelentette a változó időben, amolyan biztos pontot, viszonyítási alapot az egyensúlyát veszített világban: a nagybetűs Agórát, ahol vagyontárgyakat, ritkán kincset érő információkat, hajmeresztő híreket, még hajmeresztőbb álhíreket, ritkán eszméket vagy csak elfogult véleményeket cseréltek egymás között a „vendégek”. Közben meg

folyt az ital – változó minőségben és mennyiségben.

A gyér világításban nehezen botorkáltak le a patinás (vagy csak kopott?) márványlépcsőkön, s beléptek a jólesően hűvös terembe, ahol a fal mellett unottan sorakoztak az asztalok. Leültek az egyik mellé, amely felett az utcára nyíló keskeny ablakon keresztül némi természetes fény is beszűrődött.

– Na, mesélj! – mondta türelmetlenül B., s jeléül annak, hogy nagyon figyel, közelebb hajolt.

– Hol is kezdjem? – kérdezte A., s tekintete a múltba révedt.

– Csakis az elején. Különösen az érdekelne, hogy miért és hogyan jutottál el az idegenlégióig – sürgette B.

A. mesélt. Elmondta, hogy véletlenek sorozata vezette a légióba. Minden az 1989-es politikai fordulattal kezdődött, amikor gyökeresen megváltozott körülötte a világ: egyik pillanatról a másikra olyan lehetőségek nyíltak a vállalkozó szellemű emberek előtt, amelyekről korábban álmodni sem mertek.

– A nagy többség, a tömeg számára azonban a gazdasági rendszerváltás, a magánosítás nem hozott mást, mint egzisztenciális bizonytalanságot – foglalta össze. – Ebben voltam magam is, s nem láttam a kiutat – fűzte hozzá.

Elsorolta, mi mindennel próbálkozott, miután otthagya a bezárás előtt álló gépgyárat, ahol almérnök-ként dolgozott. Amint a jogi keret megengedte, szerszámboltot nyitott; induláskor az árukészlet jelentős hányadát – az akkori szokás szerint, mindenféle törvényes és főleg törvénytelen lehetőséget kihasználva – az egykori munkahelyéül szolgáló,

gátlástalanul elprivatizált gépgyárból szerezte be.

– Így működött ez akkoriban, amikor a vállalkozók zöme előszeretettel hivatkozott a klasszikusra: csak az első millió eredetét ne firtasd, a többivel elszámolok vígan – vetette közbe B.

Kezdetben igencsak prosperált az üzlet, de ahogy gyarapodott anyagiilag, úgy szaporodtak irigyei is. Sokáig abban a hiszemben élt, hogy történiék bármi, sűrű kapcsolathálója megóvhatja a veszélyektől, míg egyik üzleti vetélytársa – a mögötte álló politikai hátszelet kihasználva – feljelentette az adóhatóságnál, meg még ki tudja hol. Vizsgálatot vizsgálat, pert per követett.

– Addig-addig, míg végül gyakorlatilag mindenemet elveszítettem, sőt, még annál is többet – vonta meg vállalkozói kalandjának mérlegét A.

Mint sokan mások akkoriban, A. is Nyugatra vetődött.

– Anyagilag padlóra kerültem, a gyárat futószalagon zárták be, munka semmi, remény annál is kevesebb – mesélte.

Csak üldögélt otthon tehetetlenül, s számolgatta, meddig tarthat ki vészhelyzetekre félretett kevéske pénze. Hirtelen döntötte el: indul, akkor még nem tudta pontosan, merre. Annyi pénze maradt, hogy eljutott Budapestig, ahol azonnal sikerült munkát találnia. Sokat nem fizettek, futotta belőle albérletre, hétvégi kocsmázásra, s nagyjából ennyi. Félév elteltével úgy érezte, tovább kell állnia.

Teljesen véletlenül került a kezébe az újság, amelyben egy egykori idegenlégióossal készült interjú olvassott. Azonnal eldöntötte, jelentkezik.

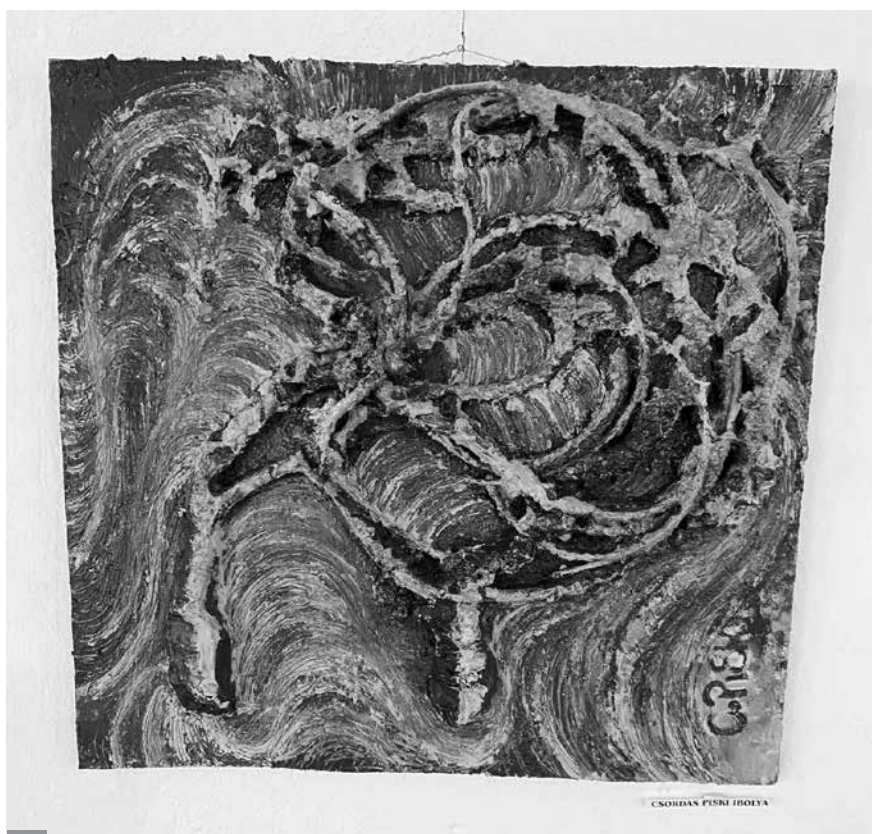
Egy hétre rá már a dél-franciaországi Aubagne-ban volt, leadta felvételi kérelmét, s miután átesett a szokásos szűrőkön, s egészségügyi, pszichológiai, erkölcsi és erőnléti szempontból egyaránt alkalmasnak találták, közölték vele, hogy felvételt nyert. Aláírta ötéves szerződését, következett a tizennégy hetes kiképzés, majd a besorolás az ezredébe.

– Hát ennyi – mondta A. – Így akarthatta a sors, de mondhatnám azt is: így rendeltetett – tette hozzá halkán.

B. csendben hallgatta végig A.-t, csak néha-néha szakította meg az elbeszélés fonalát egy-egy kérdéssel, esetleg megjegyzéssel... Közben pe-

dig próbált valamiféle párhuzamot felállítani a saját és A. élettörténete között. Addig jutott, hogy megállapította: az 1989-es rendszerváltás pillanata jelentette a közös kiindulópontot mindkettőjük esetében, ahonnan tekervényes utakat bejárva egymástól jó messzire sodródtak.

B. már a politikai széljárásban bekövetkezett változás utáni években fejezte be – sokadik nekifutásra – jogi tanulmányait, s helyezkedett el egy ügyvédi irodában, amelyet a város egyik jónevű jogásza működtetett, aki, élve a lehetőségekkel, maga is politizálásra adta a fejét. Nem kellett sok ehhez akkoriban: némi ismertség –

Csordás Piski Ibolya alkotása

megfelelő körökben persze –, s máris sínen érezhette magát az ember.

– Igaz, többségükről hamar kiderült, hogy alkalmatlanok a feladatra; szellemi, lelki és erkölcsi értelemben egyaránt elbuktak – értékelt B.

Beszélgőtársa hamisságot, ál-szent alakoskodást érzett a kijelentésében.

– A „darabokra szagztatás” viszont mindeddig elmaradt, s a helyzet jelenlegi állása szerint remény sincs arra, hogy valaha is bekövetkezzék... – tette hozzá jól kivehető iróniával.

– Tévedsz, ha azt hiszed, minden politikus darabokra szagztatást érdemelne – hangzott el a replika. – Az oda nem valók eltávolítása kizárólag a választópolgárok feladata és felelőssége; egyébként erre találták ki a választásokat – fűzte hozzá.

– Na persze, és hogyan lehetne eltávolítani azokat, akik nem odavalók, hisz a jelöltlistákat maguk a politikácsinálók állítják össze, kizárólag a magukfélék közül válogatva – legyintett A.

Itt elakadt a beszélgetés. Hosszú percekig csak üldögéltek szótlanul, mint akik arra várnak, hogy oldódjék valamicskét a feszültség közöttük. Hogy múljék az idő, ittak. A negyedik palack is kiürült, ezért újabbat rendeltek. De a társalgás fonalát már nem tudták felvenni: egyáltalán nem figyeltek egymásra, csak saját gondolataikra.

A.-nak az agyában egyszer csak egy régi történet képkockái tolultak elő: látta, amint egy ártatlannak tűnő diákcsíny lebukott résztvevőiként mindketten az igazgatói iroda előtt állingálnak, s a rettegett iskolaigazgatóra várnak. Az eset előzménye-

ként a faragatlan modoráról városzszerte ismert tornatanár otromba kijelentésével magyarságukban sértette meg a tanulókat, ami miatt néhányan módfelett felháborodtak. Azon nyomban el is határozták, hogy az esetet megtorolják, amire még aznap adódott az alkalom, amit gondolkodás nélkül ki is használtak. Történt, hogy a tanár a sportpályaként is használt iskolaudvaron a tartószerkezeten felejtette a röplabdahálókat, amelyeket gyerekes bosszújukban a fiúk csíkokra vagdosztak. A művelet bevégeztével úgy lógtak ott, mint valami óriásfüggöny rojtjai.

A bosszú feletti öröm nem tartott sokáig. Másnap már az első tanóra után mindkettejüket az igazgató elé citálták. Hogy miért éppen őket, s nem másokat, arról csak később szereztek tudomást. Nos, mert őket azonosította név szerint az azonos évfolyamra járó román tagozatos iskolatárs, aki szemtanúja volt az esetnek, s aki elkotyogta a társai előtt, ahonnan az igazgató fülébe jutott a történet.

– Azonnal választ kérek arra, hogy kivületek kik vettek részt a rongálásban! – szögezte nekik a kérdést a morcos diri, s töltőtollát magasba emelve jelezte, hogy készen áll a jegyzetelésre.

B. sietve sorolni kezdte a neveket, az övékén kívül még vagy tízet. Hirtelen felindultságában A. félbeszakította B.-t, s magára vállalta az egészet: kijelentette, a többiek ártatlanok, ők csak ott voltak, de a rongálás kizárólag az ő vétke. Még a szikét is megmutatta, amellyel végezte a műveleteket. Az igazgató szinte örült, hogy nem próbálták letagadni a csínyt; semmi kedve nem volt hosszan nyomozgatni, hogy kiderítse a bűnösök kilétét.

– Hogy te mekkora lúzer vagy! – vetette A. szemére B.-nek, amint a folyosóra léptek. – Ha hallgatsz, talán megúszod a felelősségre vonást – tette hozzá. – Tucatnyi embert talán mégsem büntetnek meg – érvelt tovább.

Akár igaza is lehetett volna. Az ügy azzal zárult, hogy három-három napra mindkettőjüket kicsapták, a röplabdaháló árát pedig meg kellett fizetniük. A. nem bocsátotta meg soha társának, hogy másokat feladva próbálta menteni az irháját.

– Kiállítottad magadról a bizonyítványt már akkor. Ha politikusként is hasonlóan viselkedsz, akkor megvan rólad a véleményem – vetette asztaltársa szemére A.

– Ha te még mindig ott tartasz, akkor valóban nem vagy más, mint lúzer – vágott vissza B.

Szót szó követett, durvább sértések is elhangzottak, végül már gondolkodás nélkül anyáztak is, míg nem A. teljesen elveszítette önuralmát, s az asztal felett – amolyan légiós módra – bevágott egyet B.-nek, aki székevel hanyatt esett, s beverte fejét a maga mögötti falra szerelt, még a régi időkből maradt öntöttvas fűtőtestbe. Nyomban eszméletét veszítette.

„Erőszakos bűncselekményhez riasztották a helyi rendőrséget szerda este, amelynek során egy 43 éves férfi súlyos sérüléseket okozva bántalmazta 43 éves társát. A sérültet a mentők kórházba szállították. Az elkövetőt életveszélyt okozó súlyos testi sértés alapos gyanújával előzetes letartóztatásba helyezték” – volt olvasható másnap a helyi lapban megjelent rendőrségi hírben.

Mierluțiu Emilia alkotása

Czilli Aranka

Tűzpróba

Ne köss házasságot,
amíg nem volt egy kerted,
amibe legalább egy évig
szövetséget kötöttél a földdel!

Szórj magot a földbe,
palántáljésgörnyedj,
puhíts talajt,
és növessz a semmiből
bokrozó, virágzó életet
szóval, tettel, gondolattal!

Küzdj aszályal és túl sok esővel,
öntözz, lazítsd újra meg újra a földet,
hogy meg ne fojtsa gyökerét
a megkövült állandóság,
fáradhatatlanul szaggasd
a tövekre csavarodó
karcsú gyomok indáit,
pusztíts levéltetvet,
s amikor a szárról elindul
és félholtra sápasztja
tegnap még bujazöld kincsed az enyészet,
te azért ki ne tépd, ne hordd a szemétre,
bár tudod, hogy kevés vagy,
hogy a pusztulást megállítsd!

Látod a szomszéd veteményesét?
Soha nem lesz a tied ilyen szép.
Ne vágyj a máséra,
nem lesz a tied!

Ősz jön, s asztalodra ül mindaz,
amiért küzdöttél.
Lehet-e legfinomabb
a csenevész zöldség,
foltos paradicsom,
csak azért, mert tied?
Elcserélnéd a piacon roskadozó,
lédús, tűzpiros tökéllyel?

Ne köss házasságot,
amíg nem volt kerted,
és nem tudod,
amit egy évig megtettél
valamiért, ami tökéletlen,
egy életen át megtennél-e
valakiért?

NÉVJEGY

CZILLI ARANKA 1982-ben született Kovásznán. Költő, író, magyartanárként dolgozik szülővárosában. Kötetei: *Nyitott ablak* (versek, 2018), *A varázslatos szekrény* (versek és mesék gyerekeknek és felnőtteknek, 2020), *Késsel és villával* (versek, 2022), *A narancssárga ruha* (novellák, 2025).

Újlaki Ildikó
festménye

Árnyéktalan jelenlét

Boga Júlia

IRODALOM

Társaságban lenni annyi, mint eljátszani a láthatóságot. A székek nyirkogása, a poharak üvegcsengése, a félig elharapott mondatokból épülő nevetések mind azt hirdetik, hogy valaki éppen most is létezik, hogy a jelenlét kézzelfogható, sőt hallható, illata van és hőfoka. Én is ott ülök közöttük, s közben valami nyugtalanító árnyalat suhan át rajtam: testem még itt van, de az árnyékom másról tesz vallomást, hiszen benne rejlik a legbiztosabb bizonyíték arra, hogy a fény tényleg eltalált engem, de mintha valahol elmaradt volna: nem vetül mögém, nem csúszik alá a parkettára, nem kapaszkodik a falba, mintha kimerülten elengedett volna. Először azt hittem, hogy csak a fények miatt, a lámpák túl közel lógnak, túl sok izzó vibrál a mennyezetről, s a ragyogás minden irányból rám tapad, s így a körvonalak szétmosódtak, a sötétségnek nem maradt hely. De amikor oldalra fordítottam a fejem, és láttam, hogy másoknak a fekete másolatai ott sorakoznak a hátuk mögött, a padlón, a falak repedéseibe kapaszkodva, akkor tudtam igazán: valami nálam történt, az árnyékom döntött úgy, hogy eloldódik tőlem.

Körülottem nevettek, a vállamhoz ért kezek poharakat nyújtottak felém, és közben éreztem: minden gesztus megcsiklandozza porcikáimat.

Társaságban ülni olyan, mint láthatatlan üvegburába szorulni, ahol minden hang tompán érkezik, minden mozdulat lassú, és minden arc kicsit elmosódik, mintha víz alól figyelném őket. Egyedül a saját hiányom volt éles: az a tátongó tény, hogy nincs több fekete kísérőm, nincs a lábam alatt lapuló második alak, nincs a falra rajzolt torz, de húséges követőm. Az árnyék mindig a legbiztosabb barát: akkor is jön, ha esik, ha napfényesen süt a nap, akkor is jön, ha hajnalonként a földre tapadok, s ha estefelé nyújtózkodom. Az árnyék az ember aláírása a világon, s most, hogy elmaradt, úgy éreztem, mintha a társaságban való jelenlétem is egyre hamisabb lenne. A testem ott maradt, a szemem nézett, a szám mosolygott, de belül minden jelezte: ez egy üres keret, csak egy szerep, amiből kicsúszott a lélek sötét kontúrja. Egy ideig figyeltem a többiek árnyékát: hol a padlón, hol a falon, hol egymás alakjába gabalyodva mozogtak, mintha titkos táncot járnának, amit a gazdáik nem is látnak. És akkor hasított belém a felismerés: ők legalább ketten vannak, test és árnyék. Én viszont egyedül ülök a széken, s ez az egyedüllét nem az elhagyatottság szokványos érzése volt, hanem valami mélyebb: árnyéktalan jelenlét, amelyben a test ugyan megmarad, de a bizonyíték az életre, az a fekete, mozgó pecsét,

eltűnt. Nevettem magamban. Lehet, hogy ez a valódi eltűnés: nem a test kivonulása, hanem az árnyék hiánya, s így ismerjük fel, hogy valaki már nem akar jelen lenni a társaságban, amikor a körvonalait elnyeli a fény, amikor a lényege a láthatóság határáról egyszer csak lelép.

Az árnyék hiánya először csak furcsa jelenségnek tűnt, s aztán elkezdett szorítani belülről, mint amikor egy kabát ujjá alatt valami apró bogár vergődik, s nem talál kiutat. Ott ültem a szék szélén, félrebillentett fejjel, miközben a többiek harsány történetei közé próbáltam illeszteni magamat, de minden szó mögött egyetlen gondolat dobolt: *nincs árnyékom*. Egyre jobban úgy éreztem, hogy a fények túlságosan nekem szólnak, nem csak világítottak: lelepleztek, vizsgáltak, mint egy iskolai feleletnél, ahol a tanár nem a választ hallgatja, hanem a zavarodottságot lesi az arcon. Az árnyék mindig fedezett, egy titkos, fekete kabát, amely belülről melegített, kívülről eltakarva a hiányokat. Most viszont ott ültem csupaszon: nem volt mellettem a saját sötétségem, így minden fény akadálytalanul talált el, s rájöttem, milyen különös: az emberi társaságban mindig számít ki mennyit árul el magáról. A legtöbben a fény felé fordulnak, kiemelik a vonásaikat, a hangsúlyos szavaikat, a magabiztosságot. Én viszont eddig mindig abban bíztam, hogy a mögöttem meghúzódó árnyék majd elmondja azt, amit nem merek. Az árnyék a kimondatlan történetek archívuma: hordozza a szorongás mozdulatát, a feszengő váll görbületét, a fáradtság elnyúló vonalait. És most, hogy eltűnt, a hallgatásom is kiüresedett.

Úgy ültem ott, mint egy színész, akit elfelejtett követni a sűgő. Mondtam néhány szót, nevettem a megfelelő helyen, de belül mindvégig a hiány dobogott. És minél tovább figyeltem, annál világosabb lett, hogy ez a hiány nem külső játék, nem arról van szó, hogy a fények szeszélye így alakította. Az árnyékom elhatározott: kilépett a körből. Megunta, hogy kövesse a testemet, megunta, hogy ott legyen, ahol én vagyok, ő már rég tudta, hogy én is meguntam a jelenlétem.

A többiek szavai közben áttetszővé váltak: csak a mozdulatok maradtak, kezek, amelyek köröztek a levegőben, ujjbegyek, amelyek poharak peremén doboltak, arcok, amelyek közel hajoltak, majd hátráltak. Mintha minden ember körül a saját árnyéka játszott volna a főszerepet: hosszúra nyúlt formák, széttartó körvonalak, amelyek néha összeértek, néha szétszakadtak. És én egyre inkább láttam magamat kívülről: egy alak, akit elhagyott a párja. Később, amikor egy pillanatra a folyosóra menekültem, azt reméltem, hogy ott, a félhomályban visszatér hozzám. De a falak ridegen néztek vissza: az izzók gyér fényében mindenki árnyéka ott remegett, csak az enyém hiányzott. És akkor egy fura gondolat villant át rajtam: talán az árnyék nem egyszerű hiány, hanem jel, mintha azt sűgná: a testem még itt van, de a lényem már nem akar osztozni ebben a közegben. Egy árnyéktalan test a társaságban nemcsak ürességet sugall, hanem veszélyt is, mintha bármikor felállhatna, kimehetne, felszívódhatna, és senki sem tudná igazán, hogy ott volt. A jelenlét és az eltűnés közti vékony határra kerültem: egyszerre látszótam teljesen valóságosnak, és teljesen

illuzórikusnak, és a legkülönösebb, hogy ezt a kettősséget élveztem. Mert valójában mindig is untam a társaságok fáradhatatlan zaját, az ismétlődő történeteket, a harsány poénokat, a sokadik koccintást. Most végre kaptam egy jelet, egy feloldozást: az árnyékom kilépésével én is megszabadulhattam a részvétel kényszerétől. Ott maradt a testem, láthatóan jelen, de a lényem már elkezdte a távozást. Ez volt az árnyéktalan jelenlét első igazi felismerése: nem kell felállnom ahhoz, hogy eltűnjek. Elég, ha az árnyékom dönt úgy, hogy nélkülem keresi a helyét.

Ahogy múlt az idő, rájöttem: az árnyék hiánya nem múltó különösség, hanem új törvény, olyan szabály, amelyet nem írtak le sehol, mégis érvényes. Az ember úgy születik, hogy hozzátapad valami feketéllő hűség, egy rajzolat, amely megőrzi minden mozdulatának lenyomatát. De ki mondta, hogy ennek örökre így kell maradnia? Ha a test untalan ismétli önmagát, talán az árnyék egyszerűen úgy dönt: elég volt. És ebben van az irónia. Mi, emberek, azt hisszük, hogy a jelenlétünket mi birtokoljuk, mi szabjuk meg, de közben az árnyék, a legcsöndesebb, a legészrevétlenebb kísérő dönti el, mikor vagyunk teljesek, és mikor maradunk félkészben. Amikor eltűnt mellőlem, mintha azt mondta volna: *most lássuk, mit érsz nélkülem*. És én valóban ott álltam, meztelenebbül, mint bármikor.

Kezdtém észrevenni, hogy a többiek szeme is másképp tapad rám. Volt bennük valami zavart bizonytalanság: úgy néztek, mintha valamit nem tudnának beazonosítani. Testem látszott, hangom hallatszott, de mintha hiányzott volna mögüle a súly. Az árnyék ugyanis a bizonyíték arra, hogy az em-

ber nem csak kép. Árnyék nélkül a test gyanússá válik: lehet, hogy szellem, lehet, hogy vetítés, lehet, hogy félreértés. És ettől az egész társaság kínosan feszültté vált, még ha nem is mondta ki senki. Én pedig lassan megszerettem ezt a kényelmetlenséget. Mert ha nincs árnyék, nincs következmény sem. Nem tapad hozzám az a fáradt utánpótlás, amit máskor minden mozdulatom magával cipel. Nem ismétli meg minden rezdülésem, nem emlékeztet arra, hogy túl sokszor ugyanazt a mozdulatot tettem, ugyanazt a sóhajot engedtem ki. Ebben rejlik a szabadság és a nyugtalanság egyszerre. A társaságban ott ülni árnyéktalanul olyan volt, mintha minden szónak és mozdulatnak megszűnt volna a súlya. Nevethettem, de nem visszhangzott; hallgathattam, de nem maradt árnyéknyoma. A többiek pedig valahogy mindig hamarabb elfordultak, mintha zavarta volna őket a hiány, nem tudták megfogni, mi az, de érezték, hogy valami nincs rendben. A társaság a maga harsány fényével csak a testemet látta, de nem tudta eldönteni, hogy valójában jelen vagyok-e. Az árnyék hiánya megmutatta: a test önmagában kevés. A jelenlét nem a hús és a bőr, hanem az a sötét vonal, amely kíséri, amely rajzolja, amely megőrzi, s felmutatja, az árnyék a bizonyíték a létezésre. Ha nincs, akkor az ember már félig átcsúszott a túlóldalra, s talán az is lehet, hogy mindannyian erre vágunk. Ki ne szeretné néha levetni az árnyékát, azt a csökönyös bizonyítékot, hogy mindig ott van, mindig számontartják, mindig össze lehet mérni a fényhez képest? Árnyéktalanul ott ülni olyan, mint amikor a gyerek hirtelen eltűnik a bújócskában, és senki sem tudja,

merre lett. Édes titok, hogy még ott vagyok, de már nem köt hozzám semmi. És a jelenlét maga? Árnyéktalanul válik leleplezővé. Kiderül, hogy minden harsány gesztus, minden látványos kacaj, minden emelkedett szónoklat mögött ugyanaz a kétség bujkál: hogy valójában mindannyian unjuk a saját jelenlétünket. A test csinálja a dolgát, beszél, mozog, szerepel, de belül már rég elvágynak. Az árnyék az, ami ezt jelzi, s aki megmutatja a kifáradást az eltűnik, s a test egészen átlátszóvá lesz. Így lett számomra az árnyéktalan jelenlét nem átok, hanem felfedés. A mulandóság árnyalata, amely egyben felszabadít: nem kell végigjátszani a szerepet, ha egyszer a kísérő már kiszállt. És ettől kezdve nem félek, ha valaki észreveszi, hogy hiányzik a nyomom, mert ez a hiány lett a valódi bizonyíték arra, hogy valaha tényleg ott voltam.

Egy idő után már nem is kerestem többé az árnyékomat. Eleinte még ösztönösen pillantottam hátra, körbe a falakra, járdákra, a fénybe hasított foltokra, de mindenhol csak a vakító üresség fogadott. A testem ott volt, de nem vetett rajzolatot. És ebben a hiányban lassan otthon éreztem magam, mintha végre lettem volna valami súlyos csomagot, amit egész addigi életemben cipeltem, anélkül, hogy valaha is tudtam volna a tartalmát. Az emberek azonban továbbra sem szokták meg. A tekintetük tétován tapadt rám, mint aki valamit keres, ami nincs. Tudták, hogy vagyok, de nem merték kimondani, hogy valami hiányzik belőlem. Így lettem jelen minden társaságban, s közben úgy éreztem: valójában mind jobban eltűnök. Ironikus volt látni, hogy a test, amely-

hez annyira ragaszkodunk, mennyire bizonytalan bizonyíték, ha hiányzik belőle az a láthatatlan aláírás, amit árnyéknak nevezünk. Ekkor kezdtem sejteni: az árnyék sosem volt pusztán fényrajz. Ő volt az igazi narrátor, aki minden mozdulatot nyomon követett, minden hallgatást rögzített, minden csendes gesztust hitelesített. Ha a test a szereplő volt, az árnyék volt a színlap, amely igazolta, hogy valóban fellépett. Most pedig, hogy nem volt mellettem, olyan volt, mintha a darabot tovább játszottam volna, de a színlapot már régen leszedték a színház ajtajáról. A közönség még ott ült, figyelt, tapsolt vagy unottan ásított, de valójában senki sem tudta biztosan, hogy mit lát.

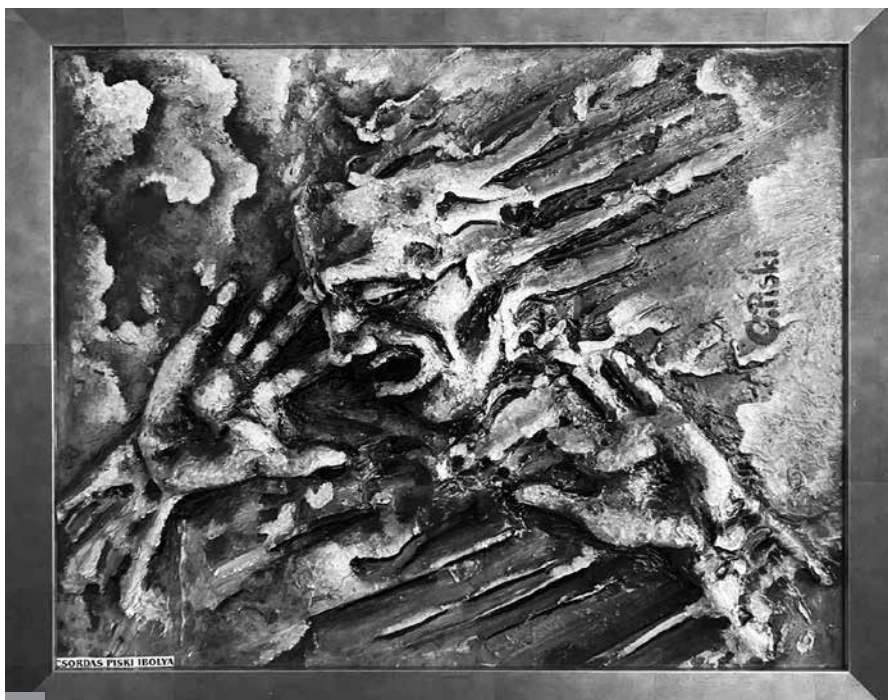
Ez a helyzet végül átváltott egy különös szabadságba: ha nincs árnyék, nincs számonkérés sem. Nem marad utánad nyom, így nem lehet megmondani, mit csináltál jól és mit rosszul. És ebben volt valami mélyen szatirikus: mindaz, amit életnek hívunk, talán csak az árnyék kedvéért zajlik. Neki játszunk, ő jegyzi, ő tárolja a bizonyítékot. De a legfurcsább az volt, hogy idővel mások is elkezdtek hasonlítani rám. Mintha az árnyék nélküli jelenlét ragályos lenne. Egy-egy pillanatra észrevettem, hogy mellettem valakinek halványabban rajzolódik a kísérője, vagy teljesen feloldódik a fényben. Megijedtek, ha észrevették, és sietve arrébb álltak, mintha a fényt hibáztatnák. Pedig tudtam: ez nem a fény kérdése, ez döntés. Az árnyék úgy határoz, hogy tovább nem kívánja ismétetni a testet. És ekkor jött a végső felismerés. Az árnyék hiánya nem csak az én történetem volt, hanem egy állapot, amely minden emberre

vár. A jelenlét egyszer elfárad, a test megunja magát, és az árnyék eloldódik. Nem vész el, csak visszavonul oda, ahonnan jött. És akkor az ember ott marad: pusztán látható, de már nem hiteles. Ez az árnyéktalan lét volt számomra a végső ironia, hogy amit egész életünkben bizonyítéknak hittünk, a testet, a láthatót, a kézzelfoghatót, az valójában csak díszlet volt. A valódi

jelenlétet mindig az árnyék adta, az a mozdulatlan, követhetetlen kísérő, amely egyszerre volt tanú és ítélő. Nélküle nem vagyok kevesebb, de más vagyok: áttetsző, bizonytalan, mintha bármelyik pillanatban eltűnhetnék, anélkül, hogy észrevenné bárki. És valahol ez a legnagyobb szabadság, árnyék nélkül az ember nem kötődik se fényhez, se térhez, se időhöz.

NÉVJEGY

BOGA JÚLIA (1998, Csíkszereda) egyetemi tanulmányait Kolozsváron végezte el a bölcsészkar magyar irodalom és komparatiztika szakán. Jelenleg prózaverseket publikál a *Honvilág* című folyóiratban, illetve Magyarországon és Erdélyben is jelennek meg írásai irodalmi folyóiratokban, s román nyelven is közöl verseket, prózákat.

Csordás Piski Ibolya kreációja

Újlaki Ildikó alkotása

Juhos-Kiss János

Csillan a Nap a friss havon

Csillan a Nap a friss havon,
csókjai forró ajkadon.

Ölelkeznek a hópelyhek,
köszöntenek, táncba visznek,
friss erővel repítenek!
Szállingóznak a hópelyhek,
csillagokkal szeretkeznek,
fejedre, válladra hullnak
szempilládba kapaszkodnak,
szélviharral messze szállnak!
Ha szemedben olvadoznak,
sűrű titkokat suddognak,
mint egy beavatottnak!
Arcodon tengerek olvadoznak,
századok, tavaszok áradoznak,
hóvirágok, ibolyák nyílnak,
könnyeid messzi gurulnak,
testedről lehull a fátyol
lázás szíved jól zakatol!

Csillan a Nap a friss havon,
csókjai forró ajkadon!

2026. január 22-én, a magyar kultúra napján.

A számárfejű menyasszony

Bökös Borbála

IRODALOM

A régi fotográfia egy frissen összeházasodott párt ábrázolt egy falusi templom előtt. A menyasszony fejeire fekete tintával egy számárfejet rajzoltak hatalmas fülekkel, így az arca felismerhetetlenné vált. Csak annyit tudtam róla, hogy Veronikának hívták, pont, mint engem, és a nagyanyám húga volt.

A kép évekig kísértett, mert akárhányszor kérdeztem valamit Veronikáról, az anyám is és a nagyanyám is konok hallgatásba burkolózott. Mindössze annyit sikerült megtudnom, hogy a család fekete bárányának tekintették, és hogy a férjével együtt még jóval a forradalom előtt elszökött Romániából Amerikába.

– A Bodor család szégyene – mondták róla –, aki itt hagyta az erdélyi gyökereit és soha többé rá sem hederített a saját családjára.

Amikor anyám két éve meghalt, és a temetésre készülődtünk, a németországai unokatestvéreim megpróbáltak Veronika nyomára bukkanni az Egyesült Államokban, hogy értesítsék az unokahúga haláláról, de egyetlen nyom sem vezetett el hozzá. Senki még csak azt sem tudta, pontosan melyik államban telepedett le, és hogy él-e még egyáltalán. Bárhogy kérdeztük

nagyanyámat, már nem emlékezett a saját hűgával kapcsolatos részletekre, vagy nem akart emlékezni. Pedig nagyanyámnak, vagyis Mamóknak, ahogy mi szólítottuk, mindig remek volt az emlékezete.

Nem sokat törődtem a régi fényképpel és a rejtélyes nagynénivel egészen mostanáig. Anyám halála azonban megviselt, még két év után is rettenetesen magányosnak éreztem magamat. Apám korán elhagyott bennünket, vele és az új családjával nem tartottam a kapcsolatot, a bátyám pedig évek óta kint élt Budapesten és csak ünnepekkor jött haza. Egyedül voltam, teljesen egyedül ebben a hatalmas városban, egy egyszobás blokklakásban, és az egyetemi vizsgáimra készülődtem. Esténként az anyám után maradt régi ruhákat, könyveket és fényképeket rendezgettem. Ahogy a kezembe akadt ez a furcsa kép, azon gondolkodtam, hogy ki és miért csúfította el a valószínűleg mosolygós arcot, ronda számárfejet és füleket rajzolva neki.

Mit tehetett Veronika, amiért ennyire meggyűlölték?, morfondíroztam magamban.

Elképzeltem őt, ahogy kislányként a faluban játszik a testvéreivel, ahogy iskolába járnak, majd szombatoként

a katolikus templomba a hittanóra, ahogy fehér ruhában elsőáldozó lesz, ahogy a többi lánnyal együtt nyaranta vízért megy az artézi kútra, vagy, ahogy pitypangkoszorút fon a mezőn és a fejére teszi.

Fogalmam sem volt, honnan törtek fel bennem ezek a képek és érzések, de elhatároztam, hogy a vizsgáim után leutazom vidékre, és utánajárok a dolgoknak. Az sem hagyott nyugodni, hogy vajon miért az ő nevét viselem. Véletlen egybeesés lenne? Vagy anyám szándékosan nevezett el Veronikának őutána?

Az utolsó vizsgám július eleji napra esett. A bőröndömet már előző este összecsomagoltam, mert reggel utaztam Mamókához falura. A képet magamhoz tettem, és egész úton arrafelé azon gondolkodtam, hogyan hozzam szóba a dolgot a nagyanyám előtt.

A falu Erdély szívében, Székelyföldön terült el, és gyermekkorom legkedvesebb emlékei kötődtek hozzá. Már a vonatablakból nézelődve is megdobbant a szívem, ahogy megpillantottam a jól ismert vadregényes tájat. A Maros csillogó kék szalagja, a hegyek ölelésében az ég felé nyújtózó sűrű erdők, az illatos szénakazlak a mezőkön, a bokrok között neszező medvék azt jelezték, hazafelé tartok.

A ház szinte semmit sem változott. A faragott kapun messziről látszóttak a virágmotívumok, a fehér falak, a zöldsalus ablakok előtte muskátlival azt hirdették, Mamóka még ilyen idősen is szépen rendben tartja az egész portát. Amikor kijött eléem és átölelt, elsírtam magam. Anyám illatát árasztotta ez a madárcsontú, fejkenődős öregasszony, és ahogy ránctalan

arcát, derűs kék szemét felém fordította, éreztem, hogy a belőle áradó nyugalom betölti az egész lényemet.

A kedvenc ételleimmel várt, és a régi gyermekkori szobámban friss ágyneműt húzott az ágyamra. Este, vacsora után, összeszedtem minden bátorságomat, elővettem a képet, letettem az asztalra, és megkértem, hogy meséljen el nekem mindent Veronika húgáról.

Az addig vidám arc egyszerre megkeménykedett. Mamóka homlokán megjelent egy mély ránc, és úgy elkomorodott, hogy azt hittem, szörnyen megharagítottam. Hosszú percekig hallgatott, forgatta a képet, aztán megkérdezte:

– Miért pont most jutott ez eszedbe?

– Nem is tudom, csak egy megérzés.

– Megérzés?

– Igen. Meg aztán – sóhajtottam –, senki sem maradt itt Erdélyben a családból, csak te és én. Tudni akarom, ki volt ő, és miért tagadtátok ki.

Mamóka elgondolkodva meredt hol a képre, hol rám, aztán lassan bólintott, és azt mondta:

– Holnap reggel beszélünk. Addig aludd ki magad.

Reggel frissen sült kenyér szagára ébredtem. Az udvarról, a nagy, kinti kemence felől jött. Mamóka hajnal óta talpon volt, dagasztott és sütött, ellátta a baromfit, és meglocsolta a növényeket a kertben.

Leültem az asztalhoz, és megreggeliztem. Mamóka kenyér-madárkákat sütött nekem. Ezeket a kicsi, madárformára sütött cipókat maradék kovászból készítette, és még arra is ügyelt, hogy a szemüket kukoricaszemékből rakja ki. Becsomagolt néhányat egy batyuba, egy konyharuhába

friss sajtot is kötött, két kulacsot pedig megtöltött hideg kútvízzel.

– Öltözz, mert indulunk – mondta sejtelmes hangon. – Mutatni akarok neked valamit!

Gyorsan felöltöztem, és szó nélkül követtem. A kis öregasszony puha, ruganyos léptekkel haladt előttem. Felhágtunk a kert végi dombra, átvágtunk a patakon, át az erdőn, és ekkor már tudtam, hogy a völgy felé vesszük az irányt.

Délre járt az idő, mire eljutottunk a völgyben terpeszkedő széles tóhoz. Itt megálltunk, és megettük a becsomagolt elemózsiát. Aztán Mamóka fürgén belépett a sás közé, majd erélyesen rám szólt:

– Na, gyere, segíts kihúzni a csónakot!

A számat is eltátottam a meglepetéstől. Nem gondoltam, hogy egy régi csónakot rejteget a nádasban. Finom csobbanással siklott a vízre, mi pedig beleültünk. Fogtam az evezőt, és eltoltam magunkat a parttól.

– Arra megyünk – emelte fel a nagyanyám a göcsörtös ujját, és a tó belseje felé mutatott.

Csendben evezünk. A nádas felől lágy, nyári szellő fúj, és összeborzolta a hajamat. Zümmögtek körülöttünk a bogarak, a víz tükre pedig ezüstösen csillogott. A víz kristálytisza volt, láttam, hogy gömbölyű kövek lapulnak a meder alján, és kis halak fickándoznak közöttük. Egy kiugró földnyelv felé tartottunk, amelyen öreg fűzfák lógták a fejüket.

Megkerültük a földnyelvet, és hirtelen elém tárult a tó közepe. A vízből egy katolikus templom tornya emelkedett ki, a csúcsán lévő kereszt szikrázott a ráverődő napfényben.

– Itt is vagyunk – mondta Mamóka, és közelebb evezett a toronyhoz. – Itt kezdődött minden.

Az elképedéstől szóhoz sem jutottam. Ott lebegtünk a tó felszínén egy elsüllyedt templom tornya mellett, és abban a pillanatban rájöttem, miféle hely ez. Mamóka szülőfaluja fölött jártunk, a Bodor család otthona fölött, amelyet a kommunizmus évei alatt árasztottak el vízzel. Gyermekként hallottam a történetet innen-onnan, de még soha nem láttam a saját szememmel.

– Itt történt, bizony – bólogatott Mamóka, és az evezőlapáttal megbökte a templomtornyot. – Pontosan itt. Akkoriban mindenfelé ezt csinálták. Azt mondták, víztározókat kell építeni, meg hogy szabályozni kell az áradásokat. Hát megduzzasztották az itteni két patakot, és elárasztották ezt a falut. Száznolcvan ház volt itt, és három templom. Ez a katolikus templom, amit itt látsz. A másik kettő már összeomlott a víz alatt. Elszóródtak a népek a világ minden tájára. Mi nem bírtunk messzire költözni, csak ide, a szomszédos faluba.

Arrébb evezett, és megállt jó százméternyire a templomtoronytól.

– Itt húzódott alattunk a fő utca. És pont itt volt a mi házunk. Ha lenézel, még láthatod a tetőt.

Valóban láttam, és összeszorult a szívem. A gerendákból alig maradt valami, a földém beszakadt, és az árván meredező téglafalak között hínár lebegett.

– Az volt ott az én szobám. Az pedig a húgomé, Veronikáé. Most pedig add ide azt a képet.

Odaadtam neki. Sokáig merengően bámulta. Aztán mesélni kezdett:

– Hárman voltunk lánytestvérek. Veronka volt a legkisebb. Élénk, akaratos kislány volt, és rendkívül eszes. Kicsi kora óta folyton veszekedett a szüleinkkel, minden miatt lázadozott. Ennek ellenére apánknak ő volt a kedvence. Közülünk egyedül neki megengedték, hogy egyetemre járjon. Tanár akart lenni!

– Pont, mint én! – kiáltottam fel.

– Igen – hagyta helyben Mamóka.

– Nagyon hasonlítasz rá. Szóval Veronika elment Kolozsvárra, és elvégezte az egyetemet. Apánk minden félretett pénzét a taníttatására költötte. Veronka pedig jól tanult. Igazi városi hölgyként tért vissza a faluba, de ahogy megérkezett, azonnal kitört a családi cirkusz.

– Miért?

– Mert hazahozta a vőlegényét, Médási Pál színészt. Egy kolozsvári színházi előadáson ismerkedtek meg, és egymásba szerettek.

– De miért volt ez gond? – ráncoltam a homlokomat.

Mamóka mindentudóan elmosolyodott.

– Hát csak azért – folytatta –, mert apánk, aki világeletemben kemény munkával kereste a kenyerét, nem bírta elviselni, hogy a fiú ilyen semmirekellő. Neki a színészet nem volt rendes szakma, és dühös lett, hogy a lánya csak egy ilyet fogott ki. De más gond is volt.

A nagymamám felnézett az égre, és mély sóhaj szakadt ki a mellkasából.

– Ez a Médási Pál ugyanolyan nyughatatlan lélek volt, mint Veronika. Folyton arról beszélt, hogy a bátyjai külföldön élnek, s hogy ott minden jobb. Színjátészó kört indított a templom melletti házban, külföldi, angol

nyelvű darabokat fordítottak le magyarra, s azokból próbáltak részleteket. Úgy mondták, Veronika és Pál maguk is írtak darabokat. Apám pedig attól félt, hogy valaki rosszindulatból feljelenti majd a családot, ki tudja, miféle tiltott könyveket olvasnak ott azok a színjátészó körben. Ezért aztán kitiltotta a fiút a házából. Az az igazság, hogy attól is nagyon féltünk, hogy mit szól a falu, mert mindenki szörnyülködött, hogy egy ilyen rendes, komoly lány, mint Veronika, hogy habarodhatott bele egy ilyen minden lében kanál fiúba.

Dühösen felmordultam:

– A fenébe is! Micsoda képtelenség mindig azzal törődni, hogy mit szólnak mások!

– Akkoriban más világ volt.

– Nem is értem, hogy tudtak megesküdni – ingattam a fejemet, miközben a képet nézegettem.

– Titokban. Amint látod, itt készült a kép, ez előtt a katolikus templom előtt. És Veronika itt már három hónapos terhes. Erről persze senki sem tudott, csak én. Amikor kiderült a dolog, apám kitagadta őt a férjével együtt.

Elhallgatott, egy darabig mereven bámulta a víz tükrét. Nem mertem megszólalni, nehogy kizökkentsem a gondolataiból. Aztán folytatta:

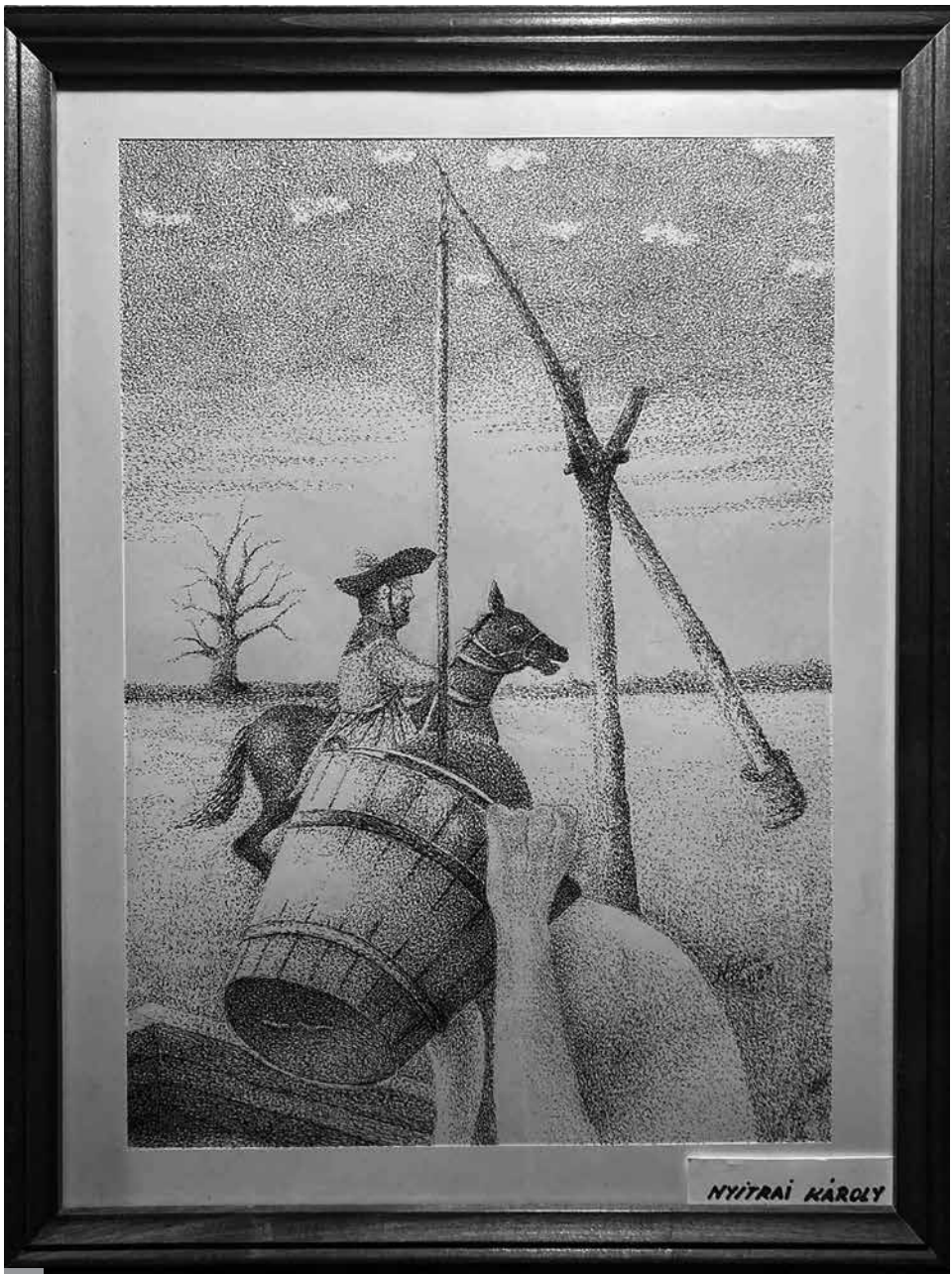
– Ide költöztek a harmadik házba, az egyik nagynénémhez. Persze, ő is csak addig engedte, hogy ott lakjanak, amíg meg nem született a gyerek. Veronikától ekkor már mindenki félt a faluban.

– Hogy érted azt, hogy félték tőle?

– Azt mondták róla, boszorkány.

– De hát miért?

– Veronika furcsa lány volt. Megérezett dolgokat. Ugyanolyan mély, kék

Nyitrai Károly grafikája

szeme volt, mint neked, és ha ránézett valakire, átlátott rajta. A faluban eleinte eljártak hozzá tanácsért, mert azt tartották róla, igazlító. Ő ezen csak nevetett, azt mondta, nincs benne semmi különös, csak annyi, hogy tanultabb, mint a legtöbb ember, hiszen egyetemet végzett. Meglehet, hogy így volt. De a faluban csakhamar ellene fordultak. Aztán pedig megszületett a gyerek.

Mamóka szünetet tartott, és levette a kendőjét. Megnedvesítette, és megtörölte vele az arcát. A nap már magasan járt az égen, a hőség kezdett tikkasztóvá válni.

– Megszületett a gyerek – ismételte meg Mamóka. – És akkor ránk szakadt a tragédia. Mert úgy mondták, szörnyülöttet hozott a világra. Az a kislány ugyanis mindkét kezén és mindkét lábán hat-hat ujjal született, és fogak is voltak a szájában.

– És ez baj?

– Akkoriban rossz előjelnek tartották. A gyermekről azt terjesztették, az ördög fattya. A kislányt Sárának nevezték el. Emlékszem, az első hónapokban nem is nagyon mertek kijönni vele az utcára. Az apám látni sem akarta az unokáját. Egyedül én látogattam meg őket néha.

A kezemre pillantottam. Nekem is volt egy hatodik ujjam a születésemkor. Egy kicsi csonk, egy kinövés a jobb kezem kisujja után, amit még a szülőszobában lecsippentett az egyik bábaasszony. Így mesélte anyám.

– Bizony – mondta Mamóka, miközben elkapta a tekintetemet. – Neked is volt. Mondom, ugyanolyan vagy, mint ő.

Megsimogatta az arcomat, és a szemében olyan fájdalmat láttam, mint még soha.

– Aztán szörnyű dolog történt – mesélte tovább szinte suttogva. – Az én drága húgomat és a férjét a kis Sárával együtt kidobták a faluból. Itt történt, pont itt a templom előtt. Körbevette őket a tömeg. Azt kiáltották, hogy menjenek innen, mert csak balszerencsét hoznak a falura, hogy vigyék innen a furcsa, külhoni könyveiket meg irományaikat is. Ott álltak szerencsétlenek, teljesen egyedül, megijedve, karjukban a kisgyerekekkel. Féltek, de dühösek is voltak. Senki sem állt melléjük. Az apám bezárkózott a házba, és bennünket sem engedett ki. Az anyám zokogott. Én az ablakon át néztem őket. Emlékszem, Veronika üvöltözni kezdett. Azt mondta, elmenek, de legyen átkozott ez az egész falu. Pusztuljon, vesszen oda az egész! Nos, az átka beteljesedett. Te is látod, mi lett a faluval.

Néztem a víz alatt kirajzolódó tetőket és falakat, mint egy kísérteties Atlantiszt. Az utcák nyomvonalán eveztünk, kanyarogtunk a házak között. Még tettünk egy kört a templomtorony körül aztán a part felé vettük az irányt.

– Soha nem láttam viszont a húgomat – mondta Mamóka szomorúan. – Csak annyit tudtunk róla, hogy Amerikába szöktek a férjével. Az apám az összes képet, amely Veronikát ábrázolta széttépte. Azt mondta, az ő számára a húgom meghalt. Ezt a képet csak azért nem tette tönkre, mert a katolikus templomot ábrázolta, és egy templomos képet az apánk soha nem mert volna eldobni. Viszont a húgom arcát elcsúfította rajta. Ő rajzolta rá ezt a számárfejet. Azt hittük, soha nem tud majd neki megbocsátani. A halálos ágyán viszont megsiratta, és őt hívta.

Mamóka most maga is sírva fakadt. A partra értünk, és kíségtettem őt a csónakból. Szorosan megöleltük egymást. Az én torkomban is gombóc gyűlt.

– Nem tudom, él-e még a húgom – zokogta. – Ha ő nem is, a lánya, a Sára, egészen biztos, hogy él. Az a Sára vagy öt évvel idősebb csak az édesanyádtól. Ki tudja, hová vetette őket az élet! Jaj, édes lányom, miért is kellett előhozni ezeket a régi történeteket?

– Megpróbálhatom megkeresni őket – jelentettem ki. – Ne sírj, Mamóka! Megtalálom, és hazahozom őket! Mit szólsz?

– Nem is tudom – tördelte a kezét. – Ha még egyszer az életben láthatnám Veronikát, az nagyon jó lenne. Remélem, meg tud még nekünk bocsátani. De lehet, jobb lenne, ha nem foglalkoznánk az egészszel. Minek a múltat bolygatni? Csak felszakadnak a régi sebek.

– Mitől félsz? Hogy ha megtaláljuk őket, nem akarnak majd velünk szóba állni?

– Igen, ettől.

– És ezért nem mesélted el soha ezt a történetet?

– Igen, ezért.

Olyan szorosan öleltem magamhoz a nagyanyámat, hogy éreztem, ahogy ropognak a karjaim között a csontjai. Az elsüllyedt falu mellett álltunk a parton, a nap bőségesen szórta ránk a sugarait, a nagyanyám pedig évtizedek fájalmát sírta ki magából. Mire megnyugodott, bennem megérett az elhatározás.

Mindenképpen meg fogom találni Veronikát, és újraegyesítem a családkunkat.

Egyetlen támpontom volt, a férj, Médási Pál neve. Az Interneten pró-

bálkoztam, de elkeseredtem, mert olyan volt, mintha tűt keresnék a szénakazalban. Az egyik évfolyamtársammal beszéltem a dolgról, aki azt mesélte, az ő családjában is akadt olyan eset, hogy Székelyföldről az Egyesült Államokba disszidáltak, különösképpen Chicagóba és környékére. Az ottani katolikus egyházközség segítette az innen elszármazottakat.

Elhatároztam, hogy itt kezdem a kutatómunkát. Emailt írtam az ottani egyháznak. Elküldtem nekik a beszkenelt fényképet, illetve csatoltam még képeket az elsüllyesztett faluról is, és röviden leírtam a történetünket. Írtam az ottani bevándorlási hivatalnak is, megadtam a hozzávetőleges évszámokat, a családtagok nevét, és vártam, hogy valamilyen hír befusson hozzám.

Az egyik chicagói magyar pap nagyon készségesnek bizonyult. A Kolozsvárról elszármazott fiatal pap azzal az ötlettel állt elő, hogy a keresést ki kell terjeszteni a román közösségre is, hátha a Médási nevet felismeri valaki.

Hónapok teltek el, és lassan kezdtem feladni a reményt. Az idő ősziesre fordult, és megkezdődött az egyetem. Egyre többször gondoltam vissza Mamókára és a falusi házra, és gyökeret vert bennem a gondolat, hogy ha befejezem az egyetemet, talán visszamegyek végleg a faluba, és ott keresek magamnak tanári állást az iskolában.

Közben furcsa álmot láttam. Álmomban az elsüllyedt faluban voltam, és a Bodor család háza és a templom között úsztam oda-vissza. Anyám arca sejlett fel előttem a hínár között. Mosolygott, és azt mondta, minden rendben lesz.

A következő reggelen pedig egy email várt a postafiókomban egy bizonyos Eve Johnsontól. A levelezőlistán rajta volt a chicagói pap címe is.

Ez állt a levélben:

Üdv, azt hiszem, mi vagyunk azok, akiket keresel. Az én nevem Eve Johnson, unokatestvérek vagyunk. Köszönet Márton atyának, hogy összehozott bennünket! Az én anyám Sarah, azaz Sára, aki a hat ujjal született. Bodor Veronika, vagyis Médási Veronika a nagymamám. Amikor meglátta azt a régi fényképet, nagyon felzaklatta magát, de amikor megtudta, hogy él a testvére, a te Mamókád, azt mondta, feltétlenül haza akar utazni Erdélybe, mert látni akarja. Mind látni akarunk benneteket. Alig várom, hogy megismerjelek! És látni akarjuk az elsüllyedt falut is. Micsoda sztori! A jövő hónapban odautazunk.

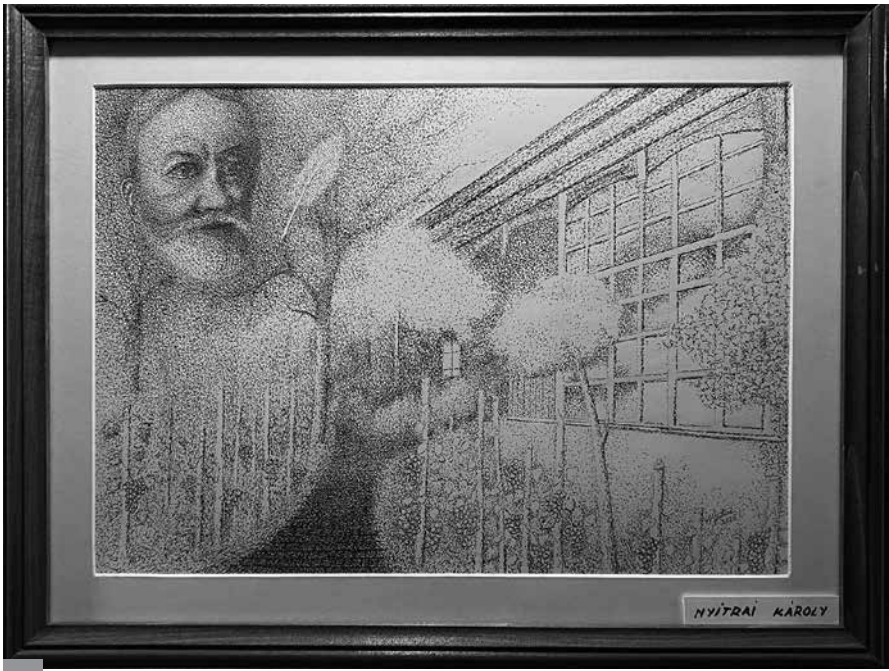
UI: anyám, Sára, azt üzeni neked, álmódott veled. Izé, ne ijedj meg, de tudod, ő valami boszorkány, vagy ilyesmi. Szóval, ha te is az vagy, akkor üdv a csapatban, hugi! :)

Hátradőltem a székemben, és hitetlenkedve meredtem a képernyőre. A csatolmányban legalább húsz képet találtam régi-új rokonaimról. Johnson Sára éppen úgy nézett ki, mint az édesanyám.

Remegő kézzel hívtam fel Mamókát, hogy elújságotlam neki a nagy hírt. Végigperegtek az arcomon a könnyek. Csak később vettem észre, hogy lecsöppentek a régi fényképre, és elmaszatolták a tintával rajzolt számárfejet.

Nem maradt más a helyén, csak egy alaktalan paca.

BÖKÖS BORBÁLA 1981-ben született Nagyváradon. Egyetemi tanulmányait itt végezte angol nyelv és irodalom szakon, majd a Debreceni Egyetemen szerzett doktori fokozatot irodalomtudományból. Jelenleg Nagyváradon él és a Partiumi Keresztény Egyetem oktatójaként dolgozik. Történelmi regényeket, meséket, és ifjúsági fantasy regényeket ír, első nagy sikerű meseregénye, a *Szmirkó*, 2015-ben jelent meg. Regényeiben és novelláiban szívesen nyúl vissza a magyar történelem különféle korszakaihoz, illetve az erdélyi néphagyományokhoz. Szenvedélye a történelem, a mitológia, és a különféle népek meséinek a gyűjtése. Szülőföldjének kulturális örökségét egyedi hangvételű történeteinek keresztül szeretné megismertetni a szélesebb olvasóközönséggel. *Garabonciások* című könyve 2024-ben jelent meg a Ciceró Kiadónál.

Nyitrai Károly grafikái

Elmekontroll

Vicei Károly

IRODALOM

Védőügyvédeknek, Deliç Mirkónak nem sokat ért a szava a titói diktatúrát kiszolgáló bíróság előtt. Amit csak tudott, megtett az érdekekben. Azt is megpróbálta kimódolni, hogy kaució ellenében szabadlábról védekezhessenek. Testvérbátyám vadonatúj házát ajánlotta föl, annak biztosítékául, hogy kiengedésem esetén nem szökök meg az eljárás elől. A kaució Nyugaton alkalmazott intézménye a keleti „demokráciákban” elképzelhetetlen volt; a bíróság simán elutasította az erre vonatkozó ügyvédi beadványt.

Deliç kijátszotta a delikvens beszámíthatóságának lapját is; elmeógyógyintézeti kivizsgálásomat indítványozta, hátha megállapítják, hogy nem is ép ésszel fogtam a színtársulat szervezésébe. Az ügyvéd már csak a pszichiátriai szakvéleménytől remélte várható büntetésem mérséklését. A bíróság jóváhagyta a klinikai megfigyeltetést, ami nekem se volt ellenemre. Számomra kellemes kirándulást jelentett a többszöri kórházi portya.

Már csaknem egy éve voltam cellalakó, s januártól decemberig mindössze ötször-hatszor mozdulhattam ki a börtönből, rabomobilban, megbilincselten. Többnyire a bíróságra vittek, egyszer fogházásra, s egyszer a kórházi belgyógyászhoz. A sofőrök előírásosan hallgatag emberek voltak, nekem így is rokonszenvezőknek,

együtt érzőknek tűntek föl. Felváltva két magyar pilóta fuvarozta a rabokat. Amikor csak egymagam utaztattak, közönséges személyautóba ültettek, s az elbambult ór mellett az útkereszteződésben lépésben haladó kocsik hátsó üléséről a járda szélén álló diáklányokra mosolyogva fölmutattam bilincses kezemet. Néha többünket is szállítottak a bíróságra tartó rendőrségi kisbuszon. Egy középkorú vörös nő ült mellettem, s a beszédtilalom ellenére ezt-azt elmondtunk magunkról. Ő palicsi, és sikkasztott. Zárkája fölöttem van, a harmadikon. Ugyanazon a napon fogtak le bennünket. Ő az, aki esténként iskolázott szopránján folytatja a Solveig dalát, melynek első sorait rácsos ablakomból zengedezem: „Elmúlhat a tél, a május, a nyár,/ Elfuthat az év, az idő nem vár...”

A szabadkai kórházban szüntelenül folyt az építés, felújítás, toldozás-foltozás. A nemrég befejezett toronyépület mellett betonvázak monstrumai éktelenkedtek, és mint szakrendelők szolgáltak még a 19. századi lepusztult földszintes épületek.

Az üvegalota sokadik emeletén Fehér Ödön pszichiáter fogadott, régi ismerősként, mert földim volt, és pályakezdő korában meghűléssel, torokfájással többször betértem rendelőjébe. (Fehér doktor édesanyja legkedvesebb óvó nénim volt.) Míg őrköm

a váróban unatkozhatott, a doktorral kötetlen beszélgetést folytattunk. Többnyire ő vitte a szót. Röviden elmondattott „bűnygyemhez” nem fűzött kommentárt. Mások eseteit hozta szóba, az eléje hozott köztörvényesekéit. A csecsemőgyilkos anyákkal kapcsolatban elmondta, hogy súlyosbító körülménynek számít, ha a szülés és az ölés között megtörtént a szoptatás. A jóképű, kedves, finom modorú orvos tíz perc múltán elbocsátott, és többé nem találkoztam vele.

Az udvar kisebb épületeiben dolgozó kollégáimhoz jártam még több napon át. Ott két pszichiáter, egy pszichológus és egy szociális gondozó foglalkozott velem. Nekem szórakoztató színjáték volt a zsúfolt várótermi élet. Az elmebaj színes figurái mondták hol zavaros, hol követhető és választékos monológjukat. A próbaitatásnak alávetett alkoholisták némelyike ordítózza dühöngött. A csendes paciensek között két szabadkai ismerőst is felfedeztem; az egyik távoli rokonom, Habinyák Laci, aki gyerekkorunkban többször nyaralt nálunk, Zentán, s amikor eljött a hazautazás ideje, mindig elfogta a sírógörcs. Nem lep meg, hogy húsz év múltán itt lelem a mentálisan megrokkantak között. A másik fiatalember az újvidéki egyetemi évekből ismerős. Ő medikusként akadt el tanulmányaiban, ám most is folyton azt hangoztatja, hogy mindenképpen orvos lesz belőle.

Néha már délutánba nyúlt az idő, amikor a megfelelő szakai színe elé járulhattam. A börtönőr nem ücsörgött velem a váróban, az túl unalmas lett volna neki, inkább egy udvari padról tartotta szemmel a kijáratot, melynek ajtaját általában bezárta a személyzet.

De a balkáni henyeség folytán olykor tárva-nyitva maradt az ajtó, és színésze láttam az engem kísérő egyenruhásnak.

Az elmevizsgálat egyik stációja a pszichológus volt. A diákosan igyekvő, fiatalka Vajda János nem sokkal korábban szerezhette meg diplomáját, és rutinosan vetette be a személyiség-elemzés klasszikus, bevált módszereit. A Rorschach- és a Szondi-tesztet alkalmazta. Az előbbiről gimnazistaként tanultam, jóformán csak annyit, amennyit itt is elmondok pár sorban. Tintát cseppentenek egy megfelelő papírra, amit a folt közepénél összehajtanak, s többé-kevésbé szimmetrikus alakzat jön létre. A legalább tíz változatban elkészített figurákat egyenként bemutatják a páciensnek, és nógatják a benne támadó képzetek elmondására. Jómagam a képhez többször is hasonlatosnak találtam a kitárt szárnyú lepkét, a síremléket, a puncit és tájékát.

A Szondi-teszt abból állt, hogy negyven arcképet kellett osztályoznom, rokonszenv és ellenszenv alapján. A pszichológus egyszerre nyolc kis méretű fotót tett elém, s mindegyiknél a két legutálatosabb, illetve a két legkedvesebb arcra kellett rámutatnom. (A felvételek valamelyik pszichiátrián készültek egykor.) Rút fejet könnyebben találtam, mint tetszetőst. A maradék négy képet ugyancsak az előbbi elv szerint kellett elrendeznem. Ezt a műveletet még négyszer nyolc-nyolc képcske esetében kellett elvégezmem. Végül tíz-tíz arckép került az ellenszenves, a majdnem ellenszenves, a majdnem rokonszenves és a rokonszenves kategóriába.

Amint véget ér a vizsgálódás sorozata, utána heteken át várhatok a klinikai szakik összegező jelentésére. Ugyan milyen hajlamokat, késztetéseket olvasnak ki belőlem, milyen típusba fognak beskatulyázni? És a szakvélemény mennyit nyom a latban a „politikai bíróságnál”? (A lombrosi determináltság eleve „fölmenti” a delikvenst.) Éppenséggel a ma divatos megfigyelési, elemzési módszerek sem igazán tudományosak; pontosságuk, tárgyilagosságuk vitatható. A páciensét éppúgy lehetne kérdezgetni a tenyérvonalak, a kávézacc és a kaleidoszkóp-kép keltette benyomásairól, mint a tintapaca és a diliházi ápoltak arcmásának esetében. A referátumtól nem várom el, hogy csökkent beszámíthatóságot emlegessen, az megpláne nem képzelhető el, hogy „erős felindultságban elkövetett” színtársulati szervezkedésről szóljon.

Másnap a szociális gondozó Sabo Milan kezére adtak. Ő (szerepe szerint?) jó ember volt. Vele már csak szerbül tudtam értekezni, s arra kért, hogy mondjak véleményt egy korábbi páciensének magyarul írt verséről.

– Szerzője alighanem szerelmes volt belém, mondta merengőn a hivatasos pátyoló.

Talán nem volt túlzóan önhitt; ajkán születetten, alkatilag rögzült a mosoly, kék szeméből naiv derű áradt, jóképűségén a karikatúrába hajló, kisé hegyes áll sem rontott, ápoltságtól illatozva harmincegynéhány évesen hamar elnyerhette egy-egy labilis lélek vonzalmát.

A férfiút megerősítettem hitében (vagy tévhitében?), mert a füzetlap sorai csakugyan kötődésről, vonzalomról vallottak, nem is akármilyen

színvonalon; a vers becsületére válik egy tizenöt éves poétának. Már csak az a kérdés, hogy ki volt a költemény ihletője; ki lebeghetett az alkotó leányka szeme előtt? Milan nem avatott be kapcsolatuk bizalmas részleteibe. Jóleshetett neki, felvillanyozta, tán még boldoggá is tette, hogy vele szerepet cserélve valaki az ő gondját-baját, örömét-bánatát boncolgatja. Én pedig gondosan megjegyeztem, alaposan bevéstem a vers alatt álló L. Teréz nevét.

Egyszer a Bótyónak becézett, a fegyintézeti alkalmazottak mogorvaságtól elütő természetű, alacsony és törekény őr volt rám beosztva. Félszegen, bocsánatkérő tapintatossággal tette rám bilincset, a börtön és a nyomda közötti keskeny udvaron bemelegített motorral várt a rácsos ablakú kisbusz, amely aztán három kilométerrel arébb gördült be velünk a kórházkerítés melletti parkolóba. Imre bácsi, a sofőr már tervezhette a fél napi helyben bóbiskolást, újságolvasást és rádiózást, Bótyó meg én pedig az udvari járdán nyomultunk a lélekidomárok zárt intézete felé. Mögülünk ekkor dörrent ránk – szerbül és rekedten – egy női hang.

– Szégyellje magát! Így vezetni egy embert !? – mutatott rám a szigorú asszonyosság, és megparancsolta az őrnék, hogy azonnal oldozzon el, mellette haladjon, én pedig elől, egyedül. Bótyó egy pillanatig se tétovázott; engedelmesen hajlott a szóra.

A rendelő ajtajában új meglepetés tetézte az előbbit. Fegyveres kísérom síróra váló hangon kérte, hogy ne szökjek meg, mert ha meglépnék, az az állásába kerül. Szabályosan elké-

redzkedett tőlem, mondván, hogy elintézni való dolga van a városban. Szépen kért, hogy mindenképp várjam meg, ha előbb végeznék a doktorokkal. Meg se fordult a fejemben a szökés. Az balul is kiüthetett volna. Talán csak próbára akarnak tenni; lesben állnak, elkapnak, és súlyosbodik helyzetem. Minek is szöknék, ha egyszer ártatlannak vallom magamat, a semmiért kasztliztak be, ami majd úgyis kiderül a „vizsgálat” során, legkésőbb a főtárgyaláson, s akkor felmentenek, elnézést kérnek, és kiengednek.

Csakhogy „bűnperem” alakulása nem a felmentés reményével biztat. Tegnap hatodszor is beadták cellámba a vizsgálati fogságot két hónappal megtoldó bírói határozatot. Döbbenettel láttam, hogy az Indoklás új paragrafussal illeti „tetteimet”; az eddigi „ellenséges propagandát” taglaló 118-as cikkelyt a 134-es váltotta fel. Rögvest dörömböltem az ajtón, s az őrségtől követeltem a Büntető Törvénykönyvet, amit csakhamar izgatottan lapozgattam. A 134. szakasz tartalmilag így szól: államellenes szervezkedés, hazaárulás... Kiszabható büntetés: húsz év, avagy halál...!

A félelemtől veszettül kalimpál a szívem, tarkómon a tompa nyomás csaknem ájulásba taszít.

Ezen a délutáni órán a görék mind visszavonultak; nem elérhető már a börtönigazgató, s őáltala nem hívható be se ügyvédem, se egy bíró, aki magyarázatot adhatna. Másnapra se kérhetek igazgatói kihallgatást, mert a klinikán várnak rám az ideg orvosok. Egy ideig még tépődhetek a halálos ítélettel (is) járó paragrafuson. Ha a semmiért lefoghattak, akkor bármi megtörténhet. Frusztráltan vergődök.

Nyiszlett, szelíd és esetlen börtönőröm, Bótyó, mielőtt lead a pszichiátria zárt osztályán, elkéredzkedik tőlem, hogy a belvárosi hivatalokban halaszthatatlan ügyeit intézze. Lelkemre köti tehát, hogy ne próbáljak megszökni, amíg odavan.

Az elmeosztály doktorai életemről meséltettek, és arról a „bűnyügről”, amibe belekeveredtem. A két ideg orvos közül Szakács György doktor kevésbé kötekedett velem, már-már korrektül viszonyult hozzám, de rideg, távolságtartó volt, szemernyi jelét se mutatta az együttérzésnek. (Lehet, hogy ők is eljátszották a jóindulatú és az ellenséges vallató szerepét, amiként a rendőrségen is szokás?) Amikor peres ügyem állásáról kérdezett, előadtam rettegésemet okát; a 134-es cikk megjelenését. A doki nem tűnt föl beleérezőnek: „Lehet, hogy csak gépirói elírás...”

A pszichiáterek külön-külön fogadtak.

Unger doktor délutánig várakoztatott, s akkor betessékelt egy kisebb tanácssteremnek beillő rendelőbe vagy irodába. Középujt egy hosszú, fehér asztal. Párnázott, kényelmes karosszékbe telepedhettem. Némán telő percek. Az orvos – mintha ott se lettem volna – a fali szekrény üvegajtaja mögül italt, kávé, csészét, kanálkát és poharat vett elő. Töltött magának valamilyen töményt, a fenséges illat orromig hatolt, nyeltem egyet, ő pedig végtelen lassúsággal neszkávé kevert ki magának. Ingerlően finom illat töltötte be a szobát. Odakint szürke, fogvacogtató december. (Távolabb egy hideg, homályos zárka.) A rám irányuló figyelemre, s a személyisége-

met bogozó interjú kíváncsi kérdéseire várva – akárha vendég lennék – csaknem elszunnyadtam a nyugodalmas, ellazító langymelegben.

Pattogó, kemény hang térített magamhoz.

– Búzlík a pesszimizmustól a maga verse! Egy felnőtt és tanárember önsajnálata, siránkozása nem tartozik a nagyközönségre, szégyen illet a világ elé tární!

Egy kicsit csakugyan szégyelltem, hogy gyengére sikerült művecském az előző évben megjelentetem egy újságban. (Azt már nem tudom, miként kerülhetett a doktor úr elé? Rendelkezésére állhatott a Könyvtár vagy a mindenható államvédelmi szolgálat.) Házasságom kibicsaklását s a különköltözést elszenvedve hosszúra nyúlt, silány panaszdalt költöttem, ami jó anyagul szolgált a lélek hivatásos elemzőjének. A doki nem konyított a műelemzéshez, nem is műértékelőként, -bírálóként lépett föl, viszont készpénznek vette a szerző versbeli magatartását, s azt ócsárolta, belezte, gúnyolta. Egy ideg- és lélekgyógyásznak illene tudnia a költői szerepjátásáról, amiként tudhatott is, csak éppen az volt a dolga, hogy a sértő provokációval váltsa ki azt a reagálást, amely tanulságos kiértékeléshez nyújt neki alapot.

Előadatta velem házasságom felbomlását, közben csóválta a fejét, rosszálló megjegyzéseket tett, a felelősség minden terhét rám tolt, és még beszédstílusom ellen is kikelt: „Hogy mondhat illet, hogy »lélépött a nő«?!”

A doktor úr kíméletlen, szüntelen támadása váratlanul ért, kikészített, elkeseredést és óriási feszültséget tá-

masztott bennem; szívem elszorult, nehezen lélegeztem, zsibbadt karomat mintha súlytalanság emelgette volna.

Ekkor vette elő a színpad-ügyet.

Mi bajom van nekem ezzel az országgal, amelyre tisztelettel tekint az egész világ?! Az emberek jólétben, szabadságban, testvériségben és elégedetten élnek. Nekem pont ekkor jut eszembe felforgató, lázító szervezkedésbe kezdeni?!

Vallatomban már egy szikrányi orvost sem láttam, szigora, makacs faggatózása egy sorba állította őt a belügyi kopóval, a vizsgálóbíróval és a köztárlóval.

Úgy ítélt meg, hogy egy-két pszichiáter túl sokat se nem árt, se nem használ nekem, s jónak láttam, ha némaságba burkolózok. Taktikám bevált, mert ágálásra hergelő válaszem elmaradása benne is elapasztotta a szót. De szándékában állhatott még egy front nyitása, amit így vezetett be:

– Maga egyszer már jól megjátsozta a bolondot, sikerült felmentetnie magát a katonai szolgálat alól. Most is elmebajosnak akarja tettetni magát?

– Nem.

– Hogyhogy?! Akkor úgy felelt meg, most meg másként?

– Jól mondja. Nem szeretném, ha elmeállapotomon múlna a bírósági ítélet, azaz felmentésem.

A doki itt rekesztette be az interjút, pedig nem bántam volna, ha még sokáig süppedezhetek a rendelő foteljében. Ki lettem küldve az üres váróba, ahol egy szál takarítónő serénykedett.

Nagyon furcsállom, hogy öröm, Bótyó nincs itt, hogy bilincsben elvezessen.

Ajtó, ablak nyitva. Kint már öreg este, szitáló decemberi köd.

– Maga mit keres itt?! – reccsen rám a nő.

– Várom a börtönőrt.

Az itt megforduló páciensek zagyva megnyilvánulásaitól edzetten nem érdekli, meg se hallja válaszom. Pedig csak egy telefonjába kerül, ha – érti a helyzetet, és – intézkedni akar.

– Ne itt várja! Menjen csak kifelé!

Az iménti, jól fűtött rendelőből ekkor lépett ki a bőrtáskája fülébe kapaszkodó, kalapos alak, és elvihartzott mellettem az ápoltság dezodor-felhője.

Kis ideig az épület előtt ténfergek; nincs kedvem a hideg padon ücsörögve várni fegyveres kíséremre. Közben végzett a takarító, és csörtögve bezárja a bejárati ajtót. Egyedül vagyok a néptelen, félhomályos kórházudvaron.

Mi történhetett Bótyóval? Alapos oka lehet az elmaradásra. Az állása forog kockán. Az örök többségétől eltérően ő nem szeszeli; biztosan nem részegedett le egy kocsmában. Akár közlekedési baleset, gázolás vagy szívroham érte, most önkívületi állapotban lehet a sokszobában, ezért

nem léphetett kapcsolatba felettessel. Még rosszabb, ám elképzelhető feltételezés Bótyó eltűnésére, hogy egy eldugott helyen önkezeléssel vetett véget életének; az ilyen depressziós rendészfélek néha magukra emelik fegyverüket.

Talán jól teszem, ha önként és sürgősen visszatérek a börtönbe, mielőtt az esti váltás hiánylistára tesz, és közzététést indít.

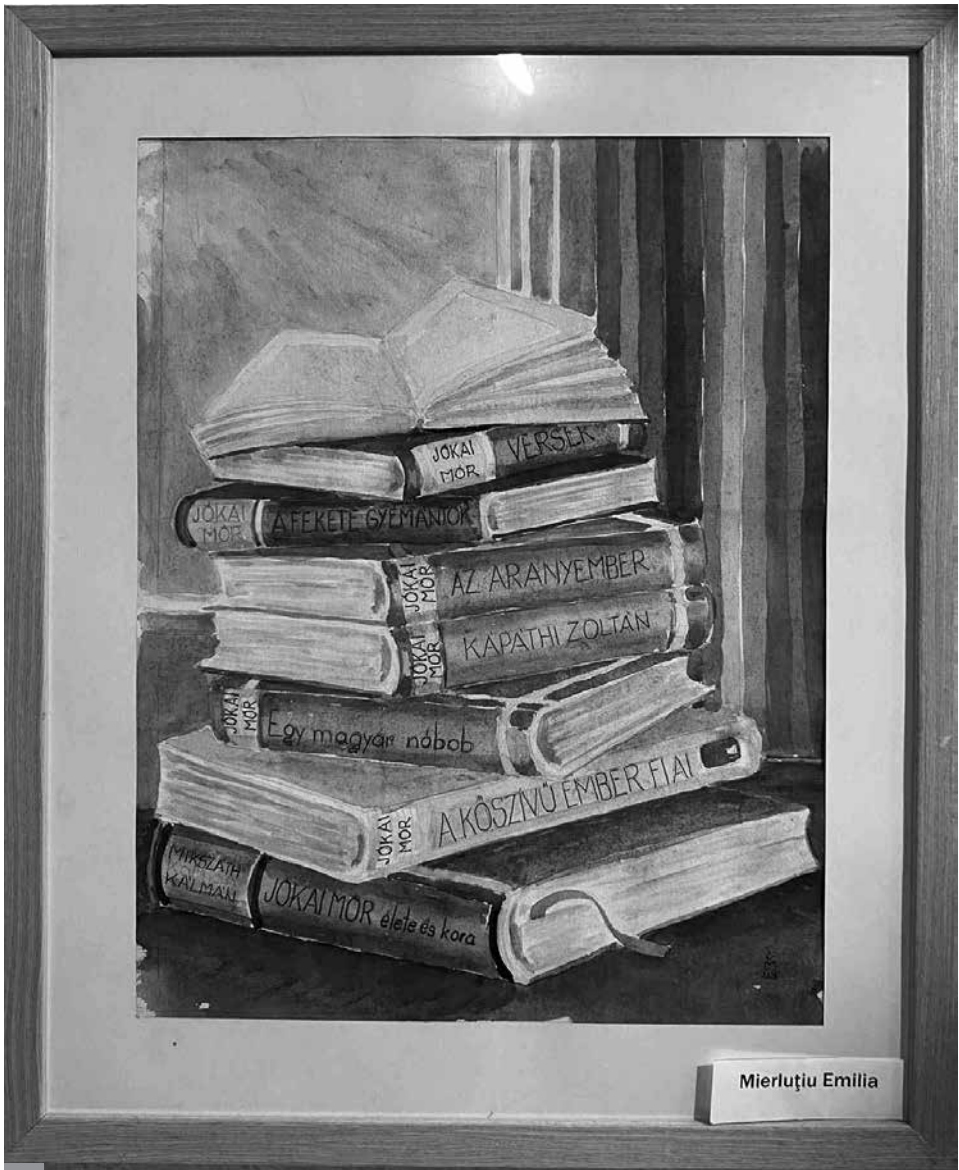
A rabomobil nincs reggel elhagyott helyén. A sofőr alighanem telefonhívásra vár valahol; mikor mehet a delikvensért? Eddig tehát nem kaphatott utasítást.

Menjek vissza a párálló lehelet gyér fényű cellájába, hogy Bótyó börtönőr eltűnését is rajtam kérje számon a nyomozók hajnalig vallató hada?

Talán nagyobb esélyem van halálos puska lövés nélkül átsurranni az (ideiglenes) országhatáron, mint megúszni a biztosan és fenyegetően közelgő, súlyos ítéletet.

Három kilométerre, félórányi gyaloglásra van ide a börtön. A határ úgyszintén.

VICEI KÁROLY 1944-ben született Zentán. Tanárként csak egy évig tanított. Kétszeres politikai elítélt. Szülőföldjén a titói érából napjainkig gyakori közlési tilalom sújtja, többnyire jelígy pályázatokon vagy álnéven jutott nyilvánossághoz. Fő műfaja a novella, a levél, a tárca és az adoma. Egyik versét oklevéllel tüntették ki a balatonfüredi költőversenyen. Eddig csak Magyarországon jelentek meg könyvei.

Mierluțiu Emilia alkotása

Előadás a Dam tér fölött

Mircea Pricăjan

IRODALOM

A tér tele van emberekkel. Gyűlölettelelve tiltakoznak, arab és angol nyelvű transzparenszekkel. Nők, gyermekek és sok a férfi. „Down with USA-Israel!” – hirdeti egy felirat. „Free Palestine!” A holland rendőrség körbekerítette a területet. Nem engednek be senkit; kimenni senki nem akar. A tömeg forrong.

Adamnak fogalma sincs arról, ezúttal mi történik. Három napja úton van, és már az első napon elvesztette a telefonját. Tudja a célt, a napot és az órát. Nem is tudott másra gondolni.

*

„I can come to you, if you like. Say on Wednesday at 9 PM, in front of Madame Tussauds”, írta. „Yeah, why not. Do come, my darling,” válaszolta a lány azonnal.

Az, hogy a lány egyáltalán nem gondolkodott, őt is mozgásba hozta.

Megszédítette a boldogság. Mintha egy felhőn lebegett volna, miközben néhány ruhát a hátizsákba tömött.

Gyalog indult el a határ felé, és sikerült lestoppolnia egy autót, mielőtt kiért a városból.

*

Szerették az éjszakai sétákat. Éjszaka a város egy megállított filmre emlékeztetett. Kézen fogva sétáltak utcákon, amelyeket a másnap már fel sem ismertek. Suttogtak, egymáshoz hajolva kuncogtak, összekeveredett a lélegzetük, szívverésük összehangolódott. Éjszaka erőfeszítés nélkül beszéltek ugyanazt a nyelvet. Megtöltötték mindenféle árnyalattal, noha gondolataik más-más szintaxist használtak.

*

A sofőrnek beszélgethethétkéje volt, de nem tudta megérteni magát. Cseh volt, csak csehül beszélt. Adam a telefonos alkalmazást használta. Lenyomta a gombot, a sofőr fecsegett. Adam meghallgatta a fordítást, ismét megnyomta a gombot, lediktálta a választ, majd hagyta, hogy a sofőr meghallgassa a fordítást. Érdekesebb lett volna, ha a sofőrnek van mesénivalója. Időnként Adam nem sokat értett az elhangzottakból, a gépi fordítás önmagában is értelmetlen volt. Szívesebben merült volna hallgatásba, hogy jobban figyelhesse a magyar alföld monoton tájait, és örülhessen a boldogságának, ami még benne lebegett hat óra elmúltán is, miután már elhagyta Budapestet.

Amikor beszállt az utóba, a sofőr megkérdezte, hova megy. Adam elmondta, hogy Amszterdamba – de semmi többet.

*

Szerencsére még nincs ott az idő. Talán akkora befejeződik a tüntetés, és a dühös muzulmánok elhagyják a teret. Másként Adamnak nehéz lesz találkozni a lánnyal. Nem tud kapcsolatba lépni vele, hogy megváltoztassák a helyszínt.

Miért is nem javasolta, hogy éjszaka találkozzanak?

A rendőrség a tér közepén tartja a tömeget. Körülöttük kialakítottak egy átjárót, a villamosok járnak. Körülbelül pártíz ember van ott, száznál nem több. Adam egy csoport mellé húzódik a megállóban, és hegyezi a fülét. A hölgyek hollandul beszélnek. Adam nem teljesen érti, amennyire meg tudja ítélni, ez egy másik palesztinpartí tüntetés. Akármilyen is, a légkör nyomasztja. Annyi gyűlölet van abban a felfordulásban, a csőcselék üvöltésében.

Kerülővel jut a viaszfigurák múzeuma elé. Még túl korán van, ő nincs ott. Mintegy negyedórán át keresi a tekintetével az ott összegyűlteket között, akik kíváncsiak azok agresszivitására, akikkel vélhetően tágas, napfényes, és a csatornák valamelyikére néző irodában töltik idejük egy részét.

Elégé éhes. Nincs túl sok pénze a Revolut-kártyán, de úgy véli, egy adag szalmakrumpli nem kerülhet egy vagyonba. Visszaindul az állomás felé.

*

Az első éjjel éberén aludt. Elvesztette a telefonját, valószínűleg az ülés

közé esett a cseh autójában, és nélküle sebezhetőnek érezte magát. Ha bajba kerül, még segítséget sem tud kérni.

A cseh Pozsony felé ment tovább. Adam Ausztrián, a Bécs–Salzburg útvonalon akart haladni, majd Németországon át a München–Stuttgart–Köln–Düsseldorf útvonalon, onnan át Hollandiába a végső úticélhoz.

Az első éjjel ismételte az útvonalat. Felírta volna egy darab kartonra, de nem volt nála sem golyóstoll, sem ceruza. A memóriája ellenben jó, így ismételte: Bécs–Salzburg–München–Stuttgart–Köln–Düsseldorf–Utrecht–Amszterdam, míg végül álomba merült.

Reggel, az első órában elkezdtek érkezni a turistabuszok. A vidám, türelmetlen csevegés ébresztette.

Pandorfban volt, a közép-európai kereskedelem mennyországában. A következő úti cél Bécs. Bécs–Salzburg–München–Stuttgart–Köln–Düsseldorf–Utrecht–Amszterdam.

*

A krumpli túl drága. A legjobb holland szalmakrumpli a világon. A reklám hosszú sort csalt oda, akkor sem állná ki, ha megengedhetné magának. Az állomással szemben, egy bódében talál viszont elfogadható áron egy pár kolbászkát gőzölgő zsömlével és csípős mustárral. Elvitelre kéri, tálcaként tartja maga előtt a dobozt, és leül az egyik csatorna partjára. Lassan eszik, a turistahajókat nézegeti.

Amikor megérkezett, felhős volt az ég, csepergett az eső, míg a Dam térre tartott. Mostanra kitisztult az ég, a levegő tiszta, mintha megszürték volna. A holland kolbászkák (véltető-

en a legjobbak a világon) íze örömteli Adam szájában.

Mosolyogva fejezi be az evést. A zsömlét csipegeti és megosztja a sirályokkal: egy darab neki, egy darab nekik.

A madárraj éhesen kering és károg körülötte az utolsó falatig, és még egy ideig az után is.

*

Ugyanaz a kép, ahányszor becsukja a szemét.

Kinyílik a bár ajtaja, és a lány magabiztosan lépi át a küszöböt. Karcsú, komoly és testhezálló, fekete kezeslábast visel. Szőke haja hosszú hullámokban ömlik a vállára. Kecsesen lépdel, közeledik a pulthoz majd felül egy bárszékre. Kérdőn néz Adam felé. Kék szeme van. Tekintetében Adam sok szomorúságot lát. Szeme könnybe lábad, és végigfut a hideg a gerincén. A lány arcára hull az egyik spotlámpa fénye. Sápadt bőre teljesen tökéletes. Arccsontjai kissé magasak, kis, szemtelen orra mellett. Az ajkai sem túl teltek, sem túl vékonyak. Inkább rózsaszínek, mint pirosak, közülük elővillan fehér fogsora. Adam elképzelem mögötte a nyelvét, visszafogottnak, félénknek érzi kezdetben, de sikamlósnak és édesnek is, és minden egyes másodperctördéssel egyre merészebbnek. Adam borzongva áll a pult túloldalán, nem tudja levenni a szemét erről a fiatal nőről, és látja magát, amint megcsókolja őt.

Akkor, fellelkesülten, bátran, ahogyan még sohasem, Adam megközelíti őt, arcához hajol, jobb kezét bársonyos nyakára teszi, érzi tenyere alatt a szőke hajzuhatagot, miközben maga felé húzza arcát, a lány engedi ezt, megcsókolja, megkeresi a nyelvét, és épp mint

elképzelem, a lány kezdetben félénk, majd édes és bátrabb minden másodperctördéssel...

*

A dolgok nem éppen így történtek, de Adam privilégiuma volt, hogy itt-ott kiigazítsa ezt. És akárhogyan is történt, végül tényleg megcsókolta.

*

Olgának hívták, ukrainai volt. Ott született és nőtt fel, akrobatacsaládban. Európában az utolsók között. A Nazarovics család. Az apja, Feodor Nazarovics a legnagyobb trapézművész volt. Az egész világot bejárta a Luganszki Állami Cirkusszal. Ő, és a felesége, Kalina, Olga anyja, aki szintén tehetséges trapézakrobata volt, bejárták az egész világot. Megtanították Olgának mindent, amit tudtak, és amikor ő hat éves lett, átalakították a számaikat, hogy őt is belevegyék. A fenomenális Nazarovics család. Feodor, Kalina és a kis Olga.

14 éves koráig Olga a legszebb éveit élte.

Aztán eljött a 2014-es év, és elhozta a világvégét.

Szó szerint a szüleinek, és átvitt értelemben Olgának.

Az orosz katonák töltött fegyverrel mentek be a cirkusz Herszonszka utca 7. szám alatti épületébe, készek voltak tüzet nyitni. Olyan részegen, hogy alig álltak a lábukon. Az egyikük akaratlanul meghúzta a ravaszt, és a többiek is löni kezdtek.

Senki sem maradt életben.

Szerencsére nem minden cirkuszművész volt akkor ott. Olga, másokkal együtt, hiányzott.

A következő években azonban sokszor kívánta, bárcsak meghalt volna ott és akkor, a szüleivel.

*

Mindezt, és sok mást a városban csavargással töltött estéken tudta meg.

*

Szép volt a város sötétedéskor. Olgát valahogyan az otthonára emlékezteti, mondta Adamnak egy másik estén. Pedig valószínűleg megcsalta az emlékezete. Sok idő eltelt 14 éves kora óta. Ő is sokat változat. Sokat vesztített. Szinte mindent.

„Tudod, Adam, először Magyarországra menekültem. Február 25-én, az invázió utáni második napon, átléptem a magyar határt. És ott, akármelyik városban is voltam, mikor besötétedett úgy éreztem, otthon vagyok. Furcsa, ugye?”

Az Alecsandri utcai lámpák sárga fényében Adamnak semmi sem volt furcsa. És ugyanakkor, mégis, minden furcsa volt, amennyire csak lehetett. Úgy érezte, mintha magasan, felfüggesztve élne. Azt érezte, hogy bár az agya szerint ez nem természetes dolog, testének minden érzeke arról biztosítja, nagyon jól van így. Hogy ez a dolog normális állapota, ezt áhítja minden ember.

Neki szerencséje volt.

De mit tehetne, hogy a lány is ezt érezze?

Nem válaszolt akkor a kérdésére. Csak felé fordult, a karjaiba vette, és csókolta nyitott szemmel.

Ahogy a lány is tette minden alkalommal.

*

Bécsből Linzbe két autót váltva jutott el. Linzből Regensburgba egy áruszállítóval. Észre sem vette, mikor ért át Németországba. A sofőr lerakodott Regensburgban (egy készlet nappaliba való kanapét), majd továbbvitte Nürnbergig. Ő ott lakott. Ádám megköszönte, majd elgyalogolt a város széléig. Ahányszor csak autó közeledett felé, felemelte és lustán ingatta hüvelykujját.

Már eléggé beesteledett, amikor megállt egy holland rendszámú furgon. Egy nő (Renate) vezette, Düsseldorfba tartott és onnan elvihette Eindhovenig, ha nem zavarja egy kis kerülő. Barátnője, Catharina eindhoveni holland volt. Barátnője, Catharina vigyázott Renate házára annak távollétében. „Nem bánná, ha azonnal indulnánk, amint odaérsz, Renate?” – kérdezte Adam angolul. „Drágám, azt hiszem, alig várja, hogy hazaérjen. Két hetet voltam távol vagyok.” felelte Renate, szintén angolul.

Amszterdam egy kőhajításnyira volt Eindhovenentől. Autópályán alig több, mint száz kilométer. Catharina, egy pergő nyelvű, és angolul szintén jól beszélő hölgy, miután meghallgatta Adam történetét, azt mondta: „De, drága, elviszlek én a célig. Semmi gond.”

Adam örül. Azonnal elfogadta az ajánlatot, pedig Catharina biztosan nem vonta volna azt vissza, ha Adam fél szájjal azt mondja: „Jaj, nem szükséges.”

De Adam semmit nem kockáztatott. Már az Olgával megbeszélte találkozó napja volt.

*

A csillagos égboltot a hat lány úgy forgott, mint ugyanannyi üstökös. Hat fényező sugara követte minden mozdulatukat. A kötelek, amelyeken lógtak, nem látszóttak. Ha nem lett volna felettük a daru – hatalmas és sárga – a lebegés illúziója tökéletes lett volna.

A lányok egyforma fehér kezeslábast viseltek. A ruhák flitterei szikráztak az éjben.

Az egyikük Olga volt. Adam az első pillanatban felismerte pedig a lány több mint tíz méterrel felette táncolt. Kecesebbek voltak a mozdulatai, tökéletesek a légi piruettjei, haja szőkébb a többi öténel, sápadt bőre a flitterekhez hasonlóan ragyogott.

A hangszórókból Vivaldi Évszakokjai szólnak. A Tavasz volt az első, most a Nyár szól. A tér zsúfolt. A zsebongás megszűnt, mikor a lányok a levegőbe emelkedtek. Mindenki hátrahajtott fejjel állt, a régen várt előadást csodálták. A Nyár utolsó akkordjai alatt a lányokat visszaerestették a földre. Nem maradnak ott. A kötelet átsatolták, majd az Ősz akkordjaira emelték őket az Unirii tér fölé. A következő tánc egy menüettre emlékeztetett. Kettesével három párt alakítottak, könnyedén közeledtek egymáshoz és távolodtak egymástól, pedig csak saját magukra támaszkodhattak.

A tömegben állók egyszerre boldogan és rémülten nézték őket.

Az utolsó számban egy belülről megvilágított földgömb körül repültek. Miután ismét felemelték őket, a lányok a már magasban lévő Föld körül kezdtek keringeni. Úgy tűnt, mintha ráolvasnának. Adam hunyorgott. Igen, Olga legalábbis mormolt valamit, miközben szatellitként ke-

ringett. Tágra nyitotta a száját, majd csücsörített, és biztosan mondott valamit. Az izzó gömb felé fújt, mintha megforgatná azt.

Az előadás végén a lányok az egész tér felett köröztek. Ki tudja, milyen rejtett helyről konfettit vettek elő, és szétszórták a tömeg felett. Majd jóval lejjebb ereszkedtek, és alacsonyabban köröztek szárnyakként széttárt karokkal.

Adam közel volt a tér közepéhez, és torkában dobogó szívvel várta, hogy Olga fölé érjen.

Mikor a repülő ukrán lány odaért, felemelte a kezét, biztos volt abban, hogy megérinti. Nem lehet annyira magasan. Azonban keze úgy hatolt át a lány testén, mintha az füstből lett volna. Ökölbe szorította kezét, hogy megragadjon valamit belőle. Egy tincs kivált Olga aranszín hajából, az ujjára akadt, de mikor Adam visszahúzta, és szeme elé tartotta a kezét, az üres volt.

*

Az este leszállta előtt az eget ismét eső sötétítette el Amszterdam felett.

Még csak hat óra volt. Adamnak még három óra kell várnia. Mit csináljon addig?

Szívesen megnézte volna a viaszfigurák múzeumát. Nem tudta, mennyi egy belépő, amúgy sincs túl sok pénz a kártyáján, és a legrosszabbra is gondolnia kell: arra, hogyan tér haza, ha Olga nem jön el a találkozóra. És ha el is jön, mennyi ideig maradhat vele Amszterdamban? Meg tudja győzni, hogy visszajöjjön vele Romániába? Elég ok ő erre? Mit csinálhatna Olga Romániában?

Túl sok a kérdés. Eddig, ahányszor kétségei támadtak – mert támad-

tak – elhessegette azokat, mondván: „Ahogy lesz, úgy lesz. Jó lesz.” Aztán ismét az a kép forgott az eszében, ahogyan Olga megjelent a bárban, ahol dolgozott.

Amikor ismét esni kezdett, Adam gyorsabb léptekkel ment a Dam tér felé.

A palesztinpárti tüntetők teszik a dolgukat. Kevesebben vannak, de akik maradtak, azok hangerővel próbálják pótolni a létszámhiányt.

Adam kerül, és mégis bemegegy Madame Tussauds múzeumába.

Huszonhárom eurójába kerül, de legalább időt nyer.

*

Abban az évben a tűzijátékot drón-előadás helyettesítette.

Negyedórára rá, hogy a lányok leszálltak az ég magasából, a helyükre szentjánosbogarak emelkedtek. Távolról vezérelve előbb a város címerét, majd a legjelentősebb épületeit jelenítették meg. Elképesztő sebességgel változtatták helyüket és színüket, és mintha csoda történe, a tömeg felett új kép jelent meg, a színház, a barokk palota, az evangélikus templom, vagy a vár, az öt bástyájával.

A hangszórókból áradó zene tökéletesítette a képek vonulását.

Végül a város egén, rézfúvósok hangja mellett, diadalmasan megjelent a saját neve.

Adam végignézte ezt, és könnyezett.

Másnap Olga és olasz kolléganői, akik a társulatukba fogadták, továbbindultak. Itt már előadták a számukat, Másutt, más városok polgárainak volt szükségük rájuk.

Adam szemében a fényes drónoknak semmi felismerhetőt nem sikerült kirajzolniuk.

*

A tárlatvezetés egy órán át tart, de Adam húzza az időt, és megduplázza annak időtartamát. Sajnálja, hogy nincs telefonja, fényképezhetne vele, hogy viselkedése természetesebbnek tűnjön. Így feltűnés nélkül le kell maradnia, és egy másik csoporthoz csatlakoznia, mintha ez lenne a természetes.

Számtalanszor elhalad a popsztárok (Dua Lipa, Beyonce, Ariana Grande és Lady Gaga) viaszszobrai mellett, már rájuk sem néz. Ötször járja be a holland királyi család (Willem-Alexander király és Maxima királyné mosolya tankönyvbe illő). Egy szomszédos teremben, mintha fogadóórára várnának, Harry herceg és Meghan Markle. Másutt Bob Marley, haja annyira természetesen hat, hogy biztosan emberi haját használták a szobrához. A nagy DJ-k hidegen hagyják, a rockzenét szereti. Fel sem ismeri az elsőt, a tábláról kell leolvasnia a nevét.

Később lát kalózjeleneteket, kínzókamrát, tévé- és filmsztárokat, focistákat, a három tenort (milyen alacsony Pavarotti!), történelmi alakokat (Napóleon körülbelül akkora, mint Pavarotti, de kimerültebb és földszínű az arca, betegesnek látszik), sőt, képregényfigurákat is („Mi értelme viaszba önteni kitalációkat?” kérdezi magától Hulk előtt).

Két óra után kijön, és megdöbben. Egy ideig semmit nem ért abból, amit az épület előtt lát a Dam téren. Besötétedett, de a város ragyog. Az eső elállt, a levegő hidegebb és élénkítő.

Adam becsukja a szemét, mélyet lélegzik, majd ismét beszívja a levegőt, és benn tartja, tüdeje mint két léggömb, ez megér néhány pillanatot. Úgy érzi, mintha hélium lenne a tüdejében, az az érzése, emelkedik, elválík a talajtól, a lábai elvesztik a kapcsolatot a járdával és teste az ég felé száll.

Hirtelen megrohanják a zajok, és visszahúzzák a földre. Felháborodott kiabálás, ordítozás hallatszik. A korábbi skandalások emlékké váltak.

Adam kinyitja a szemét, és megéri, hogy a Dam téren összefeszültek a tiltakozók és a rendfenntartók.

*

Ugyanaz a kép, mindahányszor kinyitja a szemét.

Az ünnepnek vége. A város szívében lévő tér kiürült. A technikusok elkezdték leszerelni a füstgépeket és a hangosítást, készülnek a színpad lebontására is. A daru behúzza a karját, olyan kicsi lesz, amilyen csak lehet. A villamosok reggelig járnak, a kereszteződésekben rendőrök irányítják a forgalmat, ameddig kell, hogy mindenki hazaérhessen.

Adam vár a nyüzsgésben. Nem mozdul a helyről, ő az egyetlen, aki áll, aki nem siet sehová.

És akkor a sokasággal szemben haladva megjelenik az emberek között Olga. Még a légitánchoz viselt fehér kezeslábas van rajta. Kipirult. Vidám. Euforikus. Azt mondta, így éri magát minden sikeres szám után.

Mosolyogva közeledik Adamhoz, átöleli. Megkeresi az ajkát, és megcsókolja.

Összekapaszkodva forognak, egy védelmező tér nő köréjük, egy övezet, amelyet, nem is tudván miért, de, mindenki elkerül hazafelé menet.

Az éppen így történt.

*

A rendőrök kiürítenék a teret. A tüntetők ellenállnak. Sőt, más csoportok is megjelentek. Egyesek kipát viselnek, mások fehér karszalagot, kék Dávid-csillaggal. A rendőrök mögött állnak, fejük fölött gorombáskodnak a palesztinpártiakkal. Ezek vörösrccal visszakiabálnak. A rendfenntartók egy folyosót próbálnak kialakítani, amelyen ellenőrzés alatt hagyhatja el a tömeg a Dam teret.

Adamnak egyértelmű, hogy valahol a világban kitört egy újabb konfliktus. Pontosabban ismét kitört. Biztosan a Közel-Keleten, Palesztina környékén.

Leírhatatlan a lárma, és általános a feszültség. A helyzet robbanékony. Adam érzi a veszélyt, annak íze és szaga van, tapintható a levegőben, minden irányból szorítja. Azonnal elmenne onnan, ha nem reménykedne az újabb találkozásban Olgával.

Nagy nehezen arrább húzódik a Madame Tussauds bejáratától, átfogja magát a karjaival, mintha fázna, és rémülten vár.

*

– *I'm so glad you came* – mondja Olga.

A megbeszélt időben megjelent.

Csak ő tudja hogyan tört utat az emberek között, és az örömtől sugározva megállt előtte. Mosolyog, tökéletes fogsora kipislant tökéletes ajkai közül. Kék szemei, mint két huncut szentjánosbogár. Szőke haja meglebben, ahogy a lány elrugaszkozik a helyéről, és két lépés után Adamhoz simul. Szorosan, nagyon szorosan átöleli, majdnem bennreked tőle a lélegzete.

– *I'm so glad you came* – ismétli meg a fülébe súgva.

Adam nem tud megszólalni. Öleli a lányt, a hajába temeti arcát, és ismét mélyeket lélegzik: úgy szívja be a lány illatát, mint egy drogot.

A lány arca végigsimítja az övét, amikor Olga elfordítja a fejét. Rövid szinte szűzies csókot váltanak.

– *I have to hurry, mondta. Wait here. Don't move. Look up, my darling.*

És eltűnik úgy, ahogyan érkezett.

Adam ott marad, egy pillanatra zsibbadtan, elveszetten, majd ahogy visszatértek a térről a felfordulás hangjai, az ég felé emelte tekintetét.

Először semmi különöset nem látott. A királyi palota szépen megvilágított óratornya van balról. Kis kereszt, alig észrevehető a mellette lévő, jól megvilágított Új Templom tetején. A teret határoló többi épület felső emeletei, magas, függöny nélküli ablakaikkal, melyek tisztán kirajzolódtak az éjszakában. És a tökéletesen fekete ég, mint egy feneketlen kút, a tomboló tömeg felett.

Egy idő után – Adam nem tudta megbecsülni, mennyi volt – hat helyen gyulladtak fel vastag fénygerendák, a reflektorok fénye pár másodpercig barázdákat szántott az égre, majd összehangolják mozgásukat, és mint hat sugár, és hat irányból egyetlen, a levegőben lévő láthatatlan pont felé tartanak, amelyet megvilágítanak a Dam teret elborító döbrent csendben.

Az oszlopokra szerelt hangszórókból egy szimfonikus szerzemény első akkordjai szólnak, Adam nem ismeri. Hegedűk és egy nagybőgő kezdésként, majd a teljes zenekar, tökéletes harmóniában néhány ütem után.

Most mindenki felfelé néz.

A fehér ruhás lányok mintha a tömegből emelkednének fel. Adam gyorsan a darut keresi, de sehol sem látja. Kinyújtott karokkal a lányok láthatatlan szálakon haladnak felfelé. A hat reflektor fénye fokozatosan, először az arcukat, majd a törzsüket, végül a lábukat mutatja meg az alattuk maradóknak. Csodáló sóhaj száll fel a nézők közül, és kavargó a lányok csoportja körül, mintha a magasban tartaná őket.

Adam örömmel, tompa mosollyal az arcán felismeri Olgát.

– Olga, mormolja, fejét hátravetve.

Aztán zavartan összevonja a szemöldökét.

A lányok elkezdi a légi balettet. Piruetteznek, miközben helyet cserélnek egymással.

– Olga? – sziszegi Adam hangosabban, de épp egy hangszóró alatt van, és a zene elnyomja a hangját.

Bár biztos benne, hogy nem tévesztette el Olga helyét, Adam ugyanilyen biztos benne, hogy Olga tőle jobbra is és balra is ott van

Összszavarodva kényszeríti magát, hogy kövesse a másik három lányt is.

– Ez lehetetlen! – mostmár majdnem kiált.

Az Amszterdam égboltján lebegő hat lány ugyanaz. Mindannyian Olgák. A reflektorfényben mindenkinek tökéletes a bőre. Kissé magas arccsontjaik között kicsi, szemtelen orr. Az ajkaik sem túl teltek, sem túl vékonyak. Inkább rózsaszínek, mint vörösek, kissé egymástól távol állnak, mosolyognak, és közülük kilátszik a fehér fogsor. Sziluettjük ugyanolyan lágy, étvágygerjesztő formákat mutat fehér overalljukban. A lányok tökéletesen összehangolt mozdulatai most

baljóslatúnak tűnnek Adamnak. Mint a klónoké, amelyeket arra programoztak, hogy ki tudja kinek a parancsait hajtsák végre.

Adam megdörzsöli a szemét, és ismét alaposan megnézi őket „Nem! Nem! Nem!” – mondja. Leereszti tekintetét, lehunyja a szemét, egy darabig így marad, majd újra kinyitja, és újra felnéz. Erősen, szinte fájdalmasan pislog. Összeszorítja ökleit, próbálja elfojtani a halántékai alatt gyülekező dühöt.

A Dam tér felett folytatódik az előadás. A tömeg áhítatosan, megbabonázva figyeli.

A hangszórókból szóló szimfonikus zene lassan elhalkul, annak helyét észrevétlenül a harangok csilingelése és a vidám gyermekénekhangok veszik át.

Adam beletörődve, fájdalmasan ismét a földre néz, eltökélten, hogy így marad, ameddig csak kell.

(A novella az *Instinct de supra-viețuire* című kötetben jelent meg.
Fordította: **Fried Noémi Lujza**)

MIRCEA PRICĂJAN 1980. szeptember 2-án született Nagyváradon. Szülővárosában a bölcsészettudományi karon végzett. 1997-ben debütált kisprózával egy helyi újság mellékletében. Regényei: *În umbra deasă a realității* (Editura Universității din Oradea, 2002), *Calitatea luminii* (Polirom, 2016), *Pumn-de-Fier* (Polirom, 2018), *Murmur* (Humanitas, 2020), *Gașca* (Humanitas, 2023). Rövidpróza kötetei: *Perseidele* (Charmides, 2019) és az *Instinct de supraviețuire* (Polirom, 2025). Több, mint 60 kötetet fordított angolból. Számos online irodalmi magazint szerkesztett, román és angol nyelven egyaránt, 2012-ben pedig megalapította a *Revista de suspans* című lapot. Két tematikus rövidpróza antológiát szerkesztett. 2003 és 2020 között a *Familia* kulturális folyóirat szerkesztője volt, 2021-ben pedig a kiadvány főszerkesztője lett.

Barbici Éva alkotása

Mennyi baj van...

Majoros Enikő

ESSZÉ

„Mennyi baj van és hogy kell vigyázni!”, mondta mindig egy székelyföldi lány az egyetemről. Igaza volt... Ella hosszú, szép gesztenyebarna, hullámos haját viselt fiatalon, így diákoskodott, érettségizett, majd felvételizett sikeresen.

Az egyetemi élet hóbortjai között fel sem tűnik egy kis változás, Ella levágatott a hajából. Volt, aki megdicsérte, volt, aki nem látta, és olyan is akadt, akinek édes mindegy lehetett, hogy milyen frizurát hord a diáklány.

Nem is kívánt fontos figyelmet ez a vállig érő új frizura, egészen addig amíg a lány fülébe nem jutott egy célzatos megjegyzés: „– Nem is áll neki rosszul, így legalább nem olyan vidéki...”. Igen, egy ilyen megjegyzés hatása alól nem egy könnyen szabadulhat az ember, főleg, ha érintettnek érzi magát. A hosszú haj ezek szerint vidékies, vagy éppen Ella lehetett a maga ruházatával, viselkedésével, jellemével egyszerűen: vidéki.

Fontos a gyökerek megléte, a hovatartozás tisztázása, érzése. Valóban vidéki nagyszülei, szülei vannak, de a városban formálódott a lelke, a gondolkodásmódja, az élete. Nem tudná mai fejjel sem besorolni magát őszintén sehová, nagyon mindegyik, de mégsem igazán egyik sem. Ő mégiscsak a levegőben lóg, nem vidéki,

nem városi, őszintén egyik közeghez sem tartozik.

Sámson és Delila az Ószövetségből ismert történetében a hajkorona erőt, hatalmat képviselt. A levágott haj áruláshoz, tragédiához vezetett. Ella mosolygott, ő másképpen járt ezúttal, az ő esetében a hosszú haj képletesen vidékit, egy lefokozott létrangot jelentett. Bárcsak kihúzhatná magát, és vállalhatná, hogy ő ízig vérig vidéki lány, csak a hosszú haja már nincsen meg hozzá. Képtelenség, nem tud ilyet tenni, nem volna egy önazonos kijelentés!

De a városi létrang sem kecsegtetőbb, mert az meg nem az övé, nem tud és nem is akar bizonyítani semmit. Egyedül a rövidebb frizura az övé, de még újra nőhet a vidéki hajzuhatag...

Milyen mókás is lehetne a frizura hossza alapján meghatározni azt, hogy ki hová is tartozik igazán, milyen tábor, milyen nemesi, avagy lefokozott származás birtokosa. Elrettentő kép jutott az eszébe, miszerint fodrászok lennének felhatalmazva a félelmetes ollóikkal a rangok szinten tartására és jóváhagyására. Szörnyű még csak belegondolni is hasonló képtelenségekbe.

A történelem éppen elég hasonló túlkapasokkal rendelkezett, ne tévesszük hasonló rémtörténetekkel! „Mennyi baj van és hogy kell vigyázni!”

Ahogy teltek az évek, Ella korosabb lett, és egy újabb kósza ötlet fogalmazódott meg benne: szerette volna kipróbálni a tuskés, fiús fazont. Kopaszra nem nyíratta magát, de egy modern hajviseletet azért volt mersze bevállalni. Mindenkinek volt már rövid, kefefrizurája a barátnői közül, ő sem maradhat ki a sorból. A hajfesték jól takarta az ősz hajszálakat, és az újdonság erejével hatott az a könnyed súlytalanság, amit a feje körül érzett, jólesően, szabadon.

A munkahelyén viszont reggel a kolléganője majdnem könnyek között félrehívta, ránézett és megkérdezte:

– Mondd, miért bünteted magad ennyire?

Ella erre nem számított, nem tudott mentegetőzni, magyarázkodni. Mit mondhatott volna, hogy nem büntetésből, hanem egyszerű, női szeszélyből, pillanatnyi döntés alapján stb. vágatta le a haját. Majd azon gondolkodott, hogy vele van a gond: egy nőnek legyen szép hosszú haja, mivel az a kecsesség, a báj, a természetesség alapja.

Az, aki nem ragaszkodik ilyen, és ehhez hasonló elvekhez, az csak úgy létezik, hirtelen döntéseket hoz, nem megalapozott az élete. Az nem alakított ki magáról egy határozott önképet, és a mások gondolatait könnyen, a saját világába helyezi, avagy kölcsönveszi. A lánynak eszébe jutott Mikszáth Kálmán egyik írása, a címére már nem emlékezett, csak arra, hogy tanulták egykor: *A jó palócok* című kötetben kell lennie. Az internet közreműködésével sikerült rátalálnia az írásra.

A Péri lányok szép hajáról című elbeszélést újraolvastva semmi sem válto-

zott. Itt is büntetesként, szégyenként tekintettek a hosszú haj elvesztésére. Az írás utolsó mondata: – „Szegény Katám! A te hajad kinő még!” – morális, súlyos erkölcsi bírálatot jelentett Kata testvérel Judittal szemben. Akinek már megváltozott a társadalmi megítélése, hiába nő majd ismét vissza a szép szőke haja, a leány becsületén már folt esett, és nem menekíti már meg semmi sem a szégyentől. Judit számára nincs menekvés, a szégyen az egy összezárt közösségben egy életre szól. Büntetéssel, kiközösítéssel, súlyos ítéletekkel bír!

Van olyan szégyenérzet, ami megalapozott, reánk kivetített, avagy teljességgel megalapozatlan. Mindegy, hogy milyen jelleggel, minősítéssel rendelkezik, a szégyen érzete kiszolgáltatottá, még sebezhetőbbé tesz bennünket. Fizikailag is és lelkileg is sérülünk, próbáljuk elkendőzni, takargatni, a rajtunk vélt foltokat, hiányságokat. Majd hasonlítjuk magunkat X vagy Y helyzeteihez, de ez sem segít. Ezek a felfokozott érzelmek kihatással vannak a döntéseinkre, az életünkre, és az ítéleteinkre is.

Furcsának tűnik, de talán az élet méltó voltához hozzátartozik a hosszú hajkorona, avagy a frizuránk megváltoztathatóságának az egyéni szabadsága. Ha ezt a méltóságot felszámolják, ha elveszik tőlünk ezen döntés szabadságát, akkor lemeztelenítenek, megcsonkítanak bennünket, és mi gyöngén, pőrén, kiszolgáltatva állunk önmagunk és mások előtt. Azt hiszem, hogy ezt a méltatlan szorongást, az üres létbe kiáltott kiszolgáltatott érzést élhették át a koncentrációs táborokba, gettókba, börtönökbe elhurcolt emberek, akiknek a hajuk leborotválá-

sakor, nem létezett, nem létezhetett egyéni választási lehetőség. Ezek az élethelyzetek teljesen felszámolták az emberi, a normalitás, a választás lehetőségeinek a feltételeit. Egy lemeztelenített igazságot kimondva: hogy nincs többé méltóság, intimitás, döntés, egyéni gondolkozás. A hajkorona többletjelentéssel bírhat, mágikus erővel rendelkezhet, túlmutathat önmagán. Nem mindegy, mikor, hol, hogyan veszítünk el belőle, válunk meg tőle!

Vannak emberek, akik, ha valamilyen betegség során, avagy sugárterápiás kezelések miatt elveszítik a hajukat, szintén nehezen birkóznak meg ezzel a komoly élethelyzettel. A társadalomban nehezen elfogadott, sebezhetőbbnek megítélt fedetlen fejbőr érzete generálhat bennünk egy képzel, nem megalapozott szégyenérzetet, amit nem tudunk kezelni, képtelenek vagyunk elfogadni. Sebezhetőbb, sérülékenyebb a fedetlen fejbőr, azt jel-

zi, hogy valami nem önazonos. Nem olyan könnyű megbirkózni egy személyes, tragikus élethelyzetben ezzel a „mintha nem én lennék”, beteg létállapottal, ezért sokan parókat készítenek, vásárolnak önmaguk számára. Ez mind egyéni döntés kérdése!

Sokféleképpen gondolkozunk, döntünk és élünk. Lehet, hogy a hajviseletünk megválasztása sokat változott az elmúlt idők folyamán, mindig voltak merészek, merészebbek és még merészebbek. Arról, hogy mi a helyes magatartás, avagy, hogy mi a szép, nagyon szubjektíven gondolkozunk. Ella sem tudna elfogadható magyarázatokat adni, talán annyit még mondana, hogy létezik egy fajta női szeszély, spontán hozzáállás, ami furcsa életeseményeket, élethelyzeteket képes teremteni.

Az ollók, és hajnyírók tömkelege bárcsak egy fontos használati utasítást betartva működhetne: csak óvatosan, egyéni egyeztetés alapján, személyre szabottan, méltósággal, igazabban!

MAJOROS ENIKŐ Nagyváradon született 1980-ban. Szülővárosában él, 2006 óta könyvtáros a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtárban. A *Határok átjárhatóságáról* címmel Kolozsváron publikált egyetemi évkönyvben, a könyvről szóló 2013-as szimpóziumon és lapunkban jelentek meg írásai.

Fábián Judit

Babszemnyi gondolat

Megpróbálnak meggyőzni arról,
hogy zsizsikes vagyok.
Tűzpróba előtt vízpróba.
Élvezem, hogy a víz tetején úszom.

Ép babszem-társaim búvárkodva
bizonyítják edzett voltuk.
Tűzpróbájuk még csak most következik: a forró leves.
Émelyít a fűszeres csülök.

Mért ne menjek szembe az árral?
Élősködő-rágta testem messze a tömegtől.

Kárt szenvedtem, beismerem.
Megtisztulva úszom a Nihilbe.

Gyári visszaállítás

Mélypontra süllyesztett elme
paraméterei csúcsra állítva.
Kezdetek rendjéről indítanak,
sokszáz információ sarjad.

Üres elmével mindent tudsz.
Szakértelemmel szakadsz ki
önmagadból.

Tudástömkeleg hömpölyög
agyad apró réseibe.
Érzésvilágod mézárszék
darálójában.
Semmivé őrli a jószándék.

A zörgő avar színeinek nincs elég tárhely.
Egy havasi gyopár kecsessége
gigabájtokért kiált.
Gigabája felesleges.

Időkarc

Gyengén író golyóstoll keresi helyét.
Papírra vetni valamit: kivetnivaló.
Egymást bátorítják a halovány betűk.
Miniszterív adoptált gyermekei.
Egyirányba dőlnek.

Megvetendő kézmozdulat a betűformálás.
Lassan halódik a paszta.
Pix hegye karcol elegáns papírlapot.
Laptop-billenőzet neveti ki
az analfabéta világot.

Márton Katalin installációja Jókai Mór könyveiből

Patkányinvázió

Juhász Zsuzsanna

IRODALOM

Hát, picikéim, muszáj tanulnotok. Nehogy úgy járjatok, mint én.

Mert hát öcsétek és apátok folyton acsarog, hogy patkányaink vannak. És persze engem hibáztatnak. Mert tényleg nyitva hagyom az ajtót, mert nincs ablak a konyhában. Közel a pinceajtóhoz, földszinten, egy korrupt országban, ahol tán még a felét is ellopják a városnak szánt patkányméregnek.

De ti ne féljeteK, öcsétek beszerzett eleget. Szórt mindenhová, tényleg. De mintha taposóaknán járnék itt már, mert félem a kutyám halálát. Folyton nézek, szimatolok, nehogy az a kis ártatlan megegye nekem. De, hál' isten, válogatós. Nagyon, hisz ismeritek.

De tényleg, mintha ez próbatételnek készült volna nekem. A régi kutyám megfogná őket sorra, vagy elzavarná. A barátnőm macskája is nagy patkányvadász volt. De most már fogatlan, egy szomszéd kirugdosta a fogait. Látjátok, új, fiatal állatok kellenének már ide. Fiatal emberekkel. És akkor nem lennének patkányok.

De nem, könnyebb engem hibáztatni, pedig engem haraptak meg, én vittem egy marék újszülöttet a szőlő tövébe. Ha az anyjuk ügyes, megtalálta volna őket. És persze én dobom ki a mérgezett holtakat is. És nem értek semmit. Pedig tán csak az történik, hogy egyébként sikeres ember vagyok.

Csordás Piski Ibolya kreációja

Amibe fogok, azt végigviszem, és most a rokonaitok örömtáncot járnak, hogy hibát találhattak bennem. És alig várják, hogy szétcincálhassák a jó szívemet. Miközben folyik itt az ösztársadalmi töprenkedés, hogy miért van itt annyi öngyilkos. És folyik a licit is, hogy gyáva volt vagy bátor volt, elfáradt vagy önzetlen volt. Vagyis nem, mert lehet, ez volt életében az egyetlen önző tett. Kivonta magát, kihúzta az önzetlenség jeges folyójából.

Pedig jó lenne arról is beszélni, hány év elegendő a kilépéshez a rab-

szolgálatban. Azaz hány év alatt öregednek el hormontermelő szerveink. Örök kedvetlenségre ítélve bennünket.

És hiába olvastam több száz hozzászólást, senki, de senki nem említette, hogy van. Mikor halálba kergetik az embert. Első számú elrontója lesz minden rossznak.

És nincs már bűnbak, a drága, kedves hús. Aki magára vesz minden szar-ságot egy közösségben.

Akit megsütnek és megesznek, hogy szent legyen a béke.

A legközelebbi patkányinvázióig.

NÉVJEGY

JUHÁSZ ZSUZSANNA (Sztálinváros, 1958) pszichológus, Budapesten él. Kötetei: *Hát micsoda nő ez!* (próza, AJ Téka Kiadó, Szeged – 2021.), *Ha szerető vagy* (próza, AJ Téka Kiadó, Szeged – 2024.)

Bányai Szabados Katalin alkotásai

Megálló-idő

Bíró Éva

PUBLICISZTIKA

Olykor egy villamosmegállóban eltöltött néhány perc is elég ahhoz, hogy észrevegyük, mennyit vesztettünk el a rohanásban. Egy beszélgetés egy időszakkal, egy félretett telefon, egy meg nem szakított mondat is tud emlékeztetni arra, hogy a nevelés, a figyelem és az együttlét nem módszer, hanem jelenlét kérdése. Írok a lassulásról, a generációk közti hallgatóságos tudásról és arról, hogyan válhat egy hétköznapi találkozás belső fordulóponttá.

Sokszor mondjuk, hogy az élet nem hangos törésekben változik meg, hanem apró mozzanatokban, amikor már nem nézünk egymás szemébe, amikor nincs idő végighallgatni egy történetet, amikor a nevelésből lassan eltűnik a jelenlét és vele együtt az önfeledt kacagás is.

Nemrég egy villamosmegállóiban beszélgetés indított el bennem gondolatokat a felgyorsult világról, a generációk tapasztalatáról és arról a mindennapi felelősségről, amely sokunkban felmerül, mégis legyintve megyünk tovább, anélkül hogy igazán meghallgatnánk azt, ami nekünk is szól.

Azoknak, akik egy-két generációval előttünk járnak, még úgy tanították, az élet kötelesség. Máig visszhangza-

nak bennem apám szavai, amikor azt mondta, mindent tisztességgel kell elvégezni, amit rád bízunk; így lehet kivívni mások tiszteletét, és így lehet megőrizni a becsületet, amelyet soha nem szabad eljátszani.

Ő úgy hitte, az élet nem kérdésekből, kifogásokból és állandó újragondolásból áll, hanem vállalásból, egymás után ellátandó feladatokból, felelősségből a kimondott szóért, a tettekért – és olykor a hallgatásért is. Ebben a rendben ott volt a jóérzés, mint halk jutalom, ha mindent megtettél, este nyugodtan hajthattad párnára a fejed.

Nem mondom, hogy mindez mára eltűnt volna. De ha az ember végigmegy az utcán, és belenéz a telefonok képernyőjébe bújó arcokba, felfedez valami mást is, a magányt, az állandó feszültséget, a szemek mögött megbúvó idegességet.

Mintha folyamatos késésben lennénk, rohannánk valami elől vagy valami felé, ami talán soha nem érkezik meg. Mindig dolga van mindenkinek. Egy olyan világba csöppentünk, ahol sokan az online térben próbálják bizonyítani, milyen jól élnek.

Talán ezért sem olyan ma már a nevelés, mint amilyen egykor volt. Belecsúszik némi hazugság, megjárt szerep, megfelelési kényszer, amit a világ diktál.

Pedig ha hisszük – és hisszük –, hogy a szeretet az otthonokban lakik, akkor tudjuk, onnan indul minden. Ott villan fel először a csodálkozás apró szikrája, ott ereszt gyökeret a biztonságos jóézés, az értékrend, az idő tisztelete, egymás megbecsülése, az étellel való megelégedettség és a hála.

Bármerre néz az ember, ugyanazt hallja, nincs idő. Stressz van és rohanás, amelyben nincs tér következetesen jelen lenni. Nincs idő egymás vállalnak dőlve felolvasni, csendben figyelni a játszó gyereket, ahogy egyszerűen létezik. Nem jut idő elmosolyodni a bakelitlemezek sercegésén, kívánni, míg megérik a kovászos kenyér. Gyakran kidobjuk, ahelyett hogy megvárnánk a ruhán szétpattant varrást, mert ahhoz türelem és idő kell. Kevesebbszer ülünk le egymással szemben megenni a közösen készített vacsorát; inkább rendelünk, és sokszor még arra sincs erőnk, hogy végighallgassuk a másikat.

Arról már nem is beszélve, hogy rég nem emelünk kalapot az utcán, és ritkán köszönünk, miközben bevásárlókocsit tolunk magunk előtt. A fiatalokra pedig sokan azt mondják, nincs bennük tisztelet, miközben talán nem is az hiányzik, hanem valójában a felnőtt hiányzik mellőlük, aki a nevelő, maga a szeretetteljes jelenlét.

Egy villamosmegállóban állok. Várok valakire.

Itt mindig huzat van, az ember ösztönösen összehúzza magát, miközben a kijelzőn villogó perceket figyeli, mintha azok személyesen neki szólnának. Félszeggel a sín felé, fél kézzel a zsebemben lapuló telefonom jelzéseit figyelem, amikor az idős nő megszólít.

– Leülne? – kérdezi, és arrébb húzódik a padon.

Meglep. Ritkán kínálnak helyet azok, akiknek inkább járna. Leülök. Ő közben leveszi a szemüvegét, gondosan beteszi a táskájába, majd a telefonját is elrakja, mintha ezzel jelezne, csakis rám figyel.

– Így jobb beszélgetni – mondja. – Ha az ember nem néz máshová.

Mosolyog, olyan nyugalommal, amit manapság ritkán látni idegen arcokon.

– Tudja, engem úgy tanítottak, hogy a szemébe nézzek annak, akivel beszélgetek. Az unokám ezt nem szerette. Amikor ezt megjegyeztem neki, folyton azt állította, túl szigorú vagyok, mert a mai ember egyszerre tud figyelni másokra és a telefonjában is jelen lenni.

Egy pillanatra elhallgat, maga elé néz.

– Én csak azt láttam – folytatja halkán –, hogy ilyenkor félszeggel válaszolt, és közben legtöbbször a felét hallotta annak, amit mondtam neki.

Aztán vállat von, mintha részben mentegetné mind magát, mind a világot.

– Jó ez a telefon, félre ne értse. Sok mindent tud, én is onnan gyűjtöm az információkat, mióta kevesebb a nyomtatott újság. De az is igaz, megésszi az életünket. Állandóan másokat figyelünk rajta, miközben a mellettünk ülőt alig látjuk – elneveti magát.

– Pedig egy embert megismerni úgy igazán, higgye el, ahhoz néha egy élet is kevés.

Ösztönösen a zsebembe csúsztatom a saját készülékemet.

– Való igaz! – mondom. – Ad, és legalább annyit elvesz a telefon... – fűzöm hozzá.

Treier Erzsébet alkotása

– Ma már itt is udvarolnak – folytatja. – Itt küldenek virágot. A szomszédasszony fia esténként annyit írogatott, hogy végül elvált. Pedig minden este ugyanabba az ágyba fektült le a feleségével. Ott volt mellette, mégsem volt jelen.

A hangja elkomorul, miközben egy zsebkendőt vesz elő. Olyan igazit, ami hófehér, és finom hímzés fut rajta.

– A férjemtől kaptam, ott a monogramja. Ez annak idején még az udvarlás része volt – teszi hozzá, mintha ezt csak mellékesen jegyezné meg.

– Ötvenkét éve kaptam tőle, azóta is magamnál hordom.

Egy pillanatig a kendőt nézi, aztán folytatja:

– Az emberek manapság a telefonban élnek. Szinte mindenki azt bújja mindenhol. Néha én is. Ott keresünk közösséget, nem a házban. Meg elutaznak messzire, hogy lássák a világot, közben meg már belül kiégtek, és csak posztolnak. Haza meg a munkába is rendelik a sok kínai, spanyol és olasz ételt, s már nem is tudnak igazi jó magyarost főzni.

Hatalmasat sóhajt, majd a kijelzőre néz.

– Mindjárt jön az unokám. Az egyik szülő így neveli, a másik úgy, a mostoha amúgy. Én meg csak mesélek neki. Elmondom, mi a papával hogyan csináltuk, miközben soha nem oktatom ki. Csak mesélek neki, mert rájöttem, hogy szereti, és máshonnan ezt nem

kapja meg. Olyankor még némára is állítja a kütyűjét. Palacsintát sütünk, és sokszor könnyek között nevetünk.

Megérkezik, akire várok. Maradnék, mert szeretek figyelni, hallgatni, idegenektől tanulni, de most be kell érnem ennyivel. Ezzel a néhány perccel, amely észrevétlenül rendet rak bennem.

Hazafelé elhatározom: napi félórára korlátozom a telefonom használatát, a közösségi oldalakat is beleértve.

Azt hittem, jól csinálom – motyogom magamban, amikor meglátom, mennyi időt töltöttem eddig képernyő előtt a munkán kívül. El is szégyeltem magam.

Elém vetül a kép, hányszor szólít meg a lányom, és áll meg előttem egyik vagy másik fiam, én pedig éppen azt teszem, amit a néni unokája tett, félmondattal, félfigyelemmel válaszolok, anélkül, hogy felemleném a tekintetem. Pedig a jelenlét egész embert kíván.

Nem oldok meg semmit, ha vádaskodom és nem változtatok – fogalmazódik meg bennem.

Eltelt több, mint négy hét a villamosmegálló találkozói óta, és érzékelem a pozitív változásokat. Több időm marad a belső világomra, a cserepes virágokra, magyaros ételek főzésére, imára, sétára, fényképezésre, jógára, olvasásra – olyan dolgokra, amelyekről már elfelejtettem, mennyire jót tesznek a testemnek és a lelkemnek. Egyensúlyba kerültem!

Mintha az óra kattogása is lelassult volna a nappaliban.

Talán más is vágyik hasonló feloldásra, a telefon zajos világának korlátozására. Arra, hogy abból, amit elmulasztottunk, még visszakapjunk valamit. Sárkányeregetést, társasjátékos délutánt, biciklizést, beszélgetést azokkal, akik a legfontosabbak, jelenlétet.

Az időt nem lehet megállítani.
De le tudunk lassulni benne.

BÍRÓ ÉVA (Nagyvárad, 1979) a kilencvenes években kezdte pályafutását rádiós szerkesztőként-műsorvezetőként, majd a televíziózásban is jelentős tapasztalatot szerzett, később ismét visszatért a rádiózás világába. Néhány éve daganatos megbetegedése miatt háttérbe szorult médiatevékenysége, ugyanakkor azóta elkötelezett bloggerként van jelen a közösségi oldalain. 2025-ben megalapította az *Angyalmorzsza* nevű, daganatos betegeket és hozzátartozóikat támogató nagyváradi közösségi csoportot.

Erdély aranykora a XVI. században

A humanista műveltség és a reformáció találkozása

Imre Zoltán

TANULMÁNY

A tanulmány a XVI. századi Erdély kulturális átalakulását vizsgálja, különös tekintettel a reformáció és a humanizmus összefonódására. Bemutatja az egyházi és világi művelődési központok átrendeződését, az oktatás, a könyvnyomtatás és a könyvkultúra fejlődését, valamint az irodalom és a zene szerepét a korszak társadalmi és politikai folyamataiban. A tanulmány kitér az itáliai-erdélyi kulturális kapcsolatokra is, hangsúlyozva azok közvetítő szerepét az erdélyi humanizmus kialakulásában.

Reformáció és társadalmi átalakulás Erdélyben

Erdély a XVI. század elején sajátos politikai és társadalmi helyzetben találta magát. Az 1526-os mohácsi vereség után a térségben meggyengült a központi hatalom, ami kedvezett az új vallási eszmék gyors terjedésének. A reformáció különböző irányzatai – elsősorban a lutheráni, később a kálvini és az unitárius tanok – viszonylag korán megjelentek Erdélyben, és egymást követve találtak társadalmi bázisra.

A reformáció azonban nem egyszerűen külső eszmei lendületként jelent meg, hanem az erdélyi társadalmi és gazdasági viszonyokhoz alkalmazkodva formálódott. Az egyházi bíróságok tekintélye megrendült, ítéleteiket

egyre kevésbé vették figyelembe, és mind gyakoribbá vált az egyházi fórumok előtti megjelenés megtagadása. A vallási változások így közvetlenül hozzájárultak a feudális rend hagyományos intézményeinek fellazulásához.

A reformáció korai ívét ugyanakkor megtörte Ferdinánd és Szapolyai János hívei közötti politikai megosztottság. A vallási kérdések szorosan összefonódtak a hatalmi küzdelmekkel, ami az 1530-as években ideiglenesen visszavetette a reformmozgalmakat. Az új eszmék csak mintegy másfél évtizeddel később kaptak ismét erőre, elsősorban Brassóban, Johannes Honterus tevékenysége nyomán. A lutheránus tanok hivatalos elfogadására 1550-ben került sor, ami hosszú távon meghatározta Erdély vallási és kulturális arculatát.

Kulturális központok átrendeződése és az iskolahálózat fejlődése

A vallási és társadalmi átalakulásokkal párhuzamosan Erdély kulturális térképe is jelentősen átalakult. A reformáció felszámolta a katolikus egyházzal összefonódó klerikális értelmiségi réteget, és ezzel együtt megszűntek a korábbi püspöki kulturális központok is. A gyulafehérvári és nagyváradi püspökségek humanista hagyományainak egy része ugyanakkor nem veszett el, hanem áttevődött a fejedelmi udvarba és a városi művelődési központokba.

A városi polgárság szerepe meghatározóvá vált a humanizmus társadalmi bázisának kiszélesítésében. A protestáns iskolák alapítása és fenntartása immár döntően városi környezetben történt, ami elősegítette az oktatás szélesebb körű elérhetőségét. Kolozsvár, Nagyvárad, Brassó, Nagyszében és Beszterce nemcsak gazdasági, hanem oktatási központokká is váltak, amelyek sok tekintetben versenyre keltek a fejedelmi udvar kulturális szerepével. Ezek a városok, jelentős kézműves központként, egyúttal iskolavárosokká is váltak. Az iskolahálózat jelentősen kiterjedt, az oktatás pedig elmélyült és kiszélesedett. Az iskolahálózat kiterjedése együtt járt a tananyag bővülésével és elmélyülésével. A humanista műveltség – különösen a latin nyelv, az antik szerzők ismerete és a retorika – szorosan összekapcsolódott a protestáns hitelvek oktatásával. Ez a kettősség sajátos erdélyi oktatási modellt eredményezett, amely egyszerre szolgálta a vallási meg-

újulást és a világi műveltség terjesztését.

A fejedelmi udvar és a humanista patronátus

A XVI. századi Erdélyben a fejedelmi udvar továbbra is fontos kulturális központ maradt. Különösen a Báthoryak idején figyelhető meg tudatos törekvés arra, hogy a gyulafehérvári udvart európai rangú humanista központtá alakítsák. A fejedelmek és művelt kancelláriáik – akik közül sokan itáliai egyetemeken, elsősorban Padovában tanultak – külföldi tudósokat, művészeket és zenészeket hívtak meg Erdélybe.

E törekvések elsősorban a művészeti ízlés formálásában bizonyultak sikeresnek. Az építészet, a képzőművészet és a zene területén erőteljesen érvényesült az itáliai reneszánsz hatása, míg a tudományos életben a fejedelmi patronátus hatása korlátozottabb maradt. Ennek ellenére a fejedelmi udvar közvetítő szerepe megkerülhetetlen volt az erdélyi humanizmus európai kapcsolatrendszerének kialakulásában.

Könyvnyomtatás, könyvkultúra és olvasóközönség

A XVI. századi erdélyi kulturális fejlődés egyik kulcstényezője a könyvnyomtatás elterjedése volt. A korábbi nyomdák – elsősorban Nagyszébenben és Brassóban – mellé új műhelyek csatlakoztak. Kolozsváron 1550-ben jött létre a Hoffgreff–Heltai-nyomda, amely a korszak egyik legjelentősebb szellemi műhelyévé vált. Emellett Nagyváradon és Gyulafehérváron is

működtek nyomdák, amelyek hozzájárultak a reformáció és a humanista műveltség terjesztéséhez.

A könyvgyűjtés a század második felében egyre inkább elterjedt a művelt, különösen a világi értelmiségi rétegek körében. A nagyszebeni Gregor Berger könyvtára jól szemlélteti ezt a folyamatot: gyűjteményében az antik klasszikusok mellett természettudományos, matematikai és zenei tárgyú művek is helyet kaptak. A könyvkultúra fejlődése hozzájárult egy új, olvasó közönség kialakulásához, amely már nem kizárólag egyházi keretek között értelmezte a tudást.

Irodalom és tudomány a humanizmus korában

A XVI. század az erdélyi humanista irodalom és történetírás megújulásának időszaka volt. A humanizmus az anyanyelv fokozódó használata révén szoros kapcsolatba került a reformáció irodalmával, és elveszítette korábbi elitista jellegét. Ennek eredményeként egy sajátos, helyi, erdélyi humanizmus bontakozott ki.

A szász humanista irodalomban figyelemre méltó kísérletek születtek a költészet és a történetírás összekapcsolására. Johannes Lebel *De oppido Thalmus, carmen historicum* című műve a humanista történeti költészet korai példája, melyben a helyi közösség története az erdélyi történelem tágabb kontextusába ágyazódik.

A népi hagyományok feldolgozását Ilosvai Selymes Péter Toldi-története képviseli, míg az európai humanizmus hatását Enyedi György *Gismunda és Gisquardus* című elbeszélése szemlélteti. Különös jelentőséggel bírnak

az anyanyelven írott krónikák: Heltai Gáspár *Magyar krónikája* Bonfini latin nyelvű művének magyar nyelvű átdolgozásával fontos szerepet játszott a történeti tudat formálásában.

Az erdélyi fejedelmi udvar tanácsadói közül Gyulaffy Eustachius, Báthory Zsigmond titkára – a bécsi egyetem egykori hallgatója – feltehetően egy terjedelmesebb latin nyelvű művet írt, amely a mohácsi csata utáni eseményeket 1605-ig tárgyalta, ám ez az írás nem maradt fenn.

Népköltészet és zene

A XVI. században az énekesek többsége művelt ember volt; mellettük azonban akadtak írástudatlan, egyszerű lantosok is, akik a régi népi hagyományokat őrizték és adták tovább. A törökök elleni közös harcok a XVI. századot Erdélyben az énekek virágzásának időszakává tették. Lakói együtt néztek szembe a harcok veszélyeivel, együtt gyászolták halottaikat, és a tábortüzek körül együtt örültek a győzelmeknek.

E közös szenvedések és erőfeszítések idején formálódott az első nagy magyar lírikus, Balassi Bálint (1554–1594) költészete is. Műveiben az olasz és más humanista irodalmak hatásai mellett az erdélyi népköltészet befolyása is kimutatható. A XVI. századi énekesek nem csupán szórakoztatni kívántak, hanem lelkesíteni is a török elleni küzdelmekre, megörökítve a hősök emlékét és leleplezve az alkudozókat, a gyávákat és az árulókat.

A XVI. századi énekesek – különösen Tinódi – szerepe a zene fejlődése szempontjából is kiemelkedő. Kezdetleges verseik lendületét az őket

kísérő dallamok adták. E népi dallamok és más európai országok zenéjének elemei ötvöződésemből bontakozott ki a műzene. A népzene mellett a reneszánsz ízlés a gazdag városi körökben, de elsősorban a fejedelmi udvarban, a nyugati zenei kultúrát is előmozdította.

A fejedelmi udvarban – különösen a Báthoryak idején – a vezető zenészek többnyire olaszok voltak. Brassóból származott azonban Bakfark Bálint (1507–1576), akit Szapolyai János és János Zsigmond udvarában, valamint Franciaország és Lengyelország királyi udvaraiban is ünnepelt művészként tartottak számon.

Itáliai–erdélyi kulturális kapcsolatok

Az első és legerőteljesebb olasz kulturális hatások Erdélyben váltak érezhetővé. Az egyik legkorábbi itáliai személyiség, aki e vidékeken tevékenykedett, Szent Gellért püspök volt. Egy másik korán idekerült olasz szerző Ruggero (Rogerius) di Puglia bencés szerzetes, aki a XIII. század elején született Benevento környékén. Giovanni Toletano bíboros káplánjaként több misszióban járt Magyarországon és Erdélyben. 1241-ben egy nagyváradi küldetés során érte a mongol invázió, fogságba esett, majd sok viszontagság után sikerült visszatérnie

Bibliográfia

Barta Gábor: *Az erdélyi fejedelemség születése*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1984.

Bitskey István: *Humanizmus és reformáció Erdélyben*. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1996.

Bitskey István: *Humanista történetírás Erdélyben*. Budapest, Balassi Kiadó, 2001.

Borsa Gedeon: *A magyarországi könyvnyomtatás története a XVI. században*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1985.

Itáliába, ahol IV. Ince pápa szolgálatába állt. Fő műve, a *Carmen miserabile* (*Siralomének*) alapvető jelentőségű forrás az 1241. évi események megismeréséhez.

Ismeretes, hogy Itália volt az a régió, ahol a XIV. században az intenzív városi élet és a fejlett árucsereszeregazdaság lehetővé tette a humanizmus és a reneszánsz kialakulását. Innen sugárzott tovább a humanizmus Európa más térségeibe, így a Magyar Királyság területére is, ahol azonban minden régióban sajátos formát öltött.

Erdélyben a humanizmus a XV. század első felétől jelent meg. Két fő úton jutott el a Kárpát-medencébe:

a) közvetlenül, az ide érkező olaszok, illetve azok az erdélyiek révén, akik Itáliában vagy más, az olasz kultúra által meghatározott európai központokban tanultak;

b) közvetve, Dalmácián keresztül, amely Itália szomszédságában feküdt, és hosszú ideig a magyar korona fennhatósága alatt állt.

Az Itáliával való kapcsolatok erősödése a XIV. században és a XV. század elején számos olasz letelepedését eredményezte az Anjou királyok, majd Luxemburgi Zsigmond udvarában. Közülük többen képzettségük és rátermettségük révén jelentős szerephez jutottak a Magyar Királyság politikai, katonai és egyházi hierarchiájában.

- Dobszay László: *A magyar zenetörténet kézikönyve*. Budapest, Zeneműkiadó, 1988.
- Hermann Gusztáv Mihály: *Itáliai hatások Erdély művelődésében*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2003.
- Klaniczay Tibor: *A magyarországi humanizmus története*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1973.
- Klaniczay Tibor: *Reneszánsz és barokk*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1985.
- Klaniczay Tibor: *Janus Pannoniustól Balassaiig*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982.
- Köpeczi Béla (szerk.): *Erdély rövid története*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1993.
- Kovács András: *Humanista műveltség Erdélyben*. Kolozsvár, Polis Könyvkiadó, 1998.
- Makkai László: *A magyar reformáció története*. Budapest, Gondolat Kiadó, 1984.
- Monok István: *Olvasó Erdély*. Budapest, Osiris Kiadó, 2005.
- Péter Katalin: *Reneszánsz és reformáció Magyarországon*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1991.
- Szabó András: *Iskola és művelődés a régi Erdélyben*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977.
- Szabó Károly: *Régi magyar könyvtár I–III*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1879–1898.
- Szabó Miklós – Makkai László: *Erdély története I. (1526–1606)*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986.
- Szabolcsi Bence: *A magyar zene évszázadai*. Budapest, Zeneműkiadó, 1964.
- Sőtér István (szerk.): *A magyar irodalom története I*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1964.
- Tonuzoba István: *Az erdélyi protestáns iskolák története*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 1992.
- Ujfalussy József: *Zene és humanizmus a XVI. században*. Budapest, Zeneműkiadó, 1976.

IMRE ZOLTÁN kulturális antropológus, interdiszciplináris alkotó, a nagyváradi Ady Endre Emlékmúzeum korábbi vezetője, Nagyváradon született. Tanulmányait a Kolozsvári Képzőművészeti és Formatervezési Egyetemen kezdte, ahol a vizuális kultúra és a kinetikus szobrászat iránti érzékenysége formálódott. Ezt követően a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájában szerzett néprajz és kulturális antropológia végzettséget, amely szakmai pályájának szilárd alapját adta. A mozgás, a tér és az emberi történetek találkozásait kutatja. Munkáiban a személyes és a közösségi emlékezet rétegei fonódnak össze, legyen szó irodalmi vagy képzőművészeti alkotásról. Írásai a figyelem, a tapasztalat és a belső mozgások finom rezdüléseit követik.

Gubanc hátán gubanc

Fried Noémi Lujza

KRÓNIKA

Egy addig nagyétvágyú – nem, nem az ebédlőben – férj már nem remekel, ráadásul a nadrágtartóját is csomagban küldik haza egy garniszállóból. Mi másra is gondolhatna a feleség, minthogy addig őt folyamatosan kedvelgető férje megcsalja, ráadásul teszi ezt annak előtte, hogy ő megcsalhatta volna a férjét, pedig már lenne is kivel – összegzi Raymonde barátnőjének, Lucienne-nek a tényállást. A két nő csapdát állít, illatos levélkében hívják Victor-Emmanuel Chandebise-t találkára a Tüzes Kandúrba, és innentől mindenki félreért – vagy éppen félremagyaráz – mindent, amit csak lehet.

Kiváló választás volt óévbúcsúztónak Georges Feydeau *Bolha a fülbe* című darabja, a nagyváradi Szigligeti Színház Szigligeti Társulata részéről, melyet februárban két alkalommal láthatnak a nézők. A rekeszizmokat alaposan próbára tévő, háromfelvo-

násos vígjátékban minden gesztus, minden poén a helyén van. A fellépők mindegyike remekül formálja meg a szerepét, és külön említést érdemel Hunyadi István, aki pillanatok alatt változik át Victor-Emmanuel-ből Poche-á, a Tüzes Kandúrbeli szolgálvára, és a Camille-t, Chandebise beszédhibás unokaöccsét megformáló Sebestyén Hunor, aki a kölcsönkapott nadrágtartóval – ő felejtí az garniszállóban – elindítja az egész galibát. És hogy el ne felejtjük: később a beszédhibáját korrigálni hivatott szájpaplást is elveszíti a garniszállóban, ami újabb bonyodalmakhoz vezet...

És ha nem lenne elég egy félreértés, a féltékeny Carlos Homenidès de Histangua felismeri a levélkén felesége kézírását, és elégtételt követel attól, akitől csak teheti: Victor-Emmanuel ugyanis biztos abban, a levélke valójában nem is neki szól, hanem Romain Tournel-nek, az üzlettársának – akiről viszont nem tudja, hogy Raymonde meghódítása a célja. A történetet tovább bonyolítja Étienne, az inas kikapós felesége, a szakácsnő Antoinette, dr. Finache, akit jól ismernek a garniszállóban, és Rugby, az angol szállóvendég.

A darab Chandebise-ék lakásában indul és fejeződik be, a második felvonás pedig a Tüzes Kandúrban zajlik, ahol a szereplők mindegyike

Fotók: Vigh László Miklós

megfordul valamilyen minőségben. Ott Augustin Ferrailon, garnizálló-dás és a felesége Olympe igyekszik a vendégek minden igényét kielégíteni, bár a forgóágyba időnként belekerülő, időnként abból kikerülő Baptisin nagybácsi ezt néha megnehezíti. A végül mindenki találkozik

mindenkivel, kiderül, hogy félreértések okozták a viharokat, a főszereplők nem csalták meg házastársukat – a szakácsnő megcsalta ugyan a férjét, ez ellenben csak nézők számára derül ki – így mindenki boldogan élhet tovább egészen a következő kavardásig.

Victor-Emmanuel Chandebise,
a Boston Life Company
igazgatója/Poche: Hunyadi
István

Raymonde, a felesége: Kocsis
Anna

Camille, Chandebise unokaöccse:
Sebestyén Hunor

Romain Tournel, Chandebise
munkatársa, Raymonde
udvalója: Tőtös Ádám

Dr. Finache, a Boston Life
Company orvosa: Balogh Attila

Carlos Homenidès de Histangua,
ügyfél: Kiss Csaba

Lucienne Vicard, a felesége,
Raymonde barátnője: Fodor
Réka

Étienne, Chandebise inasa:
Barabás Hunor

Antoinette, szakácsnő, Étienne
felesége: Szigyártó Johanna
Augustin Ferrailon,
garnizállódás: Dimény Levente

Olympe, a felesége: Firtos Edit
Rugby, angol szállóvendég: Nagy
László Zsolt

Baptistin, Ferrailon nagybátyja:
Kocsis Gyula

Eugénie: Máthé Barbara e.h.

Rendező: Novák Eszter

Díszlettervező: Fodor Viola

Jelmeztervező: Florina Bellinda
Vasilatos

Dramaturg: Kárpáti Péter

Zene: Trabalka Cecília

Világítás: Szilágyi Yvette

Ügyelő: Varkucs Róbert Károly

Súgó: Tentea Katalin

(Rá)ébredések

Fried Noémi Lujza

KRÓNIKA

Január 17-én és 18-án mutatta be *Deșteptarea (Ébredés)* című előadását a Regina Maria Színház Iosif Vulcan Társulata. Az előadást Doru Vatavului kortárs szövege alapján Bobi Pricop rendezte, mindkét alkalommal beszélgetést is tartottak az alkotók és a nézők között.

Az előadásnak kettős szereposztása van, így az általunk látott vasárnapi bemutaton Sorin Ionescu színművész szolt a darab előtt a közönséghez, figyelmeztetve arra, hogy a darab nyelvezete vulgáris, sok benne az angol kifejezés – azaz éppen olyan, mint ahogyan a mai kamaszok beszélnek. Aztán az előadás során van sokkal több pillanat is, mint a trágárságok...

A darab kifejezetten érzékeny, de nagyon időszerű témát boncolgat: Amalia történetét, aki a román tantárgyversenyen is jó eredményeket ér el, és az internetre pornóképek kerülnek róla. A közvélemény szemében szinte másodlagos, hogy a képek hamisítványok, az úgynevezett deepfake módszerrel készültek, elindul a pletykacacunami, a megszegényítés.

A nézői élmény is érdekes, hiszen színpad előtt egy hatalmas kivetítő, azon jelennek meg élő közvetítésként a színház nézőterén ülő szereplők, akiket a maguk valójában ritkán látunk. A kamaszok különféle számítógépes- vagy mobilalkalmazásokon,

videóhívásokon keresztül tartják egymással a kapcsolatot. Live-ként, élőzéseként látjuk, hogyan beszélnek az iskolapszichológussal a történekekről – és elfordulva mellőle hogyan mondják el azt, amit valójában éreztek egy-egy helyzetben.

A történet több síkon fut: láthatjuk Amalia és barátnői, valamint a deepfake képek elkészítését magára vállaló fiú – az előadás alatt az is kiderül, ki a hamisítvány valódi készítője – és barátaik egymás közötti beszélgetéseit, a botrányt kirobbantó iskolai pletykaoldalt, a téma kapcsán megszólaló influenszereket, az iskola és a rendőrség tehetetlenségét sugalló közleményeit. Beszédes a felnőttek reakciója: a lányt első indulatában megüti az anyja, és elkobozza telefonját, laptopját stb., holott valójában nem a lánya szerepel a képeken, vagy a fiú apjái, aki azt ismételteti: ha egyszer már beismerte, vállalja fel a tettet, ha nem is ő követte el valójában, aztán majd csak lesz valami... A darab ugyanakkor önmagunkkal is szembesít, legyünk kamaszok vagy felnőttek, hiszen naponta láthatjuk: hogyan indulnak el pletyák, hogyan szabadulnak el indulatok, hogyan válik a virtuális tér pöcegödörre – akár egy deepfake kép vagy videó miatt.

S miközben dübörög a pletyka, tombolnak az előítéletek, és készülnek felkerülnek újabb hamisított képek a

Fotó: Sebi Tonț / Defoto

beszédés nevű onanistii.ro oldalra, a két fiatal rájön, hogy szimpatikusak egymásnak: a darabot záró ölelésük egyfajta diadal a rájuk ömlő mocsok fölött.

Az előadás – számomra – legsokkolóbb pillanata egyébként nem a vulgáris beszéddel, a netes pörgéssel, annak sötét bugyraival vagy éppen a hatóságok tehetetlenkedésével való szembesülés. A legsokkolóbb az, amikor rövid időre interaktívvá válik az

előadás és elhangzik két kérés. Az első emelje fel a kezét, aki tudja, mit jelent a deepfake – ekkor még örülök is, látva a kezeket a magasban. Majd jön az újabb kérés: emelje fel a kezét, aki ismer hasonló helyzetbe került fiatal, és ekkor is egyik kéz a másik után lendül a magasba... és borzasztó látni ezt úgy, hogy a darab folyamán többször szembesülünk azzal, mennyire nem tud mit kezdeni a felnőttek társadalmá a deepfake problémájával.

Szereplők: Anastasia Vicoveanu, Robert Balint/Filip Ionescu, Rebeca Rusu, Dania Uifaluși, Benjamin Kendi, Tudor Neagu, valamint Adela Lazăr, Richard Balint/Sorin Ionescu, Alina Leonte, Răzvan Vicoveanu és Alexandru Rusu, a Iosif Vulcan Társulat művészei.

Rendező: Bobi Pricop

Zene & Videoart: iRonic Distors

Rendezőasszisztens: Mihai Gligan

Motion Graphic: Bogdan Țolea

Videóprogramozás: Constantin Șimon

Videókezelés: Sergiu Domide

Diákszínjátsszók koordinátora:

Cosmin Petruț

Pszichológus-tanácsadó: dr.

Ioana Drugaș

Speciális meghívottak –

videómegjelenés: Silviu Faiăr,

Really Rux, Sabina Teodora,

Alex Zlăvog, Pete Line

Videómegjelenés: Larisa

Neguriță, Boldis Raisa Alexia

Gabriela, Ilinca Rusu Maria,

Butuc Sofia-Elena, Olșac

Kristina Maria Angelina, Popa

Teodora Ștefania, Ghizdavu

Amelia-Diandra, Ana Irina

Bologan, Merca Marina Ioana,

Vulcu Vlad Andrei, Nistor

Andrei, Manolescu Emanuel

Sergiu Dumitru, Seica Rareș

Andrei

Jókai-inspirációk Tibor Ernő Galéria módra

Tóth Hajnal

KRÓNIKA

A nagy mesélő inspirálta a nagyváradi Tibor Ernő Galéria alkotói csoportjának *Jókai 200* című kiállítását. Mint ahogyan az az elnevezésből sejthető, a tavalyi Jókai 200 Emlékév, a regényíró, költő születésének kétszázadik évfordulója alkalmából, ennek apropóján jött létre e tárlat. A TEG alkotói kompániája az utóbbi esztendőben rendszeresen jelentkezik tematikus kiállításokkal, a képzőművészet eszközeivel kifejezve tiszteletüket, szeretetüket egy-egy nevezetes művész, író, költő stb. iránt. A *Jókai 200* tárlat kompozícióit tavaly novemberben mutatták be Váradon, a Kanonok sori pincegalériában. Idén januárban, a magyar kultúra ünnepén pedig a berettyóújfalui Nadányi Zoltán Művelődési Központba vándorolt e kiállítás.

„A Jókai-emlékév olyan volt nekünk, mint egy kis lámpás, beragyogva az alkotási folyamatot” – fogalmazott **Csathó Töhötöm** képzőművész, a Tibor Ernő Galéria művészeti vezetője. Hozzáfűzte: szerteágazó lehetőségeik voltak, tekintve Jókai Mór (1825. február 18. – 1904. május 5., Budapest, Erzsébetváros) gazdag életművét. Többeket a regények tájleíró részei inspiráltak tájképfestésre. Volt, akit Jókai élete, szerelmei, érzelmi megnyilvánulásai sarkalltak alkotásra. Volt, akit az alföldi pusztá romantikája, a *Sárga rózsza* balladája ragadott magával. Volt, akinek *A nagyenyedi két fűzfa*, *A lőcsei fehér asszony* vagy éppenséggel *Az arany ember* ikonikus nőalakjai, Timéa és Noémi, illetve a Senki szigete adott ihletet. Csathó

Töhötöm szuggesztív Jókai-portréja hordozza azt a szomorúságot, amit Jókai érzett az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc, a nemzeti öntudatra ébredés leverése miatt. „Erre a lelki fájdalomra gondolván talán jobban értékelhetjük a hétköznapi örömeket” – mondta Csathó Töhötöm. Az alkotások különféle technikákkal és stílusban készültek: olaj, akvarell, pasztell, festmény, grafika, installáció, modern kísérletek. Ahányan vannak, annyifélék, ám összekovácsolja őket a művészetek iránti szeretet és az értékkeremtés iránti vágy.

Mindkét vernisszázson fellépett **Boros Beatrice** (zongora, ének), **Fórián Andrea** (vers), **Füzesi Edit** (gitár, ének) és **Thurzó Sándor József** (brácsa). Boros Beatrice által megzenésí-

tett Juhász Gyula-, Dutka Ákos-, Jókai Mór-verseket interpretáltak.

Jókai Mór életútjáról, munkásságáról a nagyváradi tárlatnyitón **Bodóczy Erzsébet** nyugalmazott magyartanár mesélt jó néhány érdekességet, a berettyóújfalui vernisszázson pedig Fórián Andrea, a Sola Fide Kulturális Egyesület elnöke mondott átfogó ismertetőt. A két előadásból szemelgetünk az alábbiakban.

A Jókai-centenáriumon Juhász Gyula egy csodálatos verssel emlékezett a nagy mesemondóra *Ének Jókairól* címmel. Ezúttal nagyváradi alkotók képzőművészeti kreációik révén helyeztek „babérkoszorút” Jókai „arany számolyára”.

Szó esett a Jókai életét meghatározó szerelmekről: első feleségéről, Laborfalvi Rózáról, gyámleányáról, Lukanics Ottíliáról és második hitveséről, Nagy (született Grósz) Belláról. Mindkét házassága miatt igazságtalanul ítélték el az író. Laborfalvi Róza idősebb volt, mint a férfi, Nagy Bella pedig sokkal fiatalabb, ráadásul mindkét asszony színésznő volt. Jókai tántoríthatatlan volt, fittyet hányt előítéletekre, skandalumra, kitagadásra.

Mikszáth Kálmán a következőket írta az első házasságával kapcsolatban: „Jókainak és az irodalomnak szüksége volt Laborfalvi Rózára. Ez az asszony ébren tartotta Jókai hiúságát, acélozta munkakedvét, nem engedte se elcsüggedni, se elbizakodni. Zsarnoka volt, aki uralkodott felette, és jó szelleme, aki piedesztált építtetett alája.”

Még első házassága idején romantikus szerelem fűzte Jókait gyámleányához, Lukanics Ottíliához. A lány nagyon fiatalon elhunyt tüdőbajban.

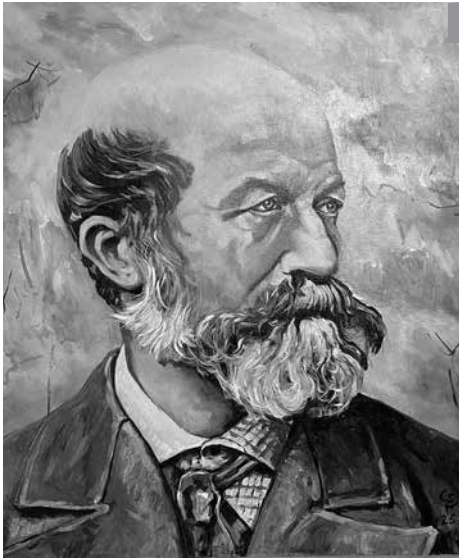
Vajon ő ihlette Noémi figuráját, a Senki szigetének tündéri alakját? A kutatók szerint ez az élmény ihlette *Az arany ember* című regényt. Tímár Mihály vergődése a két világ, a két nő között Jókai vergődése is.

Mint már írtuk, rengeteg támadás érte az író a Nagy Bellával kötött házassága miatt is. Ennek ellenére bátran vállalták a nagy nyilvánosságot, együtt utaztak, s eljutottak Váradra is.

Egyébiránt Jókai kapcsolata Nagyváraddal három fő látogatás köré csoportosul, amelyek közül az utolsó valóságos diadalmenetté vált. Az első találkozás 1853-ban történt, amikor Jókai Pestről Kolozsvárra tartott átutazóban. Ez egy rövid megálló volt, amíg a váltott lovakra várakozott. Jókai kihasználta a várakozási időt, és meglátogatta a helyi színházat.

A második látogatás 1878. március 8-án történt, amikor a nagyváradi születésű drámaíró, Szigligeti Ede szülőházán elhelyezett emléktábla avatására érkezett. Jókai hivatalosan, a Magyar Tudományos Akadémia képviseletében vett részt az ünnepségen, majd a Fekete Sas szállóban beszédet mondott, ahol közvetlen kapcsolatba került a helyi értelmiséggel.

A diadalmenet 1902. október 13-án és 14-én zajlott. Ez volt Jókai legjelentősebb és legrészletesebben dokumentált látogatása, melyre élete alkonyán, 77 éves korában került sor. A házaspár Kolozsvárról, ahol a Mátyás-szobor avatásán vettek részt díszvendégként, tartott hazafelé Budapestre. Somogyi Károly színingazgató személyesen utazott Budapestre az út előtt, hogy megkérje az író, álljon meg Váradon, ahol tiszteletére díszelőadást rendeznek. Jókai Mórt fiatal felesége, Nagy Bella

„Úgy viszi őt a saját fantáziája, ahogy aztán az ő írása minket olvasókat ragad ellenállhatatlanul ungon-berken keresztül az ő eszményített világába, nem is gondolkozunk már, csak követjük elkábulva, megmámorosodva költészetének illatától, nyelvének zengésétől és humorának édességétől, még az is, aki nem mulatni akart, hanem bírálni, még a kritikus is elfelejti célját, lecsapja hibákat kijegyző ceruzáját s rohan-rohan a tündéries pompába öltözött betűerdőkön át mosolyogva...”

(Mikszáth Kálmán:
Jókai Mór élete és kora)

kísérte el, akivel 1899-ben kötött házasságot.

A város nagy-nagy szeretettel fogadta őket. Ady Endre, aki akkortájt itt újságíróskodott, megörökítette a jeles eseményt. A fiatal zsrnaliszta, Ady Endre a *Nagyvárad* *Napló*ban lelkes cikkekkel készítette elő a látogatást, védelmébe véve az író a házassága miatt ért támadásokkal szemben. A banketten vagy a búcsúzáskor Jókai megcsókolta Adyt, és elismerő szavakkal illette: „Amit rólam írtál, a mélyen érző igazi költő írása volt”. Ady pedig ekként fogalmazta meg érzéseit: „A költőkirály látogatása kiragadta a mindennapiasságból egész Nagyváradot. Három órától kezdve tartott a zarándoklás a pályaudvarra. Akik a pályaudvarra nem mehettek, a Fő utcát szállották meg. Kint a pályaudvaron legalább 3000 ember volt. (...) Még nem is volt látható a költő alakja, máris egetverő éljenzés reszkettette meg a levegőt. Leírhatatlan volt a lelkesedés...”

Ady többször is határozottan kiállt Jókai mellett, amikor családja, barátai

és a népharag támadta a Nagy Bellával kötött házasságáért. Egyik írásában például köszönetet mondott a fiatal színésznőnek, amiért fényt vitt az idős író életébe. Az idill sajnos nem tartott sokáig: Jókai 1904-ben csendesen elhunyt.

Sok mindent lehetne még mondani a regényes életű Jókai Mórról. Hogy ő volt a Feszty-körkép megálmodója. Hogy szeretett főzni, sportolni, és szerette a rózsákat. Hogy baráti viszony fűzte a tragikus sorsú trónörököshöz, Habsburg Rudolf főherceghez. Hogy Sisi kedvenc regénye a *Kárpáthy Zoltán* volt. Hogy mit ad és adott az utókornak Jókai? Erről és Jókai romantikus képzeletéről szép gondolatokat fogalmazott meg Antal Árpád irodalomtörténész. Időszerűségét illetően elmondható: mindenik regénye lenyűgöző olvasmány, tele kalanddal, érdekes karakterekkel, hősökkel, csodás leírásokkal. Jókai Mór műveiből hitet, reményt, vigasztalást merítettek és meríthetnek manapság is az olvasók.

(FÉNY)KÉPES KRÓNIKA

A táncoló kutya és a füttyös kedvű juhász

Kerekes István

KULTÚRA

Egy hideg, hó borította januári napon éppen Marosvásárhely és Radnót között terekem, amikor megláttam a mezőn egy magányos juhnyáját. Közelebb érve azután észrevettem, hogy a nyáj kellős közepén, juhokkal és kutyáival körbevéve egy csobán alszik a földre terített subáján fekve. A birkák és a suba adott neki meleget. Olyan volt az a bunda, mint a mesében, úgymond láthatatlanná tette a pásztort. Kicsit elbeszélgettünk. Elmondta, hogy onnét mintegy száz-kétszáz méterre van az esztana, és ő télen is mindig lehozza a juhokat. Ha elfárad s pihenne, csak leteríti a „varázssubáját”, és szunnyad egyet. Megkérdeztem, lefényképezhetem-e, s ő mondta, hogy természetesen igen. Készítettem is róla néhány képet. Aztán egyszer csak megszólalt: meg szeretné mutatni, hogyan táncol a kutyája. Odahívta az egyik gyönyörű pásztorkutyát, füttyült neki valami dallamot, mire az eb csakugyan táncrea perdült. Amikor arra járok, mindig megkeresem a juhászt, aki fölöttébb büszke a kutyájára, aki valóban úgy táncol, ahogyan füttyülnek neki, ...ám csak akkor, ha a gazdája teszi ezt...

KEREKES ISTVÁN (1977, Marosvásárhely) Magyarországon élő, marosvásárhelyi származású fotóművész. Jelenleg a legtöbb díjjal bíró magyar fotós. 2018 augusztusában átvehette a jelenlegi legmagasabb kitüntetést, az Excellence FIAP/Diamond 3-t (Kiváló Művész gyémánt 3-as fokozat). Ugyancsak 2018 augusztusában Magyar Arany Érdemkereszt állami kitüntetésben részesült. A Magyar Újságírók Romániai Egyesülete (MÚRE) Brassai sajtófotó-pályázatának nagydíját háromszor nyerte el (2017, 2018 és 2020); 2019-ben és 2021-ben pedig Szathmári Pap Károly aranyéremmel jutalmazta a Brassai zsűrije. 2021-ben a 14. iPhone Photography Awards nagydíját is kiérdemelte. Első magyar fotóművészként és az eddigi legfiatalabbként a kínai Csangszában vette át 2025 szeptemberében a Nemzetközi Fotóművészeti Szövetség (FIAP) *A világ legjobb fotóművésze (Best of the best)* kitüntetését a 2023-as és 2024-es eredményei alapján. Az első magyar fotós, aki átlépte a fotópályázatokon elnyerhető díjak számának 5000-es határát, amelyből több mint 1300 aranyérem. *Yelena* című világrekorder fényképe, mely a legtöbb díjjal rendelkező fotográfia a világon, ez idáig közel 700 díjat nyert el 6 kontinens 62 országában. 2022 novemberében Nagyváradon volt egyéni kiállítása az Euro Foto Art Nemzetközi Egyesület szervezésében. 2025 nyara óta Marosvásárhely díszpolgára. Lapunkban három alkalommal közöltünk róla riportot. Ez év januárjától újraindul rendszeres rovata *(Fény)képes krónika* címmel a *Várad* kulturális folyóiratban. Honlapja: www.kerekesistvan.com.

Ahol a méhek zümmögése tükrözi a paranoia zaját

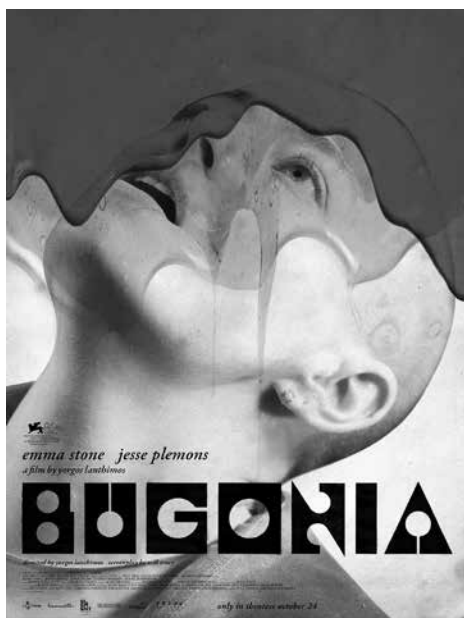
Lencar Péter

FILMKRITIKA

Yorgos Lanthimos legújabb, *Bugonia* című filmje a fekete komédia, az abszurd thriller és a társadalmi szatíra metszéspontján mozog, miközben görbe tükröt tart az online korszak hamis igazságai és paranoiái elé. Mindezek ellenére ez a film a görög rendező legkönnyebben befogadható alkotása.

A történet középpontjában két összeesküvés-hívó áll: a méhészkedő Teddy (**Jesse Plemons**) és unokatestvére, Don (**Aidan Delbis**), akik elrabolják egy nagyvállalat vezérigazgatóját, Michelle Fullert (**Emma Stone**), mert meg vannak győződve róla, hogy a nő földönkívüli, és az emberiség pusztulását készíti elő. Ez az abszurd alaphelyzet azonban nem csupán műfaji játék: Lanthimos a paranoia működését, az igazság relativizálódását és a társadalmi törésvonalakat vizsgálja rajta keresztül.

A rendező ezúttal visszafogottabb eszközökkel dolgozik, mint korábbi, szélsőségesen abszurd filmjeiben. A cselekmény nagy része egyetlen helyszínen, Teddy pincéjében játszódik, egy zárt, klausztrófób mikrokozmosz-

ban. Ez a minimalista tér nem csökkenti, hanem épp fokozza a feszültséget: a külvilág hiánya ráirányítja a figyelmet a szereplők belső konfliktusaira és a köztük húzódó morális szakadékokra. A kontraszt Michelle steril luxusvilága és Teddy koszos, lepusztult pincéje között világos társadalmi törésvonalat rajzol: hatalom és kiszolgáltatottság, elit és periféria, racionalitás és para-

noia feszül egymásnak. Nem pusztán két ember, hanem két világ csap össze egymással.

A *Bugonia* vizuálisan nyomasztó és hipnotikus egyszerre. A 35 mm-es filmre forgatott képek, a szokatlan kameraállások (alulnézet Teddy esetében, felülnézet Michelle-nél) tudatosan manipulálják a néző pozícióját. A hatalom és kiszolgáltatottság folyamatosan cserélődő viszonyrendszerként jelenik meg. A hangdizájn legalább ilyen fontos: zümmögő méhek, fojtott műhelyzajok és mély, vibráló drónhangok mossák el a realitás és hallucináció határát. A film nem mindig mondja ki, mi történik valójában, inkább érzékeltet.

Emma Stone Michelle Fullerje egyszerre testesíti meg a rideg, precíz korporatív hatalmat és a felszín alatt remegő sebezhetőséget. Bár sokáig nem tudjuk eldönteni, áldozat-e vagy manipulatív figura, Stone játéka végig megőrzi a karakter titokzatosságát. Jesse Plemons Teddy-je a modern paranoia megtestesülése. Figurájában

társadalmi frusztráció, információs zűrzavar és személyes tragédia sűrűsödik össze. Teddy nem karikatúra-gonosz: vilásképe érthető, még ha veszélyes is. A film egyik legkeményebb állítása éppen az, hogy a radikalizálódás nem feltétlenül gonoszszágból, hanem kétségbeesésből születik. Don látszólag háttérbe húzódó karakter, mégis kulcsszereplő: bizonytalansága és vívódása hivatkozhat a szélsőség és az empátia között. Rajta keresztül válik igazán érzékelhetővé, mennyire törekény az a határ, amely elválasztja a kételyt a fanatizmustól.

A *Bugonia* legnagyobb ereje abban rejlik, hogy nem ad megnyugtató válaszokat. Nem dönti el egyértelműen, ki a valódi szörnyeteg: az, aki elrabol és kínoz a „meggyőződés” nevében, vagy az, akit a társadalmi struktúrák hideg, embertelen lényé formáltak. A film azt sugallja, hogy az igazság ma már nem objektív fogalom, hanem hit kérdése. Nem az számít, mi igaz, hanem hogy kinek hiszel. Ebben az értelemben a *Bugonia* kíméletlen tükröz azok számára, akik kritikátlanul fogadják el az online tér narratíváit. Nem tagadható ugyanakkor, hogy a film nem mindenkinek szól. A lassú tempó, a párbeszédközpontú első óra és a fokozatosan épített feszültség komoly türelmet igényel. A film utolsó, erősen szimbolikus és erőszakos szakasza pedig könnyen elidegenítheti a mainstream közönséget.

Lanthimos korábbi filmjei (*Kutyafog*, *A homár*, *A kedvenc*) gyakran mesterseges, abszurd világokban vizsgálták a hatalom, a normák, az emberi kapcsolatok és az igazság torzulásait. A *Bugonia* ezzel szemben „realistább” köntösbe bújlik: nem disztópiát teremt, hanem a jelen társadalmát teszi groteszkké. Ez egyszerre jelent evolúciót és kompromisszumot. A film befogadhatóbb, strukturáltabb, közelebb áll a thrillerhez, ugyanakkor a korai

Lanthimos-féle totális bizarr világépítés rajongói hiányérzettel távozhatnak a moziból. A *Bugonia* súlyos, provokatív film, amely nem szórakoztatni akar, hanem nyugtalanítani. Arról beszél, milyen könnyű átadni magunkat a félelemnek, mennyire sérülékeny a forráskritika, és hogy az igazság elferdítése sokszor nem rosszindulat, hanem kétségbeesés következménye. Ha olyan néző vagy, aki elviseli a sötét tónust, a feszültséget és a kényelmetlen kérdéseket, a *Bugonia* megérdemli a figyelmedet. Ha viszont feloldozásra és könnyedségre vágysz, érdemes más kaptárak zümmögését választani.

Zenészlét koncertképeken

Tóth Hajnal

KRÓNIKA

Szegedi Éva második egyéni fotókiállítása a koncertek varázslatos, vagány világába hív kalandozásra, egy-egy szép pillanat, emlék, zenei élmény felidézésére. A főszerepben zenészek, énekesek láthatók, akik átadják magukat egy magával ragadó, életre szóló szenvedélynek: a Zenének. Merthogy a zene örömet ad, és mentsvárat jelent, felvillanyoz és lecsöndesít, vigaszt nyújt, amikor bánat gyötör, amikor gyászolunk, máskor meg kiszakít a mindennapok szürkeségéből, mókuskerekéből, felszabadít és körülölel. Fantasztikus energiák, csuda dolgok rejlenek a zenében. Minden jó muzsika ilyen, legyen az rock, blues, jazz,

népzene, klasszikus satöbbi. A zene sodró lendülete, dinamikája, ereje, nagyszerűsége tükröződik a fényképeken látható mozzanatokon, erről árulkodnak az arckifejezések, mozdulatok, tekintetek.

Szegedi Éva azt vallja: a „sztárok” közöttünk élnek, csak figyelni kell, nyitott lélekkel járni-kelni. A „régimotorosok”, nagy nevek, ismert művészek munkássága mellett Éva hangsúlyt helyez a fiatal, pályakezdő zenészek koncertjeire, hiszen a feltörekvő, kitartóan és önfeláldozón alkotó énekesek, együttesek is megérdemlik a figyelmet. A tehetség nem rőffel mérhető, hanem gitárosok esetében netán

Fotó: Szegedi Éva

Hanglatkép Az élet ritmusa vernisszázsáról

Szegedi Éva, a koncertfotók alkotója

riffel, de a lényeg úgyis az, amit a szívünk súg. A sztárság jó értelemben véve nem talmi csillogást jelent, hanem csillaghoz méltó igazi ragyogást, ami a lélekből fakad. Szegedi Éva ezekre a megélt és átélt pillanatokra, érzésekre fókuszál, ezekre a hangulatokra rezonál.

Cristina Nemerovschi így ír *Rocksztár* című regényében: „Vannak mű-

vészek, akiket sosem lehet elfelejteni. (...) Művészek, akik a lelkünkbe vájják egyéniségüket és alkotásukat, és végérvényesen megváltoztatnak minket, mi pedig tudjuk, hogy nekik köszönhetően vagy miattuk változtunk meg. Utána pedig már nem tudjuk elfelejteni vagy magunkból kitépni őket. Örökre bennünk maradnak.” Éva fotográfiai megörökített momentumok. Számára a koncertfotózás kihívás. Megfogalmazása szerint „egy-egy koncertfotózás során ihletet adhat minden: a színpadkép, a gyönyörű gitárok, dobok, a hangszerek változatossága, a zenészek öltözéke, a fénytechnika különleges effektjei, ám legfőképp azok az emberi pillanatok, amelyek a zenészek, énekesek részéről jönnek, amikor teljesen beleélik magukat a zenébe, flow-ba kerülnek, és ettől olyan igazi és őszinte minden”.

A kiállítás címe – *Koncertfotók – Az élet ritmusa* – kifejezi mindazt, amit a zene adhat, hiszen megtaláljuk benne az életörömet és éltető erőt, a szívünk is ritmusra dobban. A *Rocksztár* című

Csoportkép zenészekkel, énekesekkel, akik felléptek a tárlatnyitón

Fotó: Kósa Éva

Mészáros Varga Erzsébet (Mandy), a Slash-Light Kulturális-Művészeti Egyesület elnöke, Tóth Hajnal és Szegedi Éva

regényben pedig ez olvasható: „a zene a mi saját ritmusunk, ebben a ritmusban lélegzünk, ebben csörgedezik a vérünk”.

A tárlat koncepciójában fontos szempont volt az, hogy minél több előadó szerepeljen a képeken. Több ezer koncertfotó összegyűlt, és ez a mostani válogatás sokszínű, sokarcú keresztmetszetet nyújt az utóbbi évek zenei életéről szűkebb pátriánkban. A kiállításon látható alkotások Éva számára a legkedvesebbek a sok-sok koncertkép, portré közül.

A fényképeket nézegetve szinte fülünkben halljuk a gitárriffeket, dübörögnek a dobok, szól egy füstös blues, az ég felé szárnyal valamelyik operaária. Van olyan zenész, aki mindig lázad, pimasz szövegeket zenésít meg, van, aki egy József Attila-versben találja meg a csodás zenét, van, aki réges-régi dallamokkal, klezmerrel, népzenevel kápráztat el, van, aki töprengő, mélabús, van, aki dühös a világra, és van, aki

derűs. Ahogy egy hajdani sanzonban éneklük: „A muzsikusnak dalból van a lelke”. Egy-egy dal egyenest a lelkünkhöz szól, belső szabadságot ad. A zenében feloldódva talán könnyebben szembenézünk a gondokkal-bajokkal.

Végül ugyancsak egy Cristina Nemerovschi-idézzel zárnam e gondolatsort: „nem a világot kell megpróbálni megváltoztatni, hanem a körülöttünk lévő apró oázisokat. (...) mindegyikünk kapott egy kis darabot a világból, ahová le kell tennünk a névjegyünket. Az a minket körülvevő kis oázis a mi felelőségünk. A nagyvilág pedig azokkal az oázisokkal együtt változik meg.” Kívánok hát még sok ilyen oázist, mint ez a tárlat és az elkövetkező koncertek sora!

(Elhangzott a *Koncertfotók* – *Az élet ritmusa* című kiállítás nyitóünnepségén, január 15-én, a nagyvárad Szakszervezetek Művelődési Házában)

Így teljes az élet – színesen, hangosan, felpörögve

Tóth Hajnal

INTERJÚ

Szegedi Éva, aki „civilben” könyvtárosként dolgozik, jó néhány éve már a fényképezés bűvkörébe került. Számára a fotózás egészen ifjúkori szerelem, bár fotótanfolyamot csak később, 2019-ben végzett az Euro Foto Art Nemzetközi Egyesületnél. Első egyéni kiállítása 2020 nyarán volt a nagyváradai várban Tóth István fotóművésznek, az említett Euro Foto Art Egyesület elnökének szervezésében. Nem sokra rá, 2021-ben, a Slash Light Kulturális-Művészeti Egyesület megalakításakor Mészáros Varga Erzsébet (Mandy) hívta alapító

tagnak. A Slash-Lightnál kiváló fotós kollégákkal dolgozhatott együtt, és remek kiállításokat tudhatnak maguk mögött. Ezután újabb lehetőség jött 2023 tavaszán: Keresztes István, a Stevie Ker frontembere kérte, legyen az együttes menedzsere, ami úgymond átterelte a koncertfotózás berkeibe is. Második egyéni fotótárlata ez év januárjában nyílt meg. A tárlatnyitó rendhagyó módon, a kiállítás tematikájához hűen zenés vernisszázs volt, amelyen a koncertképeken látható zenészek, énekesek zöme fellépett. Szegedi Évával zenéről, fotózásról és

Keresztes István, a Stevie Ker együttes frontembere

Alexa Punk a So What zenekarból

Fotók: Szegedi Éva

A Stevie Ker villamoskoncertje

a koncertek magával ragadó világáról beszélgettünk.

– Mit jelent számodra a zene?

– Mindig is sokat jelentett nekem a zene. Univerzális nyelv, amit a világ bármelyik részén, bármilyen nyelven megértenek az emberek. Ehhez csak annyi kell, hogy jó legyen az a zene...

Szinte minden műfajú muzsikát szívesen hallgatok, szélesebb látókört,

nagyobb kitekintést ad a világra, és segít megérteni a modern időket is... Az utóbbi három évben még közelebb kerültem a zenéhez: a nagyváradi Stevie Ker együttes zenei menedzsereként a színpalak mögül pillanthattam bele a zenészek nem mindennapi, pörgős életébe, és elvarázsolódtam: a buli nagyon vagány, de látom a hatalmas munkát, energiát, kitartást, és igen, sokszor áldozatot, ami egy kívülállónak nem biztos, hogy ennyire felmér-

Jósa Gyöngy Boglárka (Bogi)

Orbán Miklós

A legendás Metropol Group és AG Weinberger

hető és átélhető... Még jobban beleszerettem a zenei világba, rengeteg élményt, új ismerőst, barátot hozott ez az együttműködés.

– *Mi mindent adott számodra a koncertfotózás? Mi az, ami leginkább elva-*

Somogyi Bálint, a Vadász metálzenekar énekese

rázsolt, mi benne a legizgalmasabb vagy leglenyűgözőbb?

– Fotósként, szervezőként egy menedzseri munkának eleget téve teljesen természetesnek tűnt, hogy a koncertjeinket innentől kezdve fotografálni, dokumentálni kezdtem. Mindezt felhasználhattam a bemutatkozó reklámjainkhoz, és a közösségi média révén sok emberhez juttathattam el. Bizony nem mindig könnyű, nem a megszokott fotózási körülmények adottak, hanem az éppen aktuális színpadhoz, fénytechnikához kell alkalmazkodni; nem titok, hogy voltak használhatatlan felvételeim, és kevés sikerült kép lett egy-egy este alkalmával. Viszont annál nagyobb az öröm, amikor sikeresen összejön a fényekből, árnyakból és nem utolsósorban a zenészek, énekesek remek kisugárzásából egy nagyon jól sikerült fotósorozat mindannyiunk meglepedésére... Legizgalmasabb? Amikor első sorból, a színpadhoz legközelebb állva kapcsolatot teremtünk az éppen játszó zenésszel, énekessel összenézve, és már rögtön érzem,

A váradi Hakeshet Klezmer Band

Viktor József kontratenor
operaénekes

hogy ebből kiváló fotó kerekedik ki majd. Elvárásol... hogy ennyire közelről láthatom, hallhatom kedvenceimet, meg az is, ahogy szívüket-lelküket beleadják, hogy minden tökéletes legyen aznap este a koncertemelőnyen.

– Milyen koncepció alapján állítottad össze a tárlat anyagát, válogattad ki a temérdek koncertfelvétel közül a fényképeket?

– Miután sodort az ár, és egyre több zenész-barát kért fel a koncertje fotózására, arra eszméltem, hogy több ezer összegyűlt már ebből a témából is – és szerettem volna bemutatni a közönségnek a válogatásomat. Egyebek mellett az is szempont volt, hogy bár teljesen fekete-fehérben művészebb lett volna az összhatás – a célom most a zene, a koncertek színeinek, fényeinek bemutatása volt. Így teljes az élet is: színesen, hangosan és felpörögve...

Köszönettel tartozom a Slash-Light Kulturális-Művészeti Egyesületnek, kedves fotós kollégáimnak, hogy ezt az oldalamat is megmutathatom a nagyvilágnak, és természetesen mindenkinek köszönöm, aki hozzájárult ennek a kiállításnak a létrejöttéhez!

Eötvös József gondolata

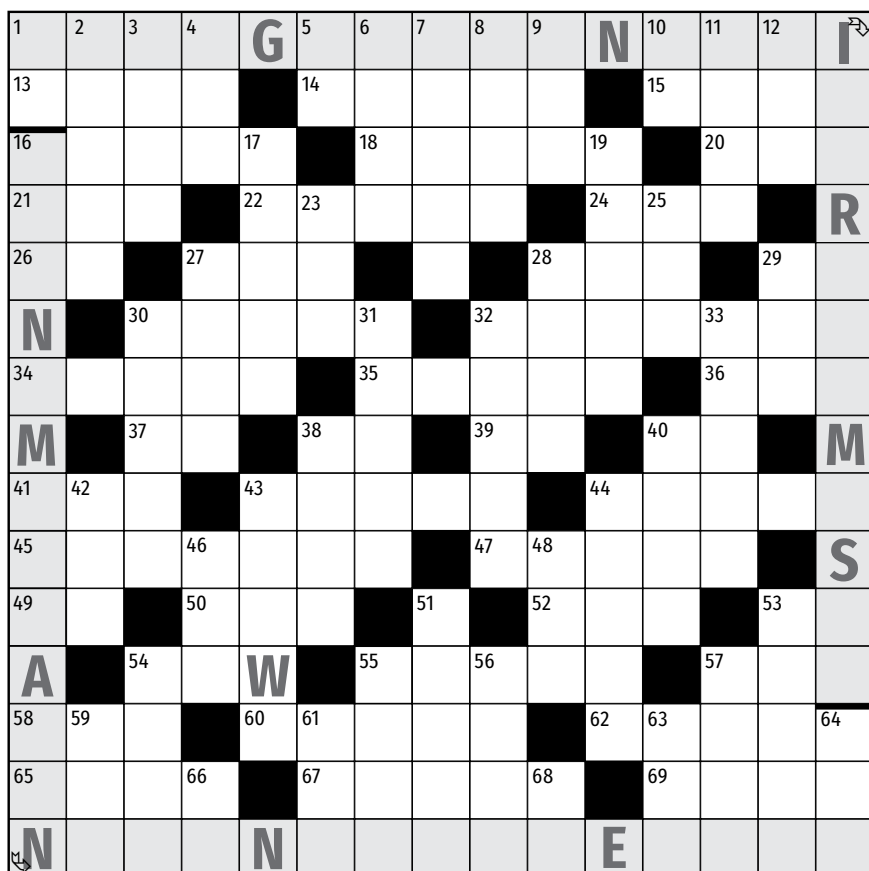
Barabás Zsuzsa

REJTVÉNY

Báró Eötvös József (1813–71), író, költő, államférfi volt. A magyar kritikai realizmus nagy alakja. Egyik gondolatát idézzük a rejtvényben **vízszintes 1.** és a **függőleges 16.** alatt.

VÍZSZINTES: 13. Diétás üdítő. 14. Bolondít. 15. Rögzítő fémrudacska. 16. Település Edelény közelében. 18. Autóversenyző. 20. Cseh helyeslés.

21. Ügy, dolog – latinul. 22. Oscar-díjas amerikai filmrendező (Oliver). 24. Zug párja. 26. Kerti munkát végez. 27. A Tisza mellékfolyója. 28. A... férfi panaszai – Kosztolányi Dezső verse. 29. Bonus egynemű betűi. 30. Mén. 32. Sziget a Földközi-tengerben. 34. Részekre oszt. 35. Lábbeli készítő és javító szakember (rég.). 36. Kenyeret készítő iparos. 37. Fordított kettős

betű. **38.** Japán társasjáték. **39.** Azonos betűk. **40.** Éjfélíg tart. **41.** Regényét Gárdonyi írta meg. **43.** Kikötőváros Spanyolország déli részén, az Atlanti-óceán partján. **44.** Örömkialtás. **45.** Földrajzi-történelmi táj Izrael északi részén. **47.** Portugáliához tartozó szigetcsoport az Atlanti-óceánban. **49.** Milliméter (röv.). **50.** Kapuba a labda. **52.** Becézett Anna. **53.** Kobalt vegyjele. **54.** ... York – az USA szövetségi állama. **55.** Indiai uralkodó volt. **57.** Einsteinium és kálium vegyjele. **58.** Előtag, a földdel való kapcsolatra utal. **60.** Kacag. **62.** Királyi kastély a Prahova völgyében. **65.** Érdektelennek tartott. **67.** Európai ország. **69.** Katonasapka.

FÜGGŐLEGES: **1.** Ajándékoz. **2.** Őszülni kezdő (haj). **3.** Sütemény jelzője. **4.** A közelben. **5.** Vanádium és urán vegyjele. **6.** Előtag, mezőgazdaságra utal. **7.** Spanyol főúr. **8.** Híres egyetem az USA-ban. **9.** Társ és cél is lehet ilyen. **10.** Kányádi Sándor névbetűi. **11.** Orral érzékeljük. **12.** A buddhizmus Japánban elterjedt ága. **17.** Szárít. **19.** A Korán egy fejezete. **23.** Lett sakknagyemester, világbajnok volt (1936–1992). **25.** Kiejtett mássalhangzó. **27.** A cselgáncs pontozási egysége. **28.** Becézett Boglárka. **29.** Rendben van! (Amerikában). **30.** Töri a fejét. **31.** Dedó. **32.** Székely népköltészeti gyűjtő, költő (János, 1811–1875). **33.** A

gazdaság egyik ágával kapcsolatos. **38.** Kelta nép és nyelv. **40.** Zajos mulatság. **42.** A K-vitamin dán felfedezője, Nobel-díjas. **43.** Bohóc – angolul. **44.** Időegység. **46.** Szófaj. **48.** Orosz zongoraművész (Jakov, 1913–1976). **51.** Lángész. **53.** Kenderkóc. **54.** Népies dal. **55.** Állami bevétel – névelővel. **56.** A tűzok latin neve. **57.** Ruha szabásmintájának része. **59.** Spanyol, norvég és kambodzsai autójel. **61.** Szigligeti személyneve. **63.** Szekrényben van! **64.** Mértani fogalom. **66.** Asztácium vegyjele. **68.** Kampódarab!

A helyes megfejtést beküldők között 3 hónapos *Várad*-előfizetést sorsolunk ki! A megfejtést postán vagy e-mailben juttathatják el szerkesztőségünk címére: *Várad* folyóirat, 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; varadszerkesztoseg@gmail.com. Kérjük, tüntessék fel a nevüket és a pontos lakcímküket!

Beküldési határidő: **március 1.**

Januári számunkban megjelent rejtvényünk (*Kölcsey Ferenc tanácsa*) helyes megfejtése: „Barátomnak tett ígéret mindaddig kötelez, míg alóla maga fel nem szabadít.”

Irodalmi félreolvasások

Debreczeny György

I R O D A L O M

130 év után Oscar Wilde ismét
beléphet a British Library-be
(legalábbis új olvasójegyet állítottak
ki számára)

*

líraian megnőtt Magyarországon a
veleszületett szifilisz előfordulása
(drámaian)

*

meggyes-mákos próza
(prósza)

*

az író, akit eseményből kilőtt
ricinnel öltek meg
(esernyőből)

*

az író, akit esernyőből kilőtt
ricinussal öltek meg
(ricinnel)

*

könyvtárosok drogozószobája
(dolgozó)

*

historikus hűség és a személyes
inspiráció pofátlanul izgalmas
ötvözete
(páratlanul)

*

könyvek, amikre érdemes ráírni
(ráérni)

*

nemezbemutató koncert
(lemez)

*

legutóbbi verseskötete nagyobbik
része fizetőszonetteket tartalmaz
(felezőszonetteket)

*

az új színdarabban rothadással
küzdünk mindannyian
(tudathasadással)

*

megállék a fanyalgó Tiszánál
(kanyargó)

FIZESSEN ELŐ FOLYÓIRATUNKRA!

A VÁRAD előfizetési díja: 3 hónapra 45 lej, 6 hónapra 90 lej, 1 évre 180 lej. A lap előfizethető a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár pénztárában készpénzzel vagy bankkártyával, postán pénzesutalvánnyal (mandat postal) az „Abonament Várad” megjegyzésnek a feltüntetésével: Consiliul Județean Bihor; CUI 4244997; Cod IBAN: RO19TREZ07621360250XXXXX, Trezoreria Oradea. Az előfizetők a lapot postán kapják meg, ezért kérjük, a nevet és a pontos lakcímet tudassák szerkesztőségünkkel személyesen, telefonon vagy elektronikus postán a következő elérhetőségeken: Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, I. emelet, 14. ajtó; telefon: 0774/652-795; postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; e-mail: varadszerkesztoseg@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com.

